

מחברים



גליון רע"ב
פרשת וארא
תשפ"ו

הגליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

חדש בהיכל <<<

מנורת זהב המבואר כיס דמוי עור

מנורת זהב המבואר להרה"ק רבי משולם זוסיא מהאניפולי זיע"א. אור חדש על מנורת הזהב: ילקוט חדש נרחב ומקיף מתורתו של הרה"ק זיע"א שלא היה כמותו במהדורה חדשה ומבוארת, ביאור נרחב להבנת דבריו, השלמות, הערות וצינונים, נערך מחדש ונוקד בניקוד מלא עם כותרות משנה, מפתחות המקורות ומפתח ענינים. בגודל כיס ובכריכה דמוי עור מהודרת.



סט דרך השם המבואר (2 כר')

דרך השם הוא ספר יסוד בתורת המוסר, שנכתב על ידי רבי משה חיים לוצאטו (הרמח"ל). הספר מהווה מדריך מעמיק לעבודת ה' ותיקון המידות, ומטרתו לסייע לאדם להתקרב אל הבורא ולהגיע לשלמות רוחנית. עתה יוצא לאור במהדורה מבוארת בביאור משולב בתוספת ציונים וביאורים עם מדור עיונים נרחב להרחבת העיון בדבריו, הספר יוצא בעימוד נאה ומושלם כמיטב מסורת ספרי 'ממלכת התורה' - עוז והדר.



סט מילתא חדתא למינציה (5 כר')

שיחות קודש ודברי חיזוק מתאימים במיוחד בהתמודדות ובאתגרים של דורנו. בסט זה נקבצו הספרים, 'אהבת התורה', 'אמונה ובטחון', 'יראת שמים', 'שבת קדש', 'שערי תפילה'. דיבורים נעלים שנאמרו במשך השנים מפ"ק כבוד קדושת מן אדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א, ונכתבו ונערכו בלשון בהירה ונגישה לכל נפש, מתוך מטרה לחזק, לעורר ולרומם את הלבבות באור התורה המצוות והאמונה.



להזמנות ספרים עד הבית: 1800-22-55-66

חשיפה: → השבוע בגליון: ← **אקטואלי:**

למי ביקש מן החפץ חיים זצ"ל שיספור את שניו שבפה ומדוע?

עמ' ד'

האור החיים הק:

עומק הנס והעושר במכת דם

עמ' ב'

החתן הצהיר לא השתמשתי בחליפה, והמוכר מצא כסף בכיס

עמ' ח'

פניני אביר יעקב עמ' ה'

פנינים ואמרות

פנינים חכמים ואמרות נפלאות על פרשת השבוע

אנחה של יהודי...

שמעתי את נאקת בני ישראל (ו, ה). הרה"ק הרבי מקאצק זי"ע שמע פעם יהודי מתאנח, אמר: 'א יודישע קרעכץ איז אין הימל זייער חשוב'. (אנחה של יהודי חשוב מאוד בשמים) כשמוע האיש דברים הללו המשיך להתאנח שוב, הפסיקו הרה"ק מקאצק באמרו: 'דאס שוין נישט, דאס איז שוין פאלש...!' (זה לא, זה כבר שוא!).

(ימות עולם עמ' קנו הובא בדבריים של טעם)

האם ה"אנטישמיות" שבאומה הגרמנית הולידה את היטלר ימ"ש, או שהוא הביא את ה"אנטישמיות"...

ותעל הצפרדע ותכס את ארץ מצרים (ח, ב). איתא בגמרא (סנהדרין סז, ב): ותעל הצפרדע ותכס את ארץ מצרים רבי עקיבא אומר: צפרדע אחת היתה ומילאה כל ארץ מצרים, אמר לו רבי אלעזר בן עזריה: עקיבא, מה לך אצל הגדה? כלה מדברותיך ולך אצל נגעים ואהלות! צפרדע אחת היתה, שרקה להם והם באו.

בעצם, כמה חלוקים התנאים, ומה נפקא מינה?

דרש על כך רבי יקותיאל אריה קאמהעלאר ז"ל בספרו הנודע "דור דעה" (ח"א עמ' קעב) רעיון נפלא:

כידוע, נהגו חכמינו לפרקים להשתמש בדרך משל ומליצה, ברמז למאורעות שאירעו בימיהם, אשר מפני "עינא בישא" חששו לדבר עליהם בלשון גלויה. מסתבר, שבימינו הם, בדומה לימינו, עלה באחת המדינות לשלטון איש שונא ישראל בכל תושבי המדינה. התעורר אז בין אנשי הרוח היהודים ויכוח, בדומה לויכוח שבימינו על האומה הגרמנית: האם חולל היטלר ימ"ש את ה"אנטישמיות" הגרמנית, או להיפך: ה"אנטישמיות" שבאומה זו הולידה את צורר היהודים הלזה...

"רבי עקיבא אומר: צפרדע אחת היתה ומילאה כל ארץ מצרים", כלומר: הדבר התחיל בסך הכל על ידי צפרדע אחת, והיא היא שהדיקה בחיידקי מגיפה את כל הארץ, הרעילה אותה, ומילאה אותה צפרדעים... אמר לו רבי אלעזר בן עזריה: לא, אין הדבר מתקבל על הדעת. אי אפשר שתלד צפרדע אחת צפרדעים רבות כל כך... אי אפשר שיהיה רשע אחד הופך בין לילה מיליוני אנשים לרשעים... מסתבר יותר כי אכן "צפרדע אחת היתה", אלא שהיא "שרקה להם והם באו". כלומר: אף קודם לכן היתה הארץ מלאה צפרדעים, אלא שחביות היו... מוסתרות... לא באה רשעותם לידי ביטוי משום שחסרה היתה

מנהיג שירכו סביבו את כל הצפרדעים... אולם ברגע שעלה מנהיג כזה ונתגלה, או אז "שרקה להם והם באו"... הוא רק נתן את האות, ובבת אחת באו ונתקבצו כל אנשי האומה בדמותם האמיתית... כמות שהם... כמה צודקים הדברים לדאבונינו!

(דור דעה להגאון רבי יקותיאל אריה קאמהעלער ז"ל, ח"א עמ' קעב)

14 סוגי כינים היו - הקטנה כביצה של תרנגולה והגדולה כביצה של אווז

ויאמרו החרטום אל פרעה אצבע אלקים הוא וגו' (ח, טו).

איתא בילקוט שמעוני (רמז קפב): י"ד מיני כנים הביא הקב"ה עליהם, הקטנה שבהן - כביצה של תרנגולת, והגדולה שבהן - כביצה של אווז. ומקשים המפרשים שהרי בגמרא מבואר להיפך, דאיתא בסנהדרין (סו, ב): "ויאמרו החרטומים אל פרעה אצבע אלהים היא (שמות ח, טו), אמר רבי אליעזר מכאן שאין השד יכול לבראות בריה פחות מפשעוֹרָה.

כתב על כך הרה"ק רבי פינחס מנחם מפילץ זי"ע בספרו "שפתי צדיק": "איני מבין הקושיה, למה לא נפרש שנבראו פחות מכשעורה, ונתגדלו בזמן קצר, שניתן להם חיות לפי שעה שיתגדלו - על ידי שליחות מצוה להגדיל שמו יתברך.

ובזה יהיה מתורץ מה היה הוה אמינא דחרטומים שהתחילו להשתדל, כי מסתם ידעו שאין בלהטיהם יכולת (=ולמה ניסו בכלל?). רק מפני שראו כינים אלו גדולים כביצה, ועל כזה יש להם שליטה, וטעו אולי יש גם באיזה מקום גדולים כאלו ויכנפו להם, ובאמת אין בשום מקום כאלו, לכך הודו 'אצבע אלקים היא'... או יש לומר

שדימו שעל ברואים כאלו הם שולטים, כיון שעתה המה יותר גדולים מכשעורה... ודימו שישלטו בלטיהם להסירם מעצמם ומפרעה..." (שפתי צדיק - בפרשתנו אות יא-לג)

שיחת הרה"ק מקאברין עם מן הבית הלוי מבריק

וְאִשָּׁר לֹא שָׁם לְבוֹ אֶל דָּבָר ה' וגו' (ט, כא). חסידים מספרים, הנה הבית הלוי זצ"ל היה חתנו של חסיד סלונים, והביה"ל היה לו חדר בדירה של חותנו, ושם היה לומד, ועשה תנאי עם חותנו, שאף פעם לא יפריע לו בלימוד.

והנה יום אחד הגיע לבית חותנו, הרה"ק רבי משה מקוברין זצ"ל, וחותנו של הביה"ל רצה שהרה"צ מקוברין יראה את חתנו הבית הלוי, אבל הבית הלוי היה בחדרו, והרי הוא עשה תנאי עמו שלא יפריע לו בלימודו, וכך עבר יום שלם. למחרת הרגיש חותנו שהבית הלוי יצא לרגע מחדרו, מיהר חותנו, והכניס

דבר האמונה:

ודוד המלך עליו השלום לרוב בהירותו ועצם הכרתו במידותיו יתברך, אמר אפילו בדבר הנראה לכאורה שהוא יתברך מתנהג עם ברייתו במידת הגבורה, וזהו 'פ' גבר עלינו חסדו' - אפילו במידת הגבורה, עם כל זה 'עלינו' הוא בודאי 'חסדו', רחמנותו העודפת על עם בני ישראל כרחמי אב העודפות על בנו, כי הדין אינו הולך בעצמו בלתי הרחמים, עד כאן לשונו.

וכבר בתחילת שליחותו של משה רבנו ע"ה לגאול את ישראל ממצרים היה מאמרו יתברך למשה 'וְיִדְבֹר אֲלֵהֶם אֶל מֹשֶׁה וְיֹאמַר אֵלָיו אֲנִי ה' (בפרשתנו ו, ב) ופירש המגיד ממעזריטש ע"ה (ליקוטים יקרים אות ערה עיי"ש באריכות), שאחר שאמר משה רבנו (שם ה כג) 'וּמִנְאֻז בָּאתִי לְדַבֵּר אֶל פְּרַעְהָ הָרַע לְעַם הַזֶּה', אמר לו הקדוש ברוך הוא 'וְיִדְבֹר אֲלֵהֶם' אף שאני מנהיג העולם במדת הדין שעל כך מורה שם 'אֲלֵהֶם', ולענין בשר כך אכן נראה ש'הָרַע לְעַם הַזֶּה' שגברה עליהם בחינת הדין, אבל האמת 'אֲנִי ה' בשמי שם הוי"ה שם הרחמים, שגם בתוכה של מדת הדין גנוז שם הרחמים.

ופירש דמדכתיב (תהלים פט ג) 'עוֹלָם חֶסֶד יְבָנָה' מוכרח להיות הטוב בכל העולמות שהוא החסד המעורב בהם. ואף שהוא דין, מכל מקום אם לא היה צמצום היו העולמות בטלים. שהוצרך הקדוש ברוך הוא לצמצם בהירותו ואורו בבריאת העולמות בכדי שיוכלו לקבלו ולא יתבטלו ממציות. וכתב עוד, שגם בתוך שם 'אלקים' שהוא מידת הדין מעורב חסד, דהלא בתוכו יש שם 'א-ל' כמא דאת אמר (שם נב, ג) 'חֶסֶד אֶל כָּל הַיּוֹם'.

(האדמו"ר רבי דוד חיי אביחצירא שליט"א - מילאת חתא - אמונה וביטחון)

גם כאשר נראה 'אלקים' - בחינת הדין, הרי הוא ה' - מידת הרחמים

כאשר יש הסתר פנים חס ושלום יש להאמין כי גם אז א-ל מסתתר בשפירי חביון, וזוהי העבודה של היהודי המאמין, לגלות כי בתוך כל הסתר נמצא ה' יתברך ומסתיר עצמו באמצעות הדין, אך באמת הכל רחמים מאתו יתברך והדין עצמו רחמים הוא.

ועל דבר זה רבו רבו הפסוקים שרמזו בהם רבותינו הקדושים ולמדונו שבכל דבר הן הדין והן הרחמים הרי שחסד עצום טמון בתוכו. וכנאמר (דברים ד, לה) 'אִתָּה הָרָאָה לְדַעַת פִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים', וכן כתוב (שם פסוק לו) 'וְיִדְעָתָּ הַיּוֹם וְהַשַּׁבָּת אֶל לִבְכָּךְ כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים', וכן בהרבה פסוקים בתנ"ך נאמר לשון זה 'ה' הוּא הָאֱלֹהִים', ללמדנו שגם כאשר נראה 'אלקים' מדת הדין, צריך לידע 'פ' ה' מדת הרחמים, 'הוּא הָאֱלֹהִים', הוא מה שנראה לנו כמידת הדין.

גם מידת הגבורה - חסד הוא

ובאור המאיר (וירא ד"ה בפסוק ויקומו) באר בדרך זו את הנאמר בתהלים (קיו, ב) 'פ' גבר עלינו חסדו', וכה דבר בקדשו: אפילו בדבר הנראה כמו גבורה מאתו יתברך, עם כל זה יאמין האדם שבוודאי זה גופא חסדיו יתברך, וכך גזרה חכמתו יתברך לטובותיו ולענייניו הצריכים לפעל עמו במידה כזה, והכתוב (ירמיה ל, ז) רומז כזה 'וַיֵּצֵא צָרָה הִיא לְיַעֲקֹב וּמִקְוֵנוּ יִנְשָׁע', כלומר, מבחינת הצרה עצמו משם מגיע ישועה. אמנם אדם המלוכש בגוף עכור, אין נפשו יודעת מהטובה המלוכש בצרה עצמה,

המזוודות של הרה"צ מקוברין לתוך חדרו של הבית הלוי...

כשהגיע זמן הנסיעה של הרה"צ מקוברין, שאל איפה חפציו, ואמר לו החותן 'שם בחדר', שהרי עשה תנאי שהוא לא יפריע, אבל לא התנה שאחרים לא יפריעו לו. הלך הרה"צ מקוברין ודפק בדלת, פתחו הבית הלוי ושאלו, מה אתה רוצה, אמר לו הרה"צ מקוברין 'זצ"ל, החפצים שלי כאן'.

והנה הבית הלוי היה יושב ולומד שו"ע אור"ח, ולמד הסימנים המאחרים מתחילת השו"ע, שאלו הרה"צ מקוברין, ומה עם סימן הראשון בשו"ע אור"ח, האם אתה מקיים זה, אמר לו הבית הלוי, שחמש עשרה פעמים ביום הוא עובד על זה הענין של 'שיתיה' לנגדי תמיד, כמבואר בשו"ע סי' א', רק שהוא מצטער על דבר אחד, דבשו"ע שם איתא 'כשישים האדם אל לבו וכו' מיד יגיע אליו היראה, ואצלו זה לוקח זמן עד שמגיעה היראה וההכנעה, כן אמר לו הבית הלוי.

א"ל הרה"צ מקוברין, שיש לדייק שכתוב "כשישים אל לבו", ומה שלוקח לו זמן הוא משום שהוא חושב במוח, והיראה הוא בלב, ולוקח זמן להגיע מן המוח להלב.

(עובדות והנהגות לבית בריסק ח"א עמ' קז)

ווארט מהאור החיים הק'

עומק הנס והעושר במכת דם

וְהִדְגָה אֲשֶׁר בִּיאָר מִתָּה (ז, כא).

כתב האור החיים הק', שהיה זה נס מיוחד ולסימן במעשה זה, להראות ולהוכיח לעיני כל, שלא היה זה מעשה שדים ולא מעשה כשפים, כי מעשה שניים אלו, יהיו דמיון ולא ממש, והדמיון יהיה לעין הרואים, לא שיהיה ממש דם שיהרוג כל שותיו ואפילו דגים, לזה אמר "והדגה אשר ביאור מתה ויבאש היאור", להראות להם לאות לעולם כי מעשה אלקים המה פעולה צודקת ולא דמיון עכ"ד.

דברי רבינו האו"ח משלימים נדבך לבנין נפלא שאמרו האחרונים (ראה פרדס יוסף ועוד) בביאור דברי המדרש רבה: "והדגה אשר ביאור מתה - מכאן העשירו מישראל". ויש להבין, מהו

הקשר בין מות הדגים לבין עושרם של ישראל? אולם כאן עומדת לפנינו חקירה יסודית במכת דם: האם היאור עצמו נהפך לדם במציאותו, וכאשר יהודי שאב מים קרה נס נוסף והדם הפך חזרה למים? או שמא היאור מצד עצמו נשאר במציאותו הטבעית כמים, ורק כאשר מצרי בא במגע עם המים הם הפכו לדם?

לכאורה, היה מקום לומר כצד השני - שהיאור נשאר מים. מדוע? משום שקיימא לן "למעט בניסא עדיף". לו היה היאור כולו נהפך לדם, היו צריכים מיליוני ניסים פרטיים בכל רגע עבור כל יהודי ויהודי כדי שהדם יהפוך עבורו למים. לכן מסתבר יותר שהנס קרה רק אצל המצרים.

אלא שאם נאמר כך, מתעוררת קושיה עצומה: אם היאור נשאר מים, מדוע מתו הדגים? הרי מים הם חיותם של הדגים!

מכאן מוכיחים האחרונים את דברי המדרש: "מכאן העשירו ישראל". הקב"ה רצה שעם ישראל יתעשר, ולשם כך היה צורך שהמים שבידי היהודים יהיו מים טבעיים ולא "מי נס" (שנמנעו מליהנות מהם, כדאיאת בתענית כד). לכן, הקב"ה עשה נס כפול ומכופל: מצד אחד, היאור אכן נהפך במהותו לדם ממש - וראיה לכך היא מות הדגים, כפי שמבאר האור החיים הקדוש שזהו ההבדל בין דמיון כשפים למציאות אלקית. אך מצד שני, ברגע שיהודי ניגש ליאור, המים "זכרו" את טבעם הראשון עבורו ונשארו מים טבעיים (ולא דם שנהפך חזרה), כדי שיוכלו להימכר למצרים בהיתר גמור ולהעשיר את ישראל.

נמצא שדווקא מות הדגים, שמוכיח שהיאור הפך לדם "ממשי" כדברי האור החיים, הוא זה שמדגיש את גודל הנס עבור ישראל - שזכו למים טבעיים מתוך יאור שכולו דם, ובכך התעשרו.

זמני כניסת ויציאת שבת קודש:		ירושלים		בני ברק		מי יורק		לונדון	
מסכת השבוע	איאת השבת	מסכת השבוע	איאת השבת	מסכת השבוע	איאת השבת	מסכת השבוע	איאת השבת	מסכת השבוע	איאת השבת
16:23	17:39	18:17	16:37	17:40	18:13	16:36	17:45	16:07	17:19
רבי חם		רבי חם		רבי חם		רבי חם		רבי חם	
17:35		17:45		17:45		17:45		17:45	

מחברים

העלון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

ניתן להשיג את הגיליון
מדי שבוע בכל סיפוי
"ספרי אור החיים"

ירושלים: ירמיהו 13 | שאולזון 49 | הפסגה 45 | בר אילן 4 | חבקוק 2 • בית שמש: שדרות האמוראים 63 | נחל יצנים 3 | יהודה הנשיא 6 • בני ברק: רבי עקיבא 152 | רבי עקיבא 68 | הרב שך 8 | אהרונביץ 12 | נחמיה 28 | כהנמן 64 • מודיעין עילית: שד"י יחזקאל 2 | חפץ חיים 8 • אלעד: יהודה הנשיא 94 • אשדוד: יהודה הנשיא 8 | אליעזר בן הורקנס 8 • ביתר עילית: הרן 9 • חיפה: מיכאל 27 • נתיבות: הרמב"ם 18 • נתניה: 18 • פתח תקוה: רוטשילד 75

מחברים

את הזיווג! והנה יהיה נביא עוז והדר - אור לישרים

newsletter.mechubarim@gmail.com

קו מענה הלכה

02-803-9999

א במייל: rav@abiryaakov.com

קו השיעורים - קול הלשון: 03-6171077

לתגובות ולהצטרפות לקבלת הגיליון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

ואזכר את בריתי:

במקום להצטדק ולחשוף את התרמית, בחר הבחור לשתוק ולעבור חדר תוך תפילה: "ריבונו של עולם, שהצער הזה יחסוך ממני ומאשתי נדודים בין דירות בעתיד" - הסיפור המדהים על הוויתור בישיבה שהפך לדירה ש"גדלה" מעצמה בבני ברק.

מספר אברך מבני ברק: למדתי בישיבה טובה עם פנימייה צמודה, ובחסדי השם קיבלתי בה חדר נהדר ונדיר, בן שתי מיטות בלבד. בעוד שחבריי התמודדו עם שלושה-ארבעה חברי חדר, אני קיבלתי חבר אחד נחמד. הסתדרנו מצוין, והפרטיות נעמה לי ביותר.

כך היה, עד שהחבר שלצידי החליט שהוא רוצה שינוי. הוא התחבר עם בחור מהשיעור, ורצה שיבוא לגור לידו. הוא ידע, שאם ייגש למשגיח ויביע בקשה תמימה שכזאת, לא יהיה לו סיכוי. הן לא משנים את מצבת החדרים בשביל קשרי ידידות. היום יבקש הוא, מחר יבקש חברו, והמהומה שתיווצר מריבוי הבקשות, תקשה על הצוות והבחורים גם יחד. כדי לבקש מעבר מחדר לחדר, צריכים להביא סיבה רצינית, ואם אין, אפשר לייצר אותה.

זוהי מה שהבחור שלצידי עשה. הוא ניגש למשגיח והתלוננו עליו, שאני מכוון את השעון המעורר לשעה מוקדמת מדי, ובכך מפריע ומשבשש לו את הסדרים. המשגיח הקשיב בתשומת לב והבטיח לטפל בעניין. בשלב הבא הוא פנה אליי בעדינות רבה, וביקש שאעבור חדר.

ידעתי שלתלונות אין כל שחר. השעון המעורר שלי ושל מתואמים להפליא, חיינו עד עתה בשלום ובשלווה, וכל התלונות אינן אלא עלילות שווא. לו רציתי, יכולתי להשיב שאני יודע בדיוק מהן המטרות של הבחור. יכולתי לצאת למערכה נגדו, ובעדינות רבה להבאיש את ריחו ולהעמיד את העובדות על אמתותן.

אבל שתקתי. וזאת למה? - כי נזכרתי באחותי היקרה, שנשואה כבר ארבע שנים, ובתוך תקופה כה קצרה היא הפסיקה לעבור שש דירות. פה השכירות התייקרה יותר מדי, כאן היתה נזילה, שם מפגע של רעש, וכך בכל דירה סבלו היא ומשפחתה מבעיה אחרת שאי אפשר לחיות איתה. הם גלו מגלות לגלות, נדדו בין דירות, וכולנו התפללנו בשבילם, שכבר יגיעו למנוחה ולנחלה.

בכל מעבר של דירה נקראתי גם אני להושיט יד, בהעברת המשאות והרהיטים הכבדים. ראיתי כמה זה לא פשוט, וכמה חוסר היציבות הזה משבשש את שגרת החיים. וכך חשבתי לעצמי בעומדי מול המשגיח: עכשיו יש לי הזדמנות לבקש מהקב"ה, שהצער הזה של המעבר בין דירות, ייחסך ממני לאחר שאזכה להקים בית. באותם רגעים בהם קיבלתי ביקורת על לא עוול בכפי, ונקראתי לארוז את מטלטליי ולעבור חדר, לא אמרתי מילה. הנהנתי בראשי, שאלתי לאיזה חדר עליי לעבור, ובזה הסתכמה השיחה.

זה לא היה קל. בכלל לא נעים לחשוב שאני עושה על המשגיח רושם, כאילו אני בחור שלא מתחשב בזולת. אבל בחסדי השם, העתיד עמד מול עיניי. מוטב לי לנדוד עכשיו, ולחסוך נדודים בעתיד. ביקשתי מהקב"ה שיעזור לי להמשיך לשותק ולא לפלוט אמירות פוגעות גם בהמשך, ויחד עם זה התפללתי על החיים שיגיעו בשעה טובה אחרי החתונה.

והם הגיעו, ברוך השם. בניתי את ביתי בבני ברק המעטירה, ונכנסתי לדירה שכורה בת שני חדרים ומחציה. בדירה הזאת נולדו לנו ארבעה ילדים כ"י, ובהגיע הילד החמישי, הרגשנו שהדירה קטנה עלינו. היה ברור שמוכרחים שינוי. אשתי התחילה לדבר על מעבר לדירה אחרת, אבל אני ביקשתי לחכות. זכרתי את המעמד המשפיל מול המשגיח, והייתי בטוח שזה ישפיע עליי עד היום.

ואכן, הפלא קרה. המשכיר של הדירה התקשר אליי ואמר, שהבניין כולו עובר שיפוץ והרחבה, והוא מעוניין להיכנס לתהליך של בנייה, שבסופו תגדל הדירה בשני חדרים נוספים, עם תוספת של חדרי שירות. הוא רק מבקש, שנצא מהדירה למשך חודשיים.

היה לי קל להיענות לבקשתו, כיוון שהורי אשתי קיבלו אותנו בשמחה אחרי שהייתה בבית ההחלמה. ואכן תוך חודשיים קיבלנו דירה נהדרת, רחבת ידיים, עם כל הנוחות שהיתה חסרה לנו. חשבתי שעכשיו יעלו דמי השכירות, אולם בסופו של החודש אמר לי המשכיר: "אתה אברך, ואני לא מעלה לך את דמי השכירות. כמה ששילמת עד היום - תמשיך לשלם!"

אנשים פוערים עיניים למשמע סיפור כזה, אבל זאת האמת. הרגשתי שהקב"ה מסדר לי את הדירה כמו אז, בדור המדבר, כשהבגדים גדלו יחד עם האנשים. אף כאן, הדירה גדלה יחד איתנו, לפי הגודל של המשפחה. ושוב הגעתי למסקנה שלא נס ליחה: מוויתור לא מפסידים.

(גל' השנחה פריטית)

ואמר לך בדמיך חיי:

כיצד הפכה הלבנת פנים משפילה ש"שפכה את דמיה" של הרבנית, יחד עם גזירת הגירוש, לפדיון נפש שהציל אותה ממוות - ואיך הגילוי השמימי הפך את העלבון הצורב להודיה על מתנת חיים.

בהקדמה לספר 'דבר יחזקאל' (פרנקל-תאומים) מביא נכד המחבר מעשה נורא ששמע מפי אמו וסבתו:

הדוד שלי, רבי יוסף טייטלבוים זצ"ל, שימש כרב לעיר גדולה בחוץ לארץ טרם השואה. כרב קהילה גדולה, השקיע את כל חייו בפסיקת הלכה לבני קהילתו, מסר נפשו על מערכת הכשרות והטהרה, לימוד תורה ומוסדות חינוך עשרים וארבע שעות ביממה. לכן, בתמורה לכך, קהילה מימנה את שכר הדירה של הרב ופירנסה אותו ואת משפחתו.

אלא שיום אחד, מקבל רבי יוסף ובני משפחתו בשורה מזעזעת. הגוי בעל הדירה בה הם מתגוררים הודיע להם כי הוא מוכר את הדירה ועליהם לפנות אותה בחודש הקרוב. הבהלה הייתה נוראה; לא היו דירות פנויות להשכרה באותה עיר, לפי שרוב בני העיר היו גויים מקומיים שגרו בדירותיהם, ולרכוש את הדירה היה דבר לא הגיוני עקב מחירה הרב שלא היה ביכולתם לעמוד בו.

רבי יוסף הבין כי אם הוא מפנה את הדירה, הרי שעליו לעבור לעיר אחרת, וממילא לא יוכל לשמש כאן יותר כרב, וכל שליחות חייו להגדיל תורה ולהאדירה ולהורות לבני הקהילה את הדרך אשר ילכו בה - נגזזה ומסתיימת. בנוסף, כל התמיכה הכלכלית של הקהילה תיפסק, ומאין יתפרנס ויביא טרף לביתו ולילדיו הרכיזים? הבשורה הקשה שברה את רעיינו ואת כל בני המשפחה. לא היה אף פתרון אחר והם התכוונו בלב נשבר לעזוב את העיירה.

והנה, לאחר כמה ימים, פרצה קטטה בקהילה היהודית בין שתיים מנשות הקהילה. אחת מהן רצתה לפגוע בחברתה, ולכן הוציאה דבר שקר מפיה ואמרה: "את אישה כל כך קשה, ואפילו שמעתי מהרבנית כי את אישה מסוכנת שצריך להתרחק ממנה". הנפגעת שמעה זאת והתמלאה בחמת זעם על הרבנית. היא החליטה לעלות מיד אל בית הרבנית ולפתוח עימה במריבה על השם הרע "שהוציאה" עליה.

היא דפקה על הדלת, ובעוד הרבנית קיבלה את פניה בחיוך, פערה האישה את פיה בקול גדול ואמרה: "איך את לא מתביישת לומר עלי שאני אישה רעה? תתביישי לך! את בעצמך אישה מסכנה וגלמודה". הרבנית קפאה על מקומה והייתה בהלם. "מעולם לא אמרתי עליך דברים שכאלו, אני תמיד מדברת עליך דברים טובים", הסבירה הרבנית. אך הנפגעת הייתה בסערת רגשות והמשיכה לתקוף ללא רחם בצורה קשה מאוד.

הרבנית לא ידעה את נפשה וברחה לחדרה. היא נעלה את הדלת ופרצה בבכי תמרורים. "ריבונו של עולם", היא מיררה, "אינני יכולה לעמוד בכל הקשיים הללו. רק לפני כמה ימים בשרת לנו שעלינו לעזוב את הקהילה, והנה כעת הבאת לי צער וביזיון כה קשה. עד מתי ריבונו של עולם?". היא בכתה ללא הרף עד שנרדמה על השולחן, בעוד דמעתה על לחייה.

והנה לפתע, היא רואה בחלומה מחזה מיוחד. היא רואה את אבא שלה הקדוש - רבי יחזקאל שרגא תאומים זצוק"ל, ובמראה זורח הטיח בה ואמר: "אני מתבייש בך, בתי. הבכי שלך גורם לי בושה בעולם העליון. דעי לך, כי היה עלייך גזר דין קשה להיפטר מן העולם. כשראיתי זאת התאמצתי בכל כוחי להיות מליץ יושר עלייך ועל ילדייך הקטנים. לאחר שהתחננתי - התקבלה בקשתי והחליטו בשמים להחליף את גזר הדין בייסורים שהגוי בעל הדירה יציק לכם ותצטרכו לעזוב את פרנסתכם".

המשיך אביה הצדיק ואמר: "אלא שראו בשמים כי כפרת העוונות של

<<<

<<<

למען יאמינו כי נראה אליה:

עדות מרטיטה על איש עסקים בני ברק שמצא את עצמו מוסר שיעור דף יומי מאולתר בעיר גואנג'ואו שבסין הרחוקה. - כוחו של ה"ו" המחבר כל יהודי לקטר התורה העולמי.

הקרונות נעים. אלפי מגידי שיעורים פרוסים בכל מקום להושיט יד לעזרה. רבבות רבבות יהודים יושבים בבתי המדרשות כתף אל כתף ומתחממים לאורה של תורה. הקטר כבר נוסע, אם תרצו, גם בסין. כן, זה לא מכבר קיבלנו מכתב מרתק מיהודי בני ברק, המספר את המעשה הבא:

לכבוד מאורות הדף היומי, שלום רב.

ברצוני לספר לכם

עד היכן מגיעה תפוצתו העולמית של לימוד הדף היומי על פני הגלובוס. אחד מידידי, איש יודע ספר (השם שמור במערכת), נזקק לנסוע למדינת סין לצורך עניין עסקי כלשהו. היעד היה העיר גואנג'ואו (Guangzhou) שבדרום מזרח המדינה. עיר בלתי ידועה לרוב בני האדם, אך יש בה תושבים כמעט כמו בכל מדינת ישראל.

הפרש השעות בין ארצנו למקום האמור זהה כמעט כמו בין ארצנו לארצות הברית (אך לצד השני). מדובר, אפוא, במקום מרוחק מאוד, כמעט על גבול קו התאריך. ידידי הנ"ל ששהה במקום גם ביום שבת קודש, נוכח לראות כי יהודים לא מעטים, השוהים במקום לעסקי יבוא ויצוא, ארגנו לעצמם מקום תפילה ובו גם סעדו את סעודות השבת, והוא היה עמם.

אחד האורחים שהכיר הכריז לאחר תפילת שחרית, בלא לשאול את פיו, כי הרב... ימסור שיעור בדף היומי בשעה

ארבע אחר הצהריים. לא המכריז, ולא ידידי שנכפתה עליו אמירת שיעור, שיערו כי אכן השיעור יתקיים וברוב עם... אולם, עובדה היא - חמישה עשר יהודים ישבו בשבת אחר הצהריים, אי שם בתוככי הענק הצהוב, ושמעו שיעור בדף היומי!

להשלמת התמונה יש לציין שלא היו להם לשומעים גמרות כלל, מלבד לידידי הנושא עמו את ספריו לכל אשר ילך. הללו שמעו שיעור בעל פה, וגם גילו השתתפות מדהימה! חושבני שזהו שיעור הדף היומי הראשון שנאמר מאז ומעולם על אדמת סין, ואולי גם השיעור המזרחי ביותר בתבל.

בברכה, ד. א.

(גלי מאורות הדף היומי)

בימים עברו הייתה הרכבת מקור השראה פורה. על גגה, גלגליה, קרונותיה וקטרה, התפתחו כפטריות אחר הגשם סיפורים אין-ספור; מהם שנועדו לבטא את ההלם וההפתעה האדירה שאחזה באנשי העולם, שמזה אלפי שנים ידעו כי מה שלא סוחבים לבד - לא זו. מהם סיפורי פולקלור ש'הולבשו' על דמויות ססגוניות כדי להעצים את דמותן המגוונות.

באותם ימים, כך מספרים, הגיע ברנש חדור הכרה עצמית אל תחנת הרכבת והחל מסייר בה. משאיתר את הרכבת, סיבבה סחור סחור, ולא נחה דעתו עד שגחן תחת הקטר, בדיק את שבדק ולבסוף ניגש אל הדלפק, הניח את צורו בהחלטיות על שולחנו של הקופאי, ומתוך שביעות רצון ביקש בהטעמה: "כרטיס לקטר".

- סליחה? - ברצוני להגיע לגרוסוביץ. - אכן, אדוני. עוד כחצי שעה תצא הרכבת. - טוב שכן, סלסל הלה בשפמו. ברצוני לרכוש כרטיס לקטר.

ניצוץ של חיים נדלק בעיניו של הפקיד, שכל ימיו חלפו בפריטת מטבעות והסברים חוזרים ונשנים על זמני יציאת הרכבת, משך נסיעתה ומועד הגעתה אל היעד. "כבודו, אין כרטיסים לקטר".

- "אזלו כבר, אומר אתה? אמתיך לרכבת הבאה. עיתותי בידך", הפטיר תוך שהחל להפנות את גבו. - "אדוני, איננו מוכרים כרטיסים לקטר". - גם לא ברכבת הבאה? - "באף רכבת".

מבוכה פשטה בפניו של הברנש, שהחל ממלמל לעצמו בייאוש: "צדקתי. אי אפשר לסמוך עליהם. היאך אגיע גרוסוביץ?". בהתרגשותו כי רבה תלש הפקיד שיערה אדמונית מזקנו המאפיר ותמה: "רכוש לך כרטיס באחד הקרונות, מה לך ולקטר?".

- "הגם אתה אינך מביין? חשבתי כי רק זוגתי שמבוקר עד ליל רוכנת לעבר בעלי הכסף, אינה מבינה בכגון דא", ובתוך כך קרב את פיו לאוזנו המבוהלת של הפקיד והסביר: "מי כמוך יודע. הסבירו לי כי גלגליו של הקטר סובבים בעזרת הקיטור הנוצר על ידי הבערת הפחם. על הקטר מותקנים פנסים להאיר בחשיכה וצופר כדי להסיר מפריעים מן הדרך. כל אלה אינם בנמצא בקרונות. בדקתי זאת בעצמי. החושב אתה כי מאן דהוא יצליח למכור לי כרטיס ולהושיבני בעגלה שלא תנוע ולא תזועזע!"

הרעים בקולו ולא יסף, ועיניו הגדולות התרחבו בתקווה כי יירד הפקיד לסוף דעתו, יטפח על שכמו בחיבה של הערצה ויעניק לו כרטיס בתא הקטר. חלף זאת רעד גופו של הפקיד מצחוק, וכל שעלה בידו להפטיר היה: "ו". מבט התקווה בעיניו התחלף חיש בזעם כבוש שאיים להתפרץ, והפקיד לבש ארשת רצינית לפניו על אתר והסביר: "אדוני, בכל קרון מותקן וו עשוי מתכת".

- "ומה בכך?", פלט הלה בקוצר רוח, "הוו מניע את הקרון?". - "הוו אינו מניע את הקרון. אבל הוא מחובר לקטר. כשהקטר נע קדימה, הקרון נע אחריו. סע לשלום אדוני".

◆◆◆

היום זה כבר לא מה שהיה פעם. אמת, כל יהודי העומד בפני החלטה לקבוע עיתים לתורה צריך להתנע את הקטר הפרטי שלו, לחממו ולצאת לדרך. אבל מיד הוא יגלה כי התנועה רבה וגדולה - יהודים רבים מאוד בכל העולם נמצאים בתנועה יומית בלתי פוסקת של לימוד הדף היומי. אף אחד אינו לבד. האווירה סוחפת.

מעבר הדירה אינה מספקת דיה לבטל את הגזירה, ויש להוסיף לך צער ועוגמת נפש שיש בה מעין שפיכות דמים, שיבטל את גזירת המוות מעלייך. ולכן שלחו לך את אותה אישה שפגעה בך כעת ושפכה את דמך! ואם כן", זעק אליה אביה בחלום, "אחרי ששלחו לך כל זאת לטובתך ככפרה להצלת נפשך, כיצד יתכן הדבר שתבכי ותצטערי על הכפרה הזו?".

ותיקץ משנתה והנה הוא חלום. היא הייתה המומה, אלא שלא חלפו כמה דקות והנה הגיעה אותה אישה פוגעת אל הרבנית והחלה ליפול על רגליה בבכי: "אני מבקשת סליחה, התברר לי כי זו שעשתה עימי מריבה המציאה עליה עלייך ואין בכך שום אמת. תמחלי לי בבקשה!". הרבנית זכרה את החלום והרגיעה אותה כי היא לא מקפידה עליה, אדרבה, היא מודה לה על הצער שהיה כפרת נפש גדולה.

חלפו כמה שעות, והנה הגיע הגוי בעל הדירה ובשורה בפיו: "החלטתי לבסוף לא למכור את הדירה, ובכך תוכלו להמשיך לגור כאן עוד זמן לא מוגבל". הרבנית סיפרה לבעלה את גילוי החלום אשר לימד אותה כי כל צער וייסורים שיש לאדם - מכפר ומבטל מעליו דברים קשים, והסבל עצמו הינו טובה גמורה.

כבר כתב רבנו הבעל שם טוב הקדוש: "ובכל צער שעובר על בר ישראל ומקבל מידותיו יתברך בלא תרעומת, באותו רגע הוא בונה בניינים גדולים ועצומים בשמים לאין חקר... והוא נעשה אב לכל אותם נשמות, בזכות שקיבל את הצער והסבל שעובר עליו באהבה, שהכל ממנו יתברך". איזו עוצמה אדירה יש לאדם שמקבל באהבה כל ניסיון בחיים, שהוא בעצם חסד גדול משמים לבטל מעליו צרות אחרות.

לכולנו יש תקופות קשות וחשוכות. התורה העוסקת בניסיונותיהם של האבות ושל יוסף נכתבה עבורנו - כדי שלא נאמר נואש חלילה, מעשי אבותינו נוסכים בנו כוחות; דווקא בדור הזה רוצה מאיתנו הקדוש ברוך הוא התגברות. כך בונים גאולה וכך מגיעים לפסגה. לעולם אסור לאבד תקווה. גם כשהמצב נראה אבוד, האור עוד יאיר.

(פניני בית הלוי)

פנינים על הפרשה:

צעקת ישראל בגלות על צער השכינה

וכבר נמצא יסוד הדברים בזהר הקדוש (חג דכ"ב ע"א), שם דרשו על הפסוק (ישעיה כ"א, יא) "שומר מה מלילה שמר מה מלילה", שישראל מניחים את צערם וצועקים לפני ה' יתברך על צער השכינה. וזה לשונו: "ומאי אמרי. שומר מה מלילה שמר מה מלילה. אינו תבען לי על מטרונותא, מה עבדית מן מטרונותא דילי. קדין קודשא בריך הוא קניש לפמליא דיליה, ואמר, חמו בני רחמי. דאינו דחיקין בגלותא, ושקבין צערא דלהון, ותבעין לי על מטרונותא. ואמרי, שומר: אנת דאקרי שומר, אן הוא שמירה דילך אן הוא שמירה דביתך. מה מלילה: מה עבדת מלילה, הכי נטרת לה. מה מלילה. דהא לזמנין אתקרי לילה, ולזמנין אתקרי ליל [ומה הם אומרים? שמר מה מלילה שמר מה מלילה. הם תובעים אותי על הגבירה, מה עשיתי מהגבירה שלי. אזי הקדוש ברוך הוא מכניס את הפמליא שלו ואומר: ראו בני אהובי, שהם דחוקים בגלות ועוזבים את הצער שלהם ומבקשים ממני על הגבירה. ואומרים: שמר - אתה שנקרא שומר, איפה השמירה שלך? איפה השמירה של ביתך? מה מלילה - מה עשיתי מלילה, כך שמרת אותה? מה מלילה? שהרי לפעמים נקראת לילה ולפעמים נקראת ליל".

כך ארע גם בגלות מצרים, שידעו ישראל כי השכינה מצויה בגלות יחד עימם, ומשום כך לא פנו כלל אל צרתם, וכל בקשתם ובכיתם לפני ה' היתה שיגאל שכינתו וישיבנה אליו כבתחילה, ויסר ממנה יגון ואנחה.

התעוררות מידת הרחמים בצעקת ישראל על צער השכינה כאשר ראה הקדוש ברוך הוא את בני אהוביו שאינם חשים כלל לרוע מצבם, ומתחננים אליו לגאול שכינתו, נתמלא עליהם רחמים, וראה כי מעתה ראויים הם שיתעורר עימם לפני משורת הדין.

אנחת ישראל - רק על השכינה

מעתה, כך יתפרשו הכתובים בפרשת שמות: 'ויאנחו בני ישראל מן העבודה' - זו השכינה, הנקראת 'עבודת ה', ועליה ורק עליה, באנו בני ישראל וצעקו לפני ה'. אנחה נוראה זו, השוכרת כל גופו של אדם, היתה על צער השכינה, ואחת היתה בקשתם כי תכבד ואפילו תוכפל עבודתם עליהם, ובלבד שלא תהיה שכינת עוזנו שרויה בצער. על, 'ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה' - מתוך כך שהיתה עיקר שוועתם על צער השכינה, עלתה השוועה עד כסא הכבוד ובקעה שערי שמים.

קנאת ה' על צער שכינתו כקנאת בני ישראל

כאשר ראה הקדוש ברוך הוא את בני האוהבים מקנאים לכבוד השכינה וחפצים בגאולתה, עלה במחשבה לפניו כי אם בני ישראל מקנאים לה, בוודאי הוא עצמו צריך לקנא לה, ולכן התקנא לכבוד שכינתו להוציא שושנתו מבין החוחים. וזהו שאמר הכתוב 'וישמע אלהים את נאקתם' - 'נאקתם' אותיות 'קנאתם', היא הקנאה שקנאו ישראל לכבוד השכינה.

השכינה נקראת 'ברית'

מיד נתעורר גם הוא יתברך, 'ויזכור אלהים את בריתו' - היא השכינה הקדושה, אשר היתה 'את אברהם את יצחק ואת יעקב' - אשר על כולם שרתה השכינה הקדושה, ואל צער השכינה צריך ה' יתברך את צער בני ישראל ונתמלא רחמים עליהם. וזהו כיס הכתוב: 'וירא אלהים את בני ישראל' - שני מיני צער יש כאן, צערה של 'את' - היא השכינה כידוע, וצערם של 'בני ישראל', ועל שניהם יחד נתמלא רחמים לפדותם - 'וידע אלהים'.

גאולת ישראל תלויה בגאולת השכינה

זו גם כוונת הכתוב כאן בפרשתנו: 'וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל' - 'נאקת' אותיות 'קנאת', כלומר, ראה ה' כי מקנאים ישראל לכבוד השכינה ורוצים להצילה מצערה, ולמרות שיעבודם בעצמם ביד המצרים הרשעים, לא שוו ליבם לכל זאת אלא אך ורק לגלות השכינה, ומשום כך 'ואזכור את בריתי' - זכר גם הבורא יתברך את שכינתו הנקראת 'ברית', וממילא נזכר ישראל יחד עימה, כי זה תלוי בזה.

ארבע כוסות כנגד ארבע שמות הקודש

וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה'... לכן אמר לבני ישראל אני ה'... וידעתם כי אני ה'... ונתתי אתה לכם מורשה אני ה' (שמות ו, ב-ח)

כפי הנראה למתבונן בפסוקים שבתחילת הפרשה, נאמרו בהם ארבע פעמים התיבות 'אני ה'; בפסוקים: ב', ו', ז', ו'.

רבינו זיע"א כתב על כך (מחשוף הלבן, וארא), כי חשבון הגימטריא של התיבות 'אני הוי"ה', עולה כחשבונה של תיבת 'כוס' עם הכולל (87).

עוד רומזת 'כוס' לארבעת צירופי שם הוי"ה, שם ע"ב, שם ס"ג, שם מ"ה ושם ב"ן, שכן צירוף כולם יחד עולה רל"ב (232), וגם תיבת 'כוס' הנכתבת במילוי - כ"ף ו"ו סמ"ך - עולה רל"ב.

הרי כאן רמז נפלא בארבעת פסוקי הגאולה, שכנגדן תיקנו חכמים את מצות שתיית ארבע כוסות בליל הסדר, והן מכוונות כנגד ארבעת פסוקי 'אני ה', כשכל אחד מן הפסוקים וכל אחת מן הכוסות, רומזים לאחד מצירופי שם הוי"ה.

גאולת ישראל בזכות צערם על צער השכינה

וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבדים אתם ואזכור את בריתי (שמות ו, ה)

כל מקום שגלו ישראל אליו, גלתה שכינה עמם. כי הקדוש ברוך הוא, בכל צרתם - לו צר, ואינו מזניח בניו בעת צרתם חלילה, אלא הולך עמם לתומכם ולשומרם, ומשפיע שפע ברכה על המקום שבו נמצאים בניו האוהבים, עד אשר תעלה זכותם לפניו ויגאלם, ויביאם בשמחה ובששון לארצם כבתחילה.

נאקה או צעקה?

רבינו זיע"א (מחשוף הלבן, וארא) מפרש בכך את דקדוק לשון הפסוק, שכתב כי שמע ה' את נאקת בני ישראל, ואילו בפרשת שמות, אמר ה' למשה (לעיל ג ט) "ועתה הנה צעקת בני ישראל", ומה נשתנה?

אך על פי היסוד האמור כאן, שבכל גלויות ישראל גלתה שכינה עמם, יתבאר הדבר. כי הנה, יסוד הדבר מן הפסוק (תהלים צ"א ט) "עמו אנכי בצרה", כלומר, השכינה הקדושה הנקראת 'אנכי', נמצאת עם ישראל 'בצרה'.

השכינה גלתה עם ישראל למצרים

כך גם בגלות מצרים, הבטיח הקדוש ברוך הוא ליעקב אבינו עליו השלום קודם שירד מן הארץ הקדושה לגלות, ואמר לו (בראשית מו, ז) "אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלה גם עלה", כלומר, השכינה הקדושה הנקראת 'אנכי', היא זו שתהיה למצרים, והיא גם כן תעלה ותיגאל יחד עם בני ישראל.

מן השכינה יצאו שישים ריבוא נשמות ישראל

כזו הדרך אפשר לפרש את מאמר רבותינו זכרונם לברכה (שיר השירים רב א, א, ט): "אשה אחת ילדה במצרים שישים ריבוא", כי ידוע שמקור כל נשמות ישראל הוא מן השכינה הקדושה, וכאשר היתה השכינה - הנמשלת לאשה - מצויה בגלות מצרים, נולדו ויצאו ממנה כל שישים ריבוא נשמות ישראל הקדושים, ונגאלו משם.

צער ישראל במצרים על צער השכינה

והנה, לא נעלמה מעם ישראל הקדושים ידיעה זו על גלות השכינה יחד עימם, ומשום כך, היו דואגים עליה מאוד, ומצטערים בצערה הגדול כשעומדת בגלות, עוד יותר ממה שדאגו על צערם שלהם עצמם. עד אשר אמרו לה' יתברך, כי מוכנים הם שיתווסף על צערם עוד כהנה וכהנה, ובלבד שלא יראו בצער השכינה, ותיגאל משבייתה. [וכבר נתבאר כעין זה לעיל בפרשת שמות, בביאור הכתוב (לעיל ב, כג-כד) "ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויצעקו ותעל שוועתם אל האלהים מן העבודה", וישמע אלהים את נאקתם ויזכר אלהים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב", ובדקדוק לשון הפסוקים, קחהו משם, וראה עוד להלן בביאור פסוקים אלו].

עצות וסגולות:

ענייני שבת קודש (ג')

סגולות גדולות בסעודות השבת

ובפרט שמצינו כמה סגולות גדולות בהן, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (שבת ק"ח). שבזכותן אדם נצול ממלחמת גוג ומגוג ומחבלו של משיח ומדינה של גיהנם, וגם כן הן תקון גדול לסעודות הרשות ומאכלות אסורות. וכיון שכל כך תועלת יש בהן איך תעצל האדם לאבד טובה הרבה ולהגדיל ענש עליו. (נניי המלך)

המבטל סעודות שבת, האבות מקטרגים עליו

ובפרט שהן כנגד אבות העולם, ואם יבטל שום אחד מהן לא מלבד ענשו הגדול ופגמו למעלה, אלא אפילו אב מהאבות שבטל סעודתו הרי הוא לו מקטרג ואומר אם אב אני איך כבודי. (נניי המלך)

יזהר בקיום סעודה רביעית

גם סעדה רביעית צריך לזהר בקיימה לילות המלכה, וגם כן היא כנגד דוד המלך, לפי שדוד המלך ואבות העולם הם ארבע רגלי הכסא (וזהר ח"ב ק"ו, ח"ג רס"ב), וצריך האדם להשלים הכסא בסעדת דוד המלך. (נניי המלך שם)

בעל תשובה יזהר מאוד בסעודות שבת

והנה בעל תשובה צריך לזהר בזה יותר כדי לתקן אשר עות, כי כל החטאים והעוונות רבים ככלם נמשכים מרבוי אכילה ושתיה וסעודות הרשות. ולכן לתקן צריך לזהר בסעודות השבת לקיים כראוי ושלם יבטל שום אחת מהן.

(נניי המלך שם)

אכילת שבת מתקנת את חטא הקדמון

ואפשר דהאכילה והתענוג של הימים טובים האלה, הוא תקון לחטא חוה ואדם שאכלו מעץ הדעת טוב ורע, שאמר הקדוש ברוך הוא התקון לזה הוא שיהיו ישראל מענגים השבתות וימים טובים, ותבוא האכילה הטוהרה והמתנת של ימים הקדושים והטהורים, ותכפר על אכילת אסור וטמאה שאכלו חוה ואדם.

(מעגלי צדק את ח"ת, ד"ה חשתי)



**כ"ק אדמו"ר
מתולדות
אהרן שליט"א:
בימים אלו שאנו
מסוגלים לצאת
ממצור לגאולה...
אזי עבודת
התיקון היא**

**שהחיות והשמחה תהיה בעבודת השי"ת
ולא בגשמיות. ולכן צריך כל אדם להאיר
בעצמו את האמונה, ויתאמץ בתורה
ועבודה, עד שיגיע ליותר ויותר התקשרות
ודביקות בהשי"ת, וזוהי אמונה בפרטות,
שבזה תלויה גאולתנו ופדות נפשנו.**

עבודת האדם להכניס את האמונה בכל פרט
ופרט בחייו

בזוהר הקדוש מבאר שבתחילה צריך האדם להאמין בהשי"ת בכללותו, וזהו שאמר לו השי"ת למשה: "לֹכֵן אָמַר לִבִּי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה'". ורק אחר כך התחילו הנסים ויצאות מצרים וקבלת התורה וארבעים שנה, שאז זכו לאמונה בפרטות, כמו שכתוב: "וַיִּדְעֵתָ הַיּוֹם וְהָשַׁבְתָּ אֶל לִבְכָּךָ כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים". ויש לבאר העניין.

עניין האמונה הוא להאמין בגדולתו יתברך, ושכל הנמצא הוא אור השי"ת, וכל מצב שהוא ממש הוא גילוי מאת השי"ת כדי להתקרב אליו. וכמו שמבאר ב'מאור עיניים' (פרשת ואתחנן), שכל הסתרות הפנים ברוחניות, וכל הצמצומים בגשמיות, וייסורים, ואף משיכות שפלות של העולם הזה - הכל הוא אור השי"ת, ועשה אותם כדרכים להתקרב אליו. כי כל אור קדם לו חושך המכסה אותו, שזוהי תכלית העולם הזה הגשמי, להאיר את החושך ולגלותו. ועל ידם אפשר להגיע לאור.

ומפרש בזה הכתוב "וַיִּדְעֵתָ הַיּוֹם" - שתתדבק בהשי"ת בכל מצב, שזוהי בחינת דעת, עד שיהא "הי"ם" - שהיום יהיה שלם, ערב ובוקר חושך ואור, ותגלה "כי ה' הוא הָאֱלֹהִים" - שגם הדין יתהפך לרחמים. עכ"ל. וזהו שאמר לו השי"ת למשה "לֹכֵן אָמַר לִבִּי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה'", שיאיר לכלל ישראל "אֲנִי ה'" - שהכל הוא רחמים ואור ה' ודרכים להתקרב אליו.

ובאמונה זו יש דרגות רבות. ודרגה ראשונה, הנקראת אמונה בכללית, היא האמונה שמביאה לנו להכיר בשפלות ערכנו, ראת ה' וקבלת עול מלכותו, וכמו שכתוב: "יְרָאֵת ה' רִאשִׁית דָּעִתָּ" (משלי א. יז). וצריך להוסיף באמונה יותר ויותר, עד שזוכים לאמונה בפרטות, היינו דעת, שיודעים ומשיבים אל הלב שאכן אין עוד מלבדו, ואין רואים כבר כלום חוץ מהשי"ת.

בימים אלו שאנו מסוגלים לצאת ממצור לגאולה, ולתקן מידת היסוד - שפגם היסוד אין עניינו רק החטא אלא ההתקשרות בעולם הזה - אזי עבודת התיקון היא שהחיות והשמחה תהיה בעבודת השי"ת ולא בגשמיות. ולכן צריך כל אדם להאיר בעצמו את האמונה, ויתאמץ בתורה ועבודה, עד שיגיע ליותר ויותר התקשרות ודביקות בהשי"ת, וזוהי אמונה בפרטות, שבזה תלויה גאולתנו ופדות נפשנו.

(כ"ק אדמו"ר מתולדות אהרן שליט"א - גל' יחידתי)

הגאון רבי חזקיהו יוסף קרלינשטיין שליט"א: "איי", אמר הגביר. "אמת! אני לא מבין בזה כלום. דבר אחד אני כן יודע: גינצבורג הוא לא סוחר יותר קטן ממני, יתכן בהחלט שגם גדול ממני. ואם הוא מתמודד על הדבר הזה - סימן שהעסק רווחי וגדול בכל קנה מידה".

כתוב "מן התנורים", הווי אומר שהן נשארו לחיות ולא מתו.

בסדר. הצפרדעים קיבלו שכר ולא מתו. הן המשיכו לחיות בעוד שכל חברותיהן מתו. כמה זמן היה צפרדע? לכל היותר שנה או שנתיים. נשאלת השאלה: אדם ששחט כבשה ונמצאת טריפה, יש כאן מאתיים קילו בשר, מה הוא עושה עם זה? אומרת התורה (שמות כב, ל): "וּבִשְׂרָף בִּשְׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכְלוּ לְכָל תְּשַׁלְּכוּן אֹתוֹ". מודוע ולמה? מה יש לי עם הבולדוג הזה? ולמשך כמה זמן מובטח לכלב שיקבל את הטרפות? שנה? שנתיים? מאה שנה? לא! לעולם ועד! ולמה מגיע לכלבים? מה קרה? התשובה: משום שביציאת מצרים הם שתקו, כנאמר (שם יא, ז): "וְלֹכַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחְרָץ כָּלָב לְשׁוֹנוֹ".

היה לכלבים מספיק סיבות לנבוח. הגמרא (ברכות ג ע"א) אומרת שבמשמרת השנייה של הלילה, בחצות, כלבים צועקים. והם שתקו. עוד אומרת הגמרא (בבא קמא ט ע"ב), שכשמלאך המוות בא לעיר הכלבים בוכים. וכאן מלאך המוות הסתובב והרג את הבכורות המצריים והם שתקו.

עוד מובא בטור, שטבע הכלבים הוא שאם הם מריחים נבלות, הם לא יכולים להתאפק, אלא גובחים בלי המסקה. וכאן היו נבלות בשפע והם שתקו. בעוד ש"וְהִיָּתָה צִעֲקָה גְדֹלָה כָּל אֶרֶץ מִצְרָיִם" - הכלבים היו בתענית דיבור... אכן מגיע להם שכר.

אבל, נשאלת השאלה: ריבוננו של עולם, איפה היחסיות? כמה זמן הכלבים שתקו? שעה? שעתיים? גם אם ננקוט כדברי המדרש שהבכורות המצריים גססו מחצות עד עלות השחר, כמה זמן זה? ארבע שעות. ועל השעות האלו איזה שכר הם קיבלו? א. הם זכו לומר פרק שירה בכל יום. ב. מהצואה שלהם מעבדים עורות לספר תורה ולתפילין. ג. הם מקבלים את הטרפות. איפה היחסיות בין שכר הצפרדעים לשכר הכלבים? הצפרדעים קיבלו שכר לחיות עוד שנה שנתיים, והכלבים ממשיכים ומקבלים שכר עד שנה שנייה, הנה? מגיע לכלבים שכר, שיהיה להם לבריאות, אבל איפה היחסיות? בומבה של שאלה.

מכאן רואים - אומר רבי אליה לופיאן זצ"ל, שלסגור את הפה ולשתוק, קשה הרבה יותר מאשר לקפוץ לאש! הנה הכלבים שתקו וקיבלו שכר נצח, והצפרדעים קפצו לאש וקיבלו שכר לשנה שנתיים.

אם הגביר מתמודד - הוא יודע מדוע... ראש ישיבת באר יעקב, רבי משה שמואל שפירא זצ"ל, סיפר סיפור מעניין: בפטרבורג היה גביר מפורסם, צדיק וירא שמים גדול, שקראו לו גינצבורג. היתה לו קביעות מעניינת: כל ליל יום כיפור היה קונה את פתיחת ההיכל בבית הכנסת הגדול שבו היה מתפלל. כל מי שניסה להתמודד איתו - לא הצליח. הוא היה מרבה במחיר זוכה. כך - עשרות שנים. שנה אחת, ביום כיפור, התארח גביר גדול בפטרבורג. האיש היה עם הארץ מדאורייתא ומדרבנן. לפני כל נדרי מתחילים במכירה. הוא

שכרה של שתיקה

וְאִם מֵאֵן אֶתָּה לְשַׁלַּח הֵנָּה אֲנֹכִי נִגַּף אֶת כָּל גְּבוּלְךָ בַּצִּפְרָדָּעִים (ז, יז)

הצפרדעים מגיעות למצרים. הן מתלבטות היכן להיכנס: לארמון? למטבח? אולי לשמיכת הפוך של פרעה? זה לא שמיכת פוך סינטטי, זה פוך אורגינאלי. ממש א'מחיייה. אין כמו להתחפר בפוך בקור המצרי... ואולי לבטן של פרעה, נמצאים בה כל מעדני עולם...

רבות! שלא נחשוב לרגע שהצפרדעים טיפשות. כתוב בתנא דבי אליהו (פרק ז) שהמילה "צפרדע" מורכבת משתי מילים: ציפור דעה. יש לה, לצפרדע, שכל.

רבי יהודה החסיד מספר ב"ספר חסידים" מעשה באדם שהלך על שפת הנהר וראה נחש שלכד צפרדע גדולה בפיו. הגמרא (בבא בתרא עד ע"ב) אומרת שנחשים אוהבים מאד לאכול צפרדעים. משום מה, מספר רבי יהודה החסיד, כאב לו לאותו אדם כאבה של הצפרדע, והוא הכה עם המקל שבידו על ראש הנחש וחסל אותו במקום. הצפרדע השתחררה. דא עקא, המקל ספג מהארס של הנחש, ובהמשך הדרך, כשהניח בלי כוונה את המקל על רגלו, חדר הארס לרגלו והיא החלה להתנפח. אין איחוד, אין הצלה, הנסיון עוד לא נולד.

כותב רבי יהודה החסיד "ושכב האיש למות". הארס עלה לכיוון הלב, והאיש נטח למות. ההמשך לא יאומן: הצפרדע, זו שהציל מפי הנחש, קפצה מעצמה על החולה, נעמדה על המקום הנפוח, שאבה ומצצה את הארס, עד שהתפוצצה ומתה. הייתה לה הכרת הטוב. צפור דעה!

המדרש (במדבר רבה יח, כב) מספר מעשה בעקרב אחד שהלך לעשות שליחותו של הקב"ה בעבר הירדן, לפגוע ברשע שגר שם. העקרב הגיע לחוף, אך לא יכול היה לעבור במים. הגיעה צפרדע גדולה, לקחה על עצמה סיכון, העקרב עלול לעקוץ אותה, והסכימה שהעקרב יעלה על גבה, וכך העבירה אותו את הירדן. העקרב ירד מהצפרדע, ביצע את שליחותו ופגע באותו רשע. נמצאנו למדים גם מכאן שלצפרדע יש שכל.

ואכן היו צפרדעים שבחרו להיכנס לפוך של פרעה, או לבטן שלו. על פי השכל, אלו המקומות הכדאיים ביותר להיכנס. אך היו גם כאלו שנכנסו במסירות נפש לתנורים הלוהטים, כי גם לשם ציוה ה' להיכנס, וממן למדו חנניה מישאל ועזריה למסור נפשם על קידוש השם, כמובא בגמרא (פסחים ג ע"ב): "מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמם על קדושת השם לכבשן האש? נשאו קל וחומר בעצמן מצפרדעים, ומה צפרדעים שאין מְצוּת על קדושת השם כתיב בהן 'ובאו ועלו בבייתך וגו' ובתנורך ובמשארותיך" - אימתי משארות מצויות אצל תנור? הוי אומר בשעה שהתנור חם, אנו שְׂמָצְיִים על קדושת השם, על אחת כמה וכמה".

רבות! מה השכר שקיבלו הצפרדעים האלו על זה? כתוב בבעל הטורים, והוא מהמדרש שוחר טוב, שכשנגמרה המכה כתוב בפסוק: "וַיָּמָתוּ הַצִּפְרָדָּעִים מִן הַבְּתִים מִן הַחֲצֵרֹת וּמִן הַשְּׂדֹת, וְלֹא



ארכיון 'עוז והדר'

הגאון רבי שלמה ליונשטיין שליט"א: הנאצי זורק לו חצי פרנק - והכד נשאר מלא בדם... מעלה לפרנק שלם - וזה עדין לא הופך למים... רק כשהקב"ה החליט שאותו גוי מסוים שילם מספיק בהתאם לרשעותו - נותרו המים מים. היהודים במצרים פחדו מן המצרים הנוגשים אותם פחד מות, ולכן לא היה ביכולתם לדרוש מהם לתת להם כסף. לכן דאג הקב"ה שכל אחד ואחד ישלם בדיוק את המגיע לו בהשגחה פרטית מופלאה ומיוחדת במינה.

המצרים בעצמם קבעו את מחיר המים...

ידועים דברי חז"ל (סנהדרין זא, א), שבזמן אלכסנדר מוקדון באו המצרים ותבעו את כל הכסף שאבותינו לקחו מהם לפני יציאת מצרים, שנאמר: "וַיִּשְׁאַלְוּ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ וְאֵשֶׁה מֵאֵת רֵעוּתָהּ". הקשה על כך רבי שלום שבדרון זצ"ל: הלא המצרים העשירו את ישראל גם במכת דם, כפי שאומר המדרש, מדוע, אפוא, ויתרו המצרים על הכסף שנלקח מהם במכת דם, ומפני מה לא תבעו מישראל להשיב להם את התשלום על כדי המים שנקנו מהם בכסף מלא?

עוד קשה, נראה כי היהודים צריכים היו לעשות יד אחת ולא למכור מים למצרים, כך שימותו עד האחרון שבהם. מדוע בכל זאת הם מכרו להם מים? ואם תאמר: המצרים הכריחו אותם למכור, או אז קשה, כיצד יתכן שהמצרים שלמו על מה שיכולים היו להוציא בכח?

על כרחך, מתרץ רבי שלום, שהתרחש כאן נס מופלא: הבה נתאר לעצמנו את התנהלות הדברים: נדמיין כי מכת דם הייתה אצל הנאצים... קצין אס. אס. מתקרב אל יהודי באושוויץ, אשר מפרפר מפחד רק למראה פניו, ושואל: "מה יש לך ביד?" "מים" - משיב היהודי.

"תן לי את זה" - פוקד הנאצי ולוקח מידו את הכד. הוא מציץ בו לרגע ואומר: "זה לא מים, זה דם..."

"אני מצטער" - משיב היהודי - "חשבת שזה מים". הוא נוטל בחזרה את הכד, והנה הוא מחזיק בידו מים...

"תן לי" - הנאצי מחזיק, והמים הופכים לדם.

- "מה קורה פה?"

"אני מצטער", אומר היהודי, "באמת הייתי רוצה לתת לך את זה, אבל כשאתה מחזיק את הכד המים הופכים לדם..."

"יש לך פתרון בשבילי?". הנאצי צמא.

"לא נעים לי", כך בן שיחו, "אבל שמעתי שמשא אמר שאם תשלם..."

"כמה?", קוטע אותו הגוי.

"הייתי נותן לך בחנם... אבל אם צריך לשלם, אז תן לי משהו סמלי... חצי פרנק..."

הנאצי זורק לו חצי פרנק - והכד נשאר מלא בדם... מעלה לפרנק שלם - וזה עדין לא הופך למים... רק כשהקב"ה החליט שאותו גוי מסוים שילם מספיק בהתאם לרשעותו - נותרו המים מים.

היהודים במצרים פחדו מן המצרים הנוגשים אותם פחד מות, ולכן לא היה ביכולתם לדרוש מהם לתת להם כסף. לכן דאג הקב"ה שכל אחד ואחד ישלם בדיוק את המגיע לו בהשגחה פרטית מופלאה ומיוחדת במינה.

יוצא שעל כל כוס מים ועל כל מצרי היתה השגחה פרטית ועד שהוא לא שילם כמה שהוא צריך לשלם לפי הרשעותו שלו זה לא הפך להיות מים לפיכך - מסביר רבי שלום - לא היה שייך שיבוא למצרים שיח' סעודי עשיר ויקנה את כל היאור בעשרה מיליארד דולר ויחלק מים חנם אין כסף... שכן כל אחד ואחד שלם סכום אחר, בדיוק בהתאם לרשעותו שלו!

משום כך לא הייתה אפשרות בתקופתו של אלכסנדר מוקדון לתבוע את הכסף בחזרה, שכן לא היהודים היו אלו שקבעו את מחיר המים, אלא המצרים בעצמם... כל אחד שילם כמה שהיה חייב לשלם!

(הגאון רבי שלמה ליונשטיין שליט"א - מתוך האור יציאת מצרים)

נוכח לראות שמיד אחרי שמישהו הציע מחיר - גינצבורג הוסיף עליו, והוא החליט להצטרף למכירה. מישהו הציע 80 רובל, גינצבורג העלה למאה, והוא העלה למאתיים. גינצבורג העלה לשלוש מאות והוא לארבע מאות... כשהלה הציע אלפיים רובל גינצבורג נשבר... הגבאי הכריז "זכה לו" ועשה לו "מי שברך". נגמר ה"מי שברך", נו כבודו מכובד בפתיחת ההיכל. הנגיד לא מבין מילה אחת. מוסתכל על הגבאי כתרנגול בבן אדם, והגבאי מאיץ בו: "נו, בכבוד".

"מה עושים?" שאל את העוזר שלו. "מה זה פתיחת ההיכל?"

כנראה שהעוזר שלו היה תרנגול לא פחות קטן מהבוס, "גם אני לא יודע".

בלית ברירה, פנה לגבאי בעצמו, ושאל: "מה עלי לעשות?"

"פשוט פותחים את ההיכל".

"דבר אלי בעברית לא בטורקית. תסביר לי מה צריך לעשות?"

"פשוט, תעלה על המדרגות, תזיז את הפרוכת, תפתח את ארון הקודש, תוציא ספר תורה ותן אותו לשליח הציבור".

והגבאי רהרר בלבו: "כמה צדק שלמה המלך שאמר (קהלת ט, יא): 'לֹא לְחֻכְמָיִם לָחֵם'. הבֹּקֶז הזה הוא המיליונר הגדול. לך תעשה משהו".

נגמרה התפילה. הגביר הגדול חזר הביתה עם העוזר שלו. פנה העוזר אל הגביר ושאל: "תמה אני על כבודו. הרי אתה סוחר ממוחל ופיקח. מה אתה רב עם גינצבורג - שאחר כך אתה צריך ממנו טובות, ואתה צריך אותו לעסקים? ועוד על מה? על מה שאתה בכלל לא יודע מה הוא? ועוד איזה סכום נתת. אתה נורמלי?"

"איי", אמר הגביר. "אמת! אני לא מבין בזה כלום. דבר אחד אני כן יודע: גינצבורג הוא לא סוחר יותר קטן ממני, יתכן בהחלט שגם גדול ממני. ואם הוא מתמודד על הדבר הזה - סימן שהעסק רווחי וגדול בכל קנה מידה".

כלפי מה הדברים אמורים?

אומר רבי משה שמואל שפירא: הגאון מוילנא זצ"ל, באגירת המפורסמת שלו, כותב דברים מופלאים ביותר. "על כל רגע ורגע שאדם חוסם פיו זוכה לאור הגנוז שאין כל מלאך ובריה יכולים לשער". בעור לך לומר משהו, עומד לך משהו על קצה הלשון, ואתה שותק, חוסם את הפה, וזה בהחלט לא קל - הנך זוכה לאור הגנוז. זה לא שבת נופש במושב אור הגנוז... זה אור הגנוז בעולם העליון שאין מלאך ובריה יכולים לשער.

ממשיך הגאון וכותב דבר מפליא: "ובזה יכופר לו כל עוון וניצול משאול תחתית". זאת ועוד: "העיקר לזכות לעולם הבא בשמירת פיו, וזה יותר מכל התורה כולה!" יותר מהכל! איך אמר הגביר האורח? אם גינצבורג המיליונר משקיע - סימן שהעסק משתלם. יש גביר יותר גדול מהגאון מוילנא? ואם הוא אומר לנו "ובזה יכופר לו כל עוון וניצול משאול תחתית, וזה יותר מכל התורה כולה" - הוא יודע מה שהוא אומר.

רק מה הבעיה? מגיע היצר הרע, הוא השטן הוא מלאך המוות. ואומר: מה רוצים מאתנו? שנסגור את הפה ונהיה אלמים? בשביל מה בראו לנו פה? התשובה פשוטה וחד משמעית: זה פשוט לא נכון! אף אחד לא מבקש מאתנו להישאר אילמים! אפשר לדבר כמה שרוצים, אלא שמבקשים מאתנו לשמור על הפה ולדבר באופנים המותרים.

ולמעשה בכל דבר ביהדות, אם זה בנושא צניעות, או כשרות, וכיוצא בזה - אפשר להרגיש הכי מסכן בעולם, ואפשר להרגיש הכי מאושר בעולם.

שינויים בריאות בזכות שמירת הפה

בבני ברק, ברחוב ראב"ד, גר הרב ראובן גויבירט מהגמ"ח, אחיו של בעל ה"שמירת שבת כהלכתה". הוא סיפר סיפור מאוד מעניין: אביהם היה רב חשוב בגרמניה, ופעם אחת הוא נסע לנופש, לכמה שבועות, כדי להתאווור.

כשחזר לגרמניה, עבר ליד ראדין לקבל ברכה מה"חפץ חיים" זצ"ל, שכבר עבר אז את גיל תשעים ושלוש, ושכב על המיטה. ה"חפץ חיים" הכיר אותו, והאב סיפר לו שהוא חוזר מנופש, וכבר כמה שבועות שלא היה בעיירת מגוריו. "מה מציע לי החפץ חיים לספר לתושבי העיירה שלי כדי לחזק אותם?" שאל אותו האב.

ואביהם המשיך וסיפר: "הישיש, ששכב על המיטה, אמר לי: 'תתקרב אלי ותפתח לי בבקשה את הפה'. נבהלתי מאד: מה, אני אפתח לחפץ חיים את הפה? אני אכנס ללוע הארי? אבל החפץ חיים ציווה אותי..."

"ניגשתי ופתחתי לו את הפה. והחפץ חיים אמר לי: 'תסתכל לי בבקשה בתוך הפה עמוק'. הסתכלתי וראיתי שתי שורות של שיניים צחורות ומסודרות. והסבא קדישא הורה לי: 'ספור לי בבקשה כמה שיניים אתה רואה? האוירה הייתה מחשמלת. כמה שיניים יש ליהודי בפה? ל"ב."

"ספרתי, היו לו שלושים ושניים שיניים בפה! ואז חיך אלי החפץ חיים ואמר: 'ספר לעדתך שראית בעיניים שלך ישיש שבזמן עולם שמר לו על השיניים! וזאת משום שהוא שמר על הפה שלו!'

(הגאון רבי חזקיהו יוסף קרלינשטיין שליט"א - דורש טוב)

השבוע במדור:

גוים המכריחים אותו לבייש יהודי, או לחלל שבת, ואם יסרב יהרגוהו | האם רצוי שיתן מטריה לחברו בשעת הגשם והוא עצמו ירטב | החתן הצהיר 'לא השתמשתי בחליפה', והמוכר מצא כסף בכיס | לספר לשדכן מהו החיסרון שהורידו שידוך | השתתפות בשמחה ביארצייט של הוריו | הפרשת חלה כשהמקרה מצרפן לשיעור

הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א רבה של שכונת רמת אלחנן בבני ברק

האם רצוי שיתן מטריה לחברו בשעת הגשם והוא עצמו ירטב

שאלה: כשיורדים גשמים, והוא וחברו צריכים מטריה וכל אחד הולך לדרך אחרת, האם רצוי שיתן את המטריה שלו לחברו והוא עצמו ירטב, או שמא הוא קודם?



ארכיון 'עוז והדר'

תשובה: קיימא לן (בב"מ דף סב ע"א) דחייך קודמים, כמו כן שנינו בבבא מציעא (דף לג ע"א) אבידתו ואבידת אביו, אבידתו קודמת שנאמר 'אפס כי לא יהיה בך אביו' שלך קודם לכל אדם. ולכאורה אין צריך ליתן לחבירו, בכל זאת יתכן דלענין גשמים יש מקום שיתן את המטריה שלו לחבירו והוא ירטב, וזאת על סמך הנאמר במסכת יומא דף נג ע"ב שהכהן גדול היה מתפלל ביום הכיפורים 'שלא תכנס תפלת עוברי דרכים לפניך', ופרש"י המתפללים שלא ירדו גשמים, והקשה מו"ח מרן הגר"ש אלישיב שליט"א (בספר הערות) וכי יעלה על הדעת שמשום הפרעה רגעית שהגשמים מפריעים להם יתפללו עוברי דרכים יעכבו הגשמים לכל הארץ, אטו בשופטני עסקינן, והרי סוף כל סוף גם הם נצרכים לגשמים? והשיב מו"ח [מרן הגר"ש אלישיב] זצ"ל דאין כוונה שעוברי דרכים יתפללו ממש שיפסקו הגשמים, אלא שעצם מה שיוציא עובר הדרכים אנחה מפיו עלול לגרום שתתקבל למעלה אנחתו, כי אנחה של יהודי אינה דבר פשוט, ולכן התפלל הכה"ג שלא תתקבל אנחה זו שבכחה להפסיק את הגשמים, יעו"ש.

ולפי זה אם בעל המטריה יודע בעצמו שהוא יגל וישמח בגשמים ולא יוציא כל סוג אנחה מפיו, אולם חברו יאנח, אולי יתן לו את המטריה, ואעפ"י שחייך קודמין, בכל זאת יתכן כי בגלל זאת שחייך הקודמים, לכן רצוי לתת לו את המטריה כדי שלא יאנח ויהיה לבעל המטריה גשמים.

החתן הצהיר 'לא השתמשתי בחליפה', והמוכר מצא כסף בכיס

שאלה: מעשה בחתן בשם ראובן, שנכנס לחנות לחליפות יוקרה שבבעלות שמעון, וביקש לרכוש חליפה נאה לרגל חתונתו. שמעון הציג בפניו חליפה יוקרתית, ולאחר היסוסים רבים,

רק דרבנן יעוין קרית ספר (פ"ד ממאכלות אסורות) ובמשנ"ב (סימן תסו סק"ב) כתב: דאם אין בקל, לעשות הקל הקל תחילה, יעשה את החמור. וכאן הרי אי אפשר לעשות את הקל, משום דצריך למסור את נפשו, לכן יעשה את החמור והוא לחלל שבת.

כמו כן בנוגע לשאלה השניה של הגר"ר גרזובסקי שהיא גיפוף ע"ז או חילול שבת יש לחלל שבת, מאחר ופיקו"נ דוחה שבת, ואף על פי שגיפוף ע"ז קל יותר, משום שאין בזה מיתת בית דין, בכ"ז הרי נאמר עליו יהרג ואל יעבור, לכן יש לחלל שבת.

הנעם שאסור לחלל שבת למנוע הלבנת פנים
והנה יעוין **במנחת שלמה** (ח"א סימן ז) שהעיר שלפי דברי רבינו יונה והתוס' הנ"ל ש"ל שדברי הגמ' הם כפשוטם, שעדיף ליהרג ולא להלבין פני חבירו, אם כן לכאורה צ"ע מאי טעמא לא יהיה מותר לחלל שבת כדי למנוע הלבנת פנים, דלכאורה הוא קל וחומר, ומה אם מותר לחלל שבת כדי להציל אדם ממיתה, כ"ש דשרי להציל מהלבנת פנים דחמור יותר משריפת ג' נפשות בכבשן האש, וגם ק"ו הוא מיהודה, שההלבנת פנים היתה רק לומר עליו שנתכוין לבוא על גויה פנויה, אשר רק בבי"ד של חשמונאי גזרו על זה איסור, וכ"ש במי שרודף אחר חבירו לבזותו ולהלבין פניו ברבים בעלילות של שקרים וכזבים. וכותב המנחת שלמה דלכאורה י"ל דעובדא דתמר שאני, מפני שהיא עצמה גרמה לכך, בזה שעשתה מעשה להכשילו ולכן גרע טפי, אבל מפשטות דברי הגמ' והראשונים לא משמע הכי, וכיון שכן צ"ע הלא ברור הדבר שאם היתה יכולה תמר להציל עצמה ממיתה ע"י חילול שבת, ודאי שהיתה חייבת לעשות כן, ואילו ע"י הלבנת פנים אמרינן דמוטב להפיל עצמה לכבשן האש, ואפ"ה מעולם לא שמענו שיהא מותר לחלל שבת להציל אדם מהלבנת פנים, יעו"ש.

עכ"פ מבואר הדבר שאסור לחלל שבת כדי למנוע הלבנת פנים, אלא שהטעם צ"ע.

ואולי אפשר לומר דפיקו"נ דוחה שבת מהפסוק וחי בהם, שהכוונה להצילו לחיים כפשוטו ולא שימות, ולא להצילו מבושה. ואם כן הדרינן למה שכתבנו, שאם מאיימים על יהודי לבייש או לחלל שבת או שיהרגוהו, הרי שעדיף לחלל שבת ולא להלבין פני חבירו לפי שיטת רבינו יונה.

גוים המכריחים אותו לבייש יהודי, או לחלל שבת, ואם יסרב יהרגוהו

שאלה: גוים שתפסו יהודי, ומאיימים עליו או לבייש יהודי בבושה מרה כמוות, או שיחלל שבת, ואם לא יעשה אחד מהם יהרגו אותו, במה יבחר?

תשובה: דן בשאלה זו רבינו ראובן גרזובסקי

זצ"ל (בספרו שיחות רבי ראובן עמוד סד) וז"ל: המלבין פני חברו ברבים כאילו שופך דמים (ב"מ נח ע"ב) כי בושת כמיתה, והמבייש כרוצח, ונעשה שותפו של עשיו, שנאמר בו על חרבך תחיה (בראשית כז, מ). ורבינו יונה בשע"ת (שער ג אות קלט) כתב דלהכי מוטב להפיל עצמו בתוך כבשן אש ואל ילבין פני חברו ברבים כמבואר בסוטה דף י ע"ב, משום דהוי אביורייהו דשפיכות דמים, דיהרג ואל יעבור. וגם תוס' בסוטה (סו) ס"ל דהלכתא היא. ולפי"ז כ"ש דמחויב למסור כל ממונו על זה.

ונסתפקתי, באנסוהו עכו"ם להלבין פני חברו או שיחלל שבת, ואם לאו, יהרגוהו. היכי נעביד, דלכאורה חילול שבת והלבנת פנים, חילול שבת חמור, כיון שיש בו כרת ומיתה, וכמו לענין עשה דוחה לא תעשה. וחילול שבת נדחה מפני פיקוח נפש, והלבנת פנים דוחה פיקוח נפש. וביחוד יש לחקור, בלאו דלא תקרבו, ומגפף ומנשק לע"ז, דהוי אביורייהו דג"ע וע"ז, עם חילול שבת. אם נאמר, דלענין פיקוח נפש הוי חילול שבת הקל הקל תחילה, או דכיון דלענין עשה דוחה לא תעשה נדחה לאו, אף על גב דהוי אביורייהו ולא לא תעשה שיש בו כרת, אם כן אי אפשר שידחה הלאו ללא תעשה שיש בו כרת, עכ"ל.

נעם שעדיף לחלל שבת ולא לבייש את חברו
ונלע"ד שצריך לחלל את השבת, מאחר והגכרי מאיים שאם לא ימלא בקשותיו יהרגו את היהודי, לכן השבת נדחית, כי נאמר וחי בהם. ואמנם ביוש פני חברו קל יותר מחילול שבת, מאחר והמבייש לא נענש במיתת בית דין, אבל זה לא בר ביצוע, כי אם יבייש יצטרך למסור חייו, לכן מאחר והביוש לא בר ביצוע לכן חוזר הדין לחלל שבת.

ועיון עוד בשו"ת בנין ציון (סימן קעב) שכתב וז"ל: ויצא לנו לפי זה דאם יכול להציל עצמו ממיתה, ע"י שיבייש גדול, או קטן דמרגיש בבושה, בפני שני ישראלים, חייב למסור עצמו למיתה ולא יביישו.

ובפרט אם נאמר שדין הקל הקל תחילה הוא

החתן החליט להטמין את המעטפה דווקא בכיס החליפה שעמד להשיבה לחנות.

אמנם, נאמר בערוך השולחן (ח"מ סי' ד ס"ב): "אם כבר נתחייב אדם לחבירו ממון ממקום אחר, מפני איזו גזילה, או פיקדון או חוב או שכירות, וכיוצא בזה - אין לו רשות לעשות דין לעצמו ולחטוף מהחייב לו ממון בעד (הסכום) המגיעו, אלא יתבענו בבית דין". אולם בנידוננו שמעון לא חוטף מראובן, אלא ראובן עצמו 'מסר' את הממון שחייב לידי שמעון, וכל ששמעון עושה הוא שמשאיר אצלו את הממון השייך לו ומן הסתם שלא יצליח להוציאו מראובן בשום דרך אחרת.

ויעויין עוד ברב פעלים (ח"ג חו"מ סי' ה) שדן אודות אדם אלים שגול ממון לחבירו, ולאחר זמן נזדמן ממנו של הגולן לידי הנגזל ואם ישאיר את הכסף אצלו, לא ירגיש בכך הגולן כלל. ובא הנגזל לפני ה'בן איש חי' ושאל, האם מותר לו לעכב את הממון בעד מה שגול ממנו חבירו?

השיב הבן איש חי: אם הגולן גברא אלמא (אדם אלים), שאי אפשר להוציא בלעו מפיו בגלוי, או שיש סיבה אחרת שאי אפשר לנגזל לעשות דין לעצמו בגלוי - יוכל להציל בסתר את המעות שנגזלו ממנו והגיעו כעת לידי, יעו"ש. ונראה שכן גם ניתן להורות בנידון שאלתנו.

לסיכום: שמעון רשאי להשאיר את הכסף שהגיע לידי מראובן.

ראובן נ"י... בברכת שמח תשמח רעים האהובים, דורך שלמה". שמעון פותח את המעטפה, ומגלה בה, לא פחות מאשר 600 שקלים מזומנים!

עכשיו מגיע שמעון ומבקש לשאול, האם מותר לו להניח, שראובן אכן השתמש בחליפה ולבשה בחתונתו, כפי שמעידה המצאות המעטפה בכיס החליפה, וממילא הוא יכול לעכב את הכסף כתשלום עבור שכירות החליפה, או שמא עליו להשיב את האבידה לבעליה?

תשובה: הדין הוא, שגמל האוחר (- מתפרע) בין הגמלים, ונמצא גמל הרגו בצידו, אין אומרים בידוע שזה (הגמל שהתפרע) הרגו (ויצטרך בעליו לשלם לבעל הגמל ההרוג), עד שיראוהו עדים כשרים (כמבואר בב"ב דף צג ע"א, ובשו"ע חו"מ סי' תח ס"ב). וזאת משום שבידינו כלל גדול בדין "המוציא מחבירו עליו הראיה" (ב"ק דף מו ע"א).

והיה מקום לומר, שגם בענייננו לא יהיה ניתן לגבות מהחתן את דמי השכירות, כל עוד אין לפנינו ראיה גמורה שהשתמש בחליפה.

אכן, נראה שאין לדון מדין 'גמל האוחר' לנידון דנן, כי שם לא ראינו את הגמל המתפרע הורג את הגמל, אלא שרק עמד לצידו, וזה עדיין לא מספיק בכדי להוציא ממון; אך בנידוננו אין מדובר ב'אומדנא' או הסתברות בעלמא, אלא קיימת לפנינו 'אנן סהדי' שהחתן אכן לבש את החליפה בחתונתו, שאם לא כן, כיצד הגיעה לכאן המעטפה? ולא מסתבר כלל לחשוש שמא

ראובן אמר שמוכן לקנותה, אך התנה את קנייתו: "עדיין איני בטוח שאשתמש בחליפה. אני מוכן לשלם, רק בתנאי שבמידה ואתחרט, אוכל להשיב לך את החליפה ולקבל בחזרה את כספי". שמעון הסכים, אך הדגיש: "במידה ותשתמש בחליפה, בשום אופן לא אסכים לקבלה בחזרה!".

ראובן שילם לשמעון, וקיבל לידי את החליפה. למחרת החתונה, חוזר ראובן אל חנות החליפות, ופונה אל שמעון: "ראה נא, לבסוף החלטתי, שהחליפה לא כל כך מתאימה לי ולכן ברצוני להחזירה. הנה היא לפניך, והשב נא לי את כספי". "אתה בטוח שלא לבשת את החליפה?", שאל שמעון בנימה חשדנית, והוסיף: "כפי שראית בשלט החנות, אנו עוסקים הן במכירה והן בהשכרה, ואם השתמשת בחליפה ואינך רוצה לרוכשה, תוכל להסתפק בתשלום 600 שקלים עבור שכירות החליפה לערב, ואת שאר התשלום אשיב לך...".

"ידידי היקר - השיב ראובן - יאמין לי כבודו, לא השתמשתי בה כלל ועיקר!". ובכן, שמעון השיב לראובן את כספו, וקיבל לידי את החליפה בחזרה.

ראובן חלף הלך לו, וכששמעון עמד לסדר את החליפה ולהשיבה למקומה, לפתע הוא חש במשהו מרשרש בכיס החליפה הפנימי, הוא הכניס את ידו לכיס, ומצא בו מעטפה, ועל גבה נרשם: "לאחייני החתן המפואר, פָּחֶתֶן יִכְהֶן פָּאָר,

הגאון רבי מתתיהו דייטש שליט"א גאב"ד רמת שלמה ובעל נתיבות אדם

וסמכינו לקולא, ונזכה לתחיית המתים מתוך רחמים וחסדים.

הפרשת חלה כשהמקרר מצרפן לשיעור

שאלה: עשו בצק של קילוגרם אחד ולא הפרישו חלה, ושוב עשו בצק של עוד קילוגרם ולא הפרישו חלה והכניסו בתוך המקרר, ואחר כך אפו מזה חלות, ובביל שבת נזכרו שלא הפרישו חלה. ונשאלת השאלה האם המקרר מצרפן לשיעור אחד ונתחייב בחלה ואם כן אסור לאכול החלות בשבת, או שאפשר להקל בזה.

תשובה: יכולים לאכול החלות בשבת, ובמוצאי שבת יפרישו בלי ברכה.

דהנה מו"ר מרן זצ"ל בתשובתו **מנחת יצחק** (חלק ח) האריך אם מקרר הוא צירוף סל, והעלה להקל אם יש עוד צדדים - שאינו מצרף לחיוב חלה, עיין שם.

והנה בנידון דידן שתי העיסות יחד הם שני קילו, שזה פחות משיעור המחויב בחלה לדעת מרנא החזון איש זצ"ל [עיין שיעוריו של תורה (שיעורי המצוות, אות יט), הליכות משה שבת (פרק כ, סעיף ו)]. אם כן חזי לאצטרופי בשעת הצורך, ולפי זה צירוף המקרר לא מחייב את שתי העיסות בחלה. ובמוצאי שבת יפרישו לחומרה בלי ברכה.



ארכיון 'עוז והדר'

בכונה ובצבור, עכ"ל. ושמעתי מהגה"צ רבי יעקב מאיר שכתער שליט"א שהוא מיעץ זאת הרבה, וזו סגולה בדוקה שרבים נושעו בה].

השתתפות בשמחה ביארצייט של הורי

שאלה: אחד שיש לו סעודת 'בר מצווה' של נכד וזה נופל בביל יארצייט של אמו, האם מותר לו להשתתף בסעודת מצווה שיהיה שם גם כלי זמר.

תשובה: יעשו שם גם סיום מסכת, ואז יכול להשתתף בסעודה.

דהנה הגם דמסתימת לשון הרמ"א (סימן שצה, סעיף א) משמע שאסור לאכול בכל סעודה שהוא, אך עיין **פתחי תשובה** (סימן שצה, ס"ק ח) שהביא בשם שו"ת **מקום שמואל** (סימן פ) שכתב דזה דווקא בסעודת חתונה, אבל בסעודת ברית מילה ופדיון הבן וסיום מסכתא מותר, עיין שם.

וכתב **בפרי מגדים** (סימן תמד, משב"ס ס"ק ט) שמוותר להשתתף בביל יארצייט בסעודת סיום מסכתא, ומשמע דאפילו אם הוא לא סיים, מותר. וכן כתב **בשאלת יעב"ץ** (חלק ב, סימן קפד) דבשאר סעודות דראשות וכל שכן דמצווה מותר, וכן כתב בקיצור **שו"ע** (סימן רכו, סעיף ז), וממילא אמרתי שיעשו שם גם כן סיום מסכתא,

לספר לשדכן מהו החיסרון שהורידו שידוך

שאלה: כשמורידים הצעת שידוך משום שבמהלך הבירורים שמעו איזה חיסרון, האם מותר לספר לשדכן את החיסרון שבגיני הורידו את השידוך בכדי להפסיק דעתו, או שצריך להימנע מחשש שיספר הלאה וכדומה.

תשובה: מותר לומר לשדכן את החיסרון שבגללו החליט לדחות את ההצעה רק כאשר כוונתו לתועלת, דהיינו שהשדכן יוכל לעזור בבירור העניין לאמיתו, או אם זה בענייני ממון שימצא פתרון וכדומה, או כדי שלא יציע השדכן הצעה זו לאחרים שיכשלו בזה אלא רק למי שלא יפריע לו חיסרון זה, ויאמר לשדכן הטעם שמספר לו.

אך זה דווקא בשדכן ירא שמים, שאין חימוד ממון מעבירו על דעתו להציע שידוכים שאינם הוגנים בעד בצע כסף, שהוא איסור גמור להציע שידוך שיודע שיש בו חיסרון ומסתירו משום "לפני עיוור" וכו' - כמש"כ **החפץ חיים** (הלכות רכילות, כלל ט, ציורים הלכה א). ולכן כשמספר לשדכן יר"ש יש בזה תועלת שלא יציע הצעה זו אלא רק למי שיש לו חיסרון כנגד זה, ויודיע להם החיסרון. [ואידי דאיידין בזה, מקום אתי לציין סגולה נפלאה מהרה"ק **רבי נחמן מברסלב** ז"ע בספר **המידות** (ערך חיתון) והובא בכף החיים (סימן תכו, אות י) וז"ל: "בחורים שרוצים להאיר אשה, ילמדו להם לסגולה, שלא יאבדו לומר ברכת הלבנה



מוליך יקדיש ויהיו נפלאים מלכות
מדברות קדשו ותורתו של
רבי דוד חי אביהצירא שליט"א

מילה תא חז תא

חזתא דאורייתא
יסוד חדש ונפלא על הפרשה

אל לאדם לייאש עצמו - אלא יתחזק ויזכור את יציאת מצרים

ונראה להסמיק לזה את פירושו הנודע של **הבעש"ט** על הפסוק 'חזק' (תהלים קכ"ה), שהשי"ת הוא כמו הצל של האדם שנע לפי תנועותיו, וכן הוא בעבודת השי"ת שבמדה שבה נוהג אדם בעולם התחתון כן נוהג עמו השי"ת. ובוה נבין שבשעה שמתאמץ אדם להטות ליבו אל הטוב ולחזור בתשובה כן בודאי אף השי"ת יטה ידו לקבלו בתשובה ולפתוח לו שערי טהרה.

ובאמת ענין זה שורשו מבואר כבר בזה"ק (ח"ג צב): 'בעובדא דלתתא אתער עובדא דלעילא, אי בר נש עביד עובדא לתתא כדקא יאות הכי אתער חילא כדקא יאות לעילא, עביד בר נש חסד בעלמא אתער חסד לעילא'. ובאור הדברים שבמעשים התחתונים מתעורר כעין זה למעלה, ובשעה שאדם נוהג כראוי הוא מוסיף כח ותעצומות כלפי מעלה המסייעים בידו להשלים חלקו, להתקרב ולבוא בהיכל ה' ביתר שאת.

המתחיל במצוה אומרים לו גמור, ופירושו בספה"ק (אור פני משה פ' ואתחנן, וראה תפארת שלמה פ' ויחי) ש'אומרים לו' מכוון כלפי מעלה, שבאם מתחיל אדם במצוה ונושא ליבו להתקרב אל השי"ת, משמים אומרים לו 'גמור' ומסייעים בידו להשלים את המלאכה אף במה שלמעלה מכוחותיו ואף שאינו ראוי ואינו כדאי.

ובאור"ח הק' (בראשית מט"ו) כתב שכידוע באדם יש ב' כוחות לטוב ולמוטב, וכשאדם מקיים מצוה או פועל מעשה טוב הוא מגביר ומוסיף כוח בנפשו להמשיך בדרכו הטובה, וכן להיפך ח"ו בבחינת הרע, ולא דוקא רע ממש אלא אפי' מותרות שנוהג בהם האדם מולידות כח הרע בנפשו. נמצא שהכל תלוי באדם בראשית עבודתו אם מטה ליבו לטובה לצד התורה והקדושה שאז שלימו בעדו מן השמים ותהיה נשמתו נמשכת מאלה אל מקור האמת והטוב.

המוציא אתכם ממצרים סבלות מצרים (ה' ט). בסדר הקידוש של ליל שבת אנו אומרים 'תחילה למקראי קדש זכר ליציאת מצרים', פירוש נחמד אמר על כך **רבי נפתלי מראפשיץ זלה"ה** בספרו **זרע קודש** (בא): הנה כשמתחיל האדם ליכנס בשערי הקדושה פעמים מתבונן הוא בעצמו כיצד מלא הוא חטאים עוונות ופשעים, ועל כן מרגיש שאינו ראוי לבוא בשער המלך ואף נוטה לחשוב שבדאי לא יעלה הדבר בידו, אך עכ"ז אל לאדם לייאש עצמו אלא יזכור את יציאת מצרים ויתבונן כיצד היו בני ישראל משוקעים במצרים במ"ט שערי טומאה ואע"פ כן גאלם הקב"ה בחסדו והוציאם והכניסם בשערי קדושה ונתן להם את התורה, ובודאי גם בכל דור ודור הבא ליטרה מסייעים אותו ובדרך שירצה לילך יוליכו אותו מן השמים.

וכבר אמרו חז"ל (ראה ירושלמי פסחים פ"י ה"ה):

מילתא דפליאה

עצה נפלאה לדעת אם דרכו נכונה

איתה ותחדל לדבר אליה, שאם רואה אדם שהוא הולך בזריזות לקיים המעשה ואין לו כל קושי בדבר, הרי מסתמא הוא מצד היצר הרע, כי בדבר עבירה היצר הרע דוחף וממריץ את האדם לחטא, עד שאיבריו כמעט ונעים מעצמם בלי מניעה ועיכוב, וכל זה לרוב התגברות היצר להחטיא האדם כמעט בעל כרחו. אבל אם קשה לו ללכת לקיים המעשה כפי הנראה הוא מעשה טוב, וכן כאשר נעמי ראתה שרות מתקשה ומתאמצת ללכת עמה, הבינה שהוא דבר טוב, לכך חדלה מלמנוע ממנה ללכת עמה.

שכן יצר הטוב עיקר תפקידו אינו אלא לעורר האדם לדבר טוב, אבל אינו מפעיל את האדם ואינו נוטל ממנו את העבודה המוטלת עליו להתגבר ולהתחזק בעבודת ה'. כן מצינו אצל ריש לקיש שהיה מתחילתו שודד וליסטים ואז היה גיבור מופלג, אך כיון שקיבל עליו תורה מיד נחלשו כוחותיו (ב"מ פד). והטעם הוא, כי המקבל עליו עול תורה אין לו כל כך סיוע מן היצר הטוב אלא צריך להתאמץ בעצמו, ולפיכך כשרואה על מעשה מסוים שהוא מסופק לגביו שנצרך להתאמץ בשבילו הרי זה סימן שדבר טוב הוא, ואם הדבר בא לו בקלות יותר מדי הרי זה סימן שהיצר הרע מסייע בידו ושומר נפשו ירחק ממנו.

עזר נפלא עומד לו לאדם לדעת האם נכונה דרכו אם לאו, וביותר מתלבט בבואו לקיים מצוה שיש בה צד הנאת הגוף, כי גשמיות הגוף מסמאת את עיניו וגורמת לו לומר על פסול שהוא כשר, וכל כוונת הגוף היא להנאת עצמו אלא שהוא מלבישו בחיצוניות של מצוה. זוהי אפוא עצתו אמונה, יבחין ויתבונן, אם המעשה שהוא מסתפק בו אינו גורם לו שום הנאה גשמית אזי קרוב לומר שאכן מעשה זה רצוי ונכון הוא. על דרך שהיה **הבעל שם טוב ע"ה** נותן עצה בשם **הרמב"ן ז"ל**, לסלק מנפשו כל צד הנאה עצמית שעלול לצמוח לו מאותו מעשה, ואז יזכה לבוא אל האמת, ומן השמים יסייעו בידו להודיעו האם כשר ונכון הוא אם לאו.

עוד יוסיף לבדוק עצמו אם יתרבה כבוד שמים בזכות מעשיו ובוה ידע כי רצויים מעשיו למעלה, וכמו שאומר הכתוב (ויקרא ט"ו) 'זה הדבר אשר ציווה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה'', אם במעשיכם יתרבה כבוד ה' ויירא עליכם, בזה תדעו כי זהו הדבר אשר ציווה ה' לעשותו.

הקושי והמאמץ - סימן שמעשיו רצויים

סימן נוסף לדעת אם המעשה הוא מיצר הטוב או חלילה להיפך, כתב **הגרי"א ע"ה** על הפסוק (רות א' יח) 'ותרא כי מתאמצת היא ללכת

ברזא דאח"ד

רמזים נפלאים על סדר הפרשה

שכר הביזיונות

ע"ה שקרא לאוהביו לסעודת הודיה, וסיפר להם כי מקובל הוא שאם נגזר על האדם חולי או מכאוב שולח לו הקב"ה אדם שיפגע בו וישפילנו וכך יוצא הוא ידי חובת החולי או הכאב. אם כן, המשיך הרה"ק ואמר, היום זכיתי לבזיונות גדולים דבר המוכיח שעמדה כנגדי גזירה קשה ועצומה ולכן שלח הקב"ה בזיונות גדולות אלו להצילני מהחולי, על כן מחויב אני להודות לו בקהל ועדה על חסדו הגדול שגמל עימי, כדרך כל אדם שניצל מחולי שיש לו להודות ולשבח על הצלתו כנאמר (קז יח-כב) 'כל אוכל תתעב נפשם ויגיעו עד שערי מות. ויזעקו וגו'. ישלח דברו וירפאם וגו'. יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם. ויזכרו זבחי תודה ויספרו מעשיו ברינה, ויותר מכך, שממני נמנע החולי עוד בטרם יבוא אלי בזכות הביזיונות.

אין דבר יותר טוב מביזיונות

וזאת יש לו לכל אדם להחזיר לקרבו, אמנם מבקשים אנו 'ואל תביאני לידי בזיון', אך לכל אדם ישנם מצבים בהם מאן דהו עולב בו ומשפילנו, ואז יש לו להבין כי אין דבר יותר טוב מהשפלה לפעול בעבורו ובעבור זרעו ישועה מעל הטבע, ואף אם נגזרה גזירה חלילה ניצול ממנה בכח הביזיונות, וזוכה לרב טוב בזכות אותם הרגעים בהם היה מן הנעלבין ואינם עולבים שומעים חרפתם ואינם משיבים שעליהם הכתוב אומר (שופטים ה לא) 'ואוהביו כצאת השמש בגבורתו', מה לנו גדול מכך להקראות 'אוהביו' של מלך מלכי המלכים.

ולא לחינם אמרו הקדמונים שאם אדם היה יודע מה מרוויח מהביזיונות וכמה הם טובים עבורו בעולם הזה ובעולם הבא, הרי שהיה רודף אחריהם. וכדבריו המופלאים של **רבי חיים ויטאל ע"ה** בספרו **שערי קדושה** (ח"א שער ו): ואם יחרפך איש לא תעננו, והיה נעלב ולא עולב, כי על זה כתיב 'ואוהביו כצאת השמש בגבורתו', והעבר על מידותיך לכל מי שחטא, ולא תרגיש צער אפילו בלבבך כי טוב הוא לך, כי כל המעביר על מידותיו מעבירים לו על כל פשעיו (ר"ה יז), ומכל שכן עוונות וחטאות. ובסוף דבריו הקדושים מוסיף: הוא על כולנה בשגב הביזיונות ואומר: **ואם עיני שכל לך היה לך לחפש מי שיצערך כי חיים אתה מבקש לך.**

ונביאים, וכחנה שחשדה עלי זכתה ויצאה ממנה שמואל ששקול כמשה ואהרן (שם).

אפילו פרעה הרשע היה זוכה לכפרה אם היה מתבזה ק"ו לבני ישראל

בזה נשוב לפסוק דידן וכפי שביארו **מנחת החתם סופר ע"ה** כי מה שאמר הקב"ה למשה ואהרן וציוונו עליו לחלוק לו כבוד בדבריהם היה בשביל שחלילה לא יתבזה וכך יתכפר לו עד שלא יהיו עשרת המכות בדין. ועל זה יתמהו הכל ויזעקו, היתכן כזאת, שאדם רשע כפרעה, רוצח ללא רחמים, האם גם בו נאמר שביזיונות יכפרו עליו. אולם הוא הדבר העצום והפלאי שלמדנו מכאן, שיתכן ויהיה האדם מושחת ורשע בכל מיני רשעות, ועם כל זה יבואו ביזיונות ויכפרו עליו. מכאן נסיק מה עצום כח הביזיונות לכפרת עוונות, ובוודאי שאין ביננו רשעים כפרעה, ואם לרשע כזה היו מתכפרים הביזיונות, כל יהודי ויהודי על אחת כמה וכמה שבעת שפוגעים בו ומשפילים אותו הרי שאין לך עת רצון מאותה השעה לכפר ולמרק עוונותיו.

המתקת הדינים בכח החרפה

ולא זו בלבד שזוכה לכפרת העוונות עוד יכול בכח ההשפלה שעובר להמתיק כל הדינים התלויים עליו שיתהפכו לרחמים, וכמאמר הכתוב ברחל אמנו בעת שילדה את יוסף הצדיק (בראשית ל כג) 'ותאמר אסף אלקים את חרפתי וביאר בבאר מים חיים' (שם) שאמרה רחל כי ע"י 'חרפתי' מסתלקים ונאספים הדינים הנרמזות בשם 'אלקים', כי יסורין ממרקים עוונותיו של אדם (ברכות ה). ואין לך יסורין גדולים מהבושה והביזוי כשמגיע לאדם. וכן אמרו במדרש (משלי לא יד) על הפסוק (שם) 'הייתה כאניות סוחר' זו רחל אמנו, שהייתה מתביישת על הבנים בכל יום, לפיכך זכתה ויצא ממנה בן, שהוא דומה לספינה, שהיא מלאה כל טוב שבעולם, כך יוסף נתקיים כל העולם בזכותו, וכלכל את העולם בשני רעבון.

הבושה מבטלת גזירות קשות מעל האדם

דבריו יתבארו ביותר על פי המסופר על הרה"ק רבי מנחם מנדל מפרימשלאן

וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצאם אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל מארץ מצרים (ו יג). בפסוק זה ישנם שני ציווים למשה ואהרן, 'ויצאם אל בני ישראל' ונוסף עוד 'ואל פרעה מלך מצרים', ובעוד שהציווי לבני ישראל היה כדברי רש"י: 'ויצאם אל בני ישראל', ציווים עליהם להנהיגם בנחת ולסבול אותם. אך מהו הציווי לפרעה מלך מצרים. על כן בא רש"י הקדוש ומפרש רש"י 'ואל פרעה מלך מצרים', ציווים עליו לחלוק לו כבוד בדבריהם. ודבר של תמיהה הוא מה נחוץ לצוותם לחלוק כבוד לאדם בליעל ורשע שענינה ושיעבד את בני ישראל, הרג בהם ובילדיהם ללא רחמים, הלזה נאמר לחלוק לו כבוד.

שלושת הפעמים שנזכר

'ויחשבה' קשורים זה בזה

נקדים ונאמר, שהנה, על הפסוק (בראשית טו ו) 'והאמין בה' ויחשבה לו צדקה' כתב **בעל הטורים** שיש במסורה מלבד זה עוד שני מקומות שנאמר בהם 'ויחשבה', האחד 'ויחשבה לזונה' הנאמר בתמר (שם לח טו), והשני 'ויחשבה עלי לשיכורה' הנאמר בחנה (שמואל א' א יג). ורמז יש כאן על דרך מה שאמר רבי יוסי (שבת קיח:) 'הא חלקי עם מי שחושדין בו ואין בו', שהרי גם בתמר וגם בחנה שתיהן נחשדו בדבר שלא היה בהם ונחשב להן לצדקה כמאמר הכתוב במקום השלישי 'ויחשבה לו צדקה'. וכלשון בעל הטורים בשם אביו הרא"ש ע"ה: שהרי תמר בשביל שחשדה יהודה זכתה ויצאו ממנה פרץ וזרח שיצאו מהם מלכים ונביאים (מגילה יז). וחנה בשביל שחשדה עלי זכתה ויצא ממנה שמואל (ברכות לא:). וזהו בשביל שנחשדו לזונה ולשיכורה נחשב להן לצדקה, עכ"ל.

בזכות הביזיונות שספגו זכו

לזרע קודש מלכים ונביאים

מכאן יש לנו להבין מה גדלה מעלת הנחשד בדבר שאין בו עד כדי כך שנחשב להם כאילו ועשו מעשה צדקה עצום שהקב"ה מחשיב להם לטובה. אך דבר נוסף רואים כאן, שכשאדם מתבזה כמו בשני המקרים הללו שנחשדו והתבזו ושתייהן, זוכה ע"י כך לצאצאים קדושים שיאירו ויושיעו את ישראל, כתמר שחשדה יהודה זכתה ויצאו ממנה מלכים

מילין יקירין פרקי הדרכה ועבודה ה'

יראת שמים סימן לאמונה בגדלות ה' ובשכר ועונש

מחצית השכר כיון שיצאו לפועל רק בעזרת השם יתברך, וזהו 'פרס', מלשון פרוסה ומחצה, מה שאין כן בזה שיהא מורא שמים עליכם, הוא דבר שלם שנעשה מכח האדם בעצמו ואין בו סיוע מלמעלה, ועל זה יקבל שכרו משלם מן השמים, שלא על מנת לקבל רק פרוסה ומחצה. ואולי אפשר להוסיף על דבריו שזהו הפירוש בפסוק (תהלים לד י) 'יראו את ה' קדושו, כי אין מחסור ליראיו', שביראת שמים אין חסרון בשכר שמקבלים, כי מקבלים שכר מושלם כנ"ל.

דוד המלך ע"ה אמר 'יראת ה' אלמדכם' ברבים

על דרך זה נראה לבאר מה שאמר דוד המלך ע"ה בתהלים (לד יב) 'לכו בנים שמעו לי, יראת ה' אלמדכם', שעל אף שהיה דוד המלך ע"ה עניו גדול, וכמו שאמרו עליו בגמרא (מגילה יא.) 'דוד הוא הקטן' (שמואל א' יז יד), שהיה בקטנותו מתחילתו עד סופו, וכשם שבקטנותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו בתורה כך במלכותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו בחכמה, אפילו הכי הוא אמר שהוא מוכן לפרסם ברבים ולהראות לציבור המדרגות שלו בעניני יראת שמים, כי מותר להתפאר בענין היראה, וזהו 'יראת ה' אלמדכם'.

'אשה יראת ה' היא תתהלל' לא רק על ידי אחרים אלא גם תהלל את עצמה

ובזה אפשר ליישב דקדוק המפרשים בפרק אשת חיל בפסוק (משלי לא ל) 'שקר החן והבל היופי, אשה יראת ה' היא תתהלל', שלכאורה תיבת ה'יא' מיותרת. אך לפי האמור יבוא על נכון כפתור ופרח, שכן בענין יראת שמים מלבד מה שיהללו אותה אחרים כמו שכתוב שם (פסוק כח) 'קמו בניה ויאשרוה, בעלה ויהללה', מלבד זה גם היא תהלל ותפאר את עצמה, וזהו פירושו 'אשה יראת ה' היא תהלל את עצמה, וגם תתהלל על ידי אחרים'.

בסיוע מלמעלה, מה שאין כן ביראה שהיא פעולת האדם בלי סיוע מלמעלה אין צריך להצניע. וזהו נמי כוונת הגמרא (ברכות ז.) הוי ערום ביראה, שבכל המצוות ראוי להעלים ולהלביש שלא יראו בני אדם מעשיו, ואילו ביראה אין צורך להעלים ולהלביש, ואף מותר להתפאר ברבים במידת יראתו, והיינו לשון 'ערום', בלי לבוש.

יראת שמים סימן לאמונה בגדלות ה' ובשכר ועונש

אמנם עיקר הטעם שמותר להתפאר ביאר הפנים יפות שם, כי היראה אין בו התפארות, אלא המאמין בה' מי לא יירא, כדכתיב (בפרשתנו ט כ) 'הירא את דבר ה' מעבדי פרעה הניס את עבדיו ואת מקנהו', ואם כן ירא את ה' אינו אלא מאמין בה' שבידו לשלם לאיש כמפעליו, והמפרסם יראתו אינו אלא מפרסם שהוא מאמין באמונה שלימה בבורא כל העולמים שזה ודאי מותר לפרסם. וביאר עוד בפרשת עקב (ד"ה הוא תהלתך), שהתפארות בענין היראה הוא גם כבוד השם יתברך, שראוי לירא אותו, הן מצד שכר ועונש והן מצד יראה שהוא רב ושלטן, והאדם הסכל אשר טח עיניו מראות יסבב כל הדברים בדרך הטבע, על כן לא יפחד מן העונש, וכל שכן מהוד הדר גאונו. וזהו שאמר הכתוב (ירמיה ט כג) 'בזאת יתהלל המתהלל, השכל וידוע אותי', שמכיר בשכלו שהשם יתברך הוא מסבב כל הסיבות ואין עוד מלבדו.

על יראת שמים מקבלים שכר שלם מן השמים ולא מחצית שכר כשאר מצוות

ועל דרך זה פירש כמין חומר את מאמרם ז"ל במשנתנו 'אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס, אלא הוו כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס, ויהי מורא שמים עליכם', כלומר, שבכל הדברים שהאדם עושה אין לו בהם אלא תשלום

הירא את דבר ה' מעבדי פרעה הניס את עבדיו ואת מקנהו אל הבתים (ט, כ).

שנינו במשנה באבות (פ"א, מ"ג): הוו כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס ויהי מורא שמים עליכם. הפליא בעל הפנים יפות ע"ה למצוא מקור למה שמצינו בדברי חז"ל שהתפארו בעצמם במידת יראת השמים שלהם, ואף שבכל המצוות כתיב (מיכה ו ח) 'והצנע לכת עם אלקיך', שראוי לכל אדם להסתיר מעשה מצותיו, וכן כתיב (משלי כו ב) 'הללך זר ולא פיק', מכל מקום בענין היראה מותר לפאר את עצמו, כמו שאמר יוסף הצדיק (בראשית מב יח) 'את האלקים אני ירא'. וכך פירש התרגום את דבריו בסוף פרשת ויחי (ג יט) 'כי התחת אלקים אני', ארי דחלא דה' אנא.

שונה מידת היראה שהיא פעולת האדם בלי סיוע מן השמים

והטעם ששונה מידה ומצוה זו מכל שאר המידות והמצוות, כי קיום שאר כל המצוות יתכן רק בסיוע מהשם יתברך, כמו שאמרו (שבת קד.) הבא ליטרה מסייעין אותו, מה שאין כן ביראה שהוא תלוי בכל איש ישראל לבד, כמו שדרשו חז"ל (ברכות לג: מגילה כה.) בפסוק (דברים יב) 'ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה', שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, שיהא האדם עצמו מכין לבו לכך (רש"י מגילה כה. ד"ה חוץ), על כן אין להתפאר בשאר מצוות כי הוא רק מתפאר בכבוד קונו שסייע בידו לקיימן, וכמו שפירש בפסוק (תהלים סב יג) 'ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו', כי כל תשלום שכר של כל המצוות הוא מצד החסד של הקדוש ברוך הוא שמחשיבם כאילו הם מעשי האדם עצמו, ובאמת אינם אלא בסיוע מן השמים.

הצנעת מצוות ומעשים טובים שנעשו בסייעתא דשמיא

והוסיף עוד לפרש מה דכתיב 'והצנע לכת עם אלקיך', כענין שאמרו בנח 'את האלקים התהלך נח', שהיה צריך סעד לתומכו (רש"י בראשית ו ט), על כן אמר שראוי להצניע מעשיו, אמנם דוקא המעשים שהם בבחינת 'לכת עם אלקיך' דהיינו

יצא לאור ע"י מכון אור לישרים
© כל הזכויות שמורות
אין להעתיק או להפיץ ללא אישור
מפורש בכתב ממכון אור לישרים



ובחרת בחיים

גיליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א



באור החיים תולדות רבנו הק'

פרק שני: משפחת נ' עטר

רבי חיים הזקן ואחיו רבי שם טוב הנגיד

בין גדולי ישראל שבעיר סאלי זרחה שמשו של הגאון הקדוש רבי חיים בן עטר זי"ע. רם ונישא היה רבי חיים. מופלג בתורתו וביראתו, בקדושתו ובפרישותו היה ואף מהנהגתו הציבור לא משך את ידיו. על אף שלא נשא בשום תפקיד רשמי. "צדיק איש חיל רב פעלים מקבציאל ואיתיאל, הזקן זה קנה חכמה ונעלמה מעיני כל חי, הרב המובהק המופלג הגאון נושא הון התורה והמצות שמו הטוב מפורסם בכל מחנות העברים שר וגדול בישראל כבוד אדונו וגבירינו כמוהו"ר חיים זצוקלה"ה אשר יצק מים ושמש ב' גאוני עולם כמוהו"ר אלישע אשכנזי זצוקלה"ה וכמוהו"ר חייא דיין זצוקלה"ה תקיפי דארעא דישאל תוב"בא", כתבו עליו רבני סאלי. "ומרוב חסידותו כמעט אני אומר שלא עבר עליו חצי לילה בשינה אפילו לילי תמוז מלקונו ולספור כאשר אלמנה על חורבן בית אלקינו בבכי גדול ולהשלים הלילה בתלמוד עמי אני ע"ה וכיוצא בי מיוצאי חלציו", יכתוב עליו לימים נכדו רבינו ה"אור החיים".

אח היה לו לרבי חיים ורבי שם טוב שמו. הוא היה שותפו לעסקים של אחיו רבי חיים ויחדיו עשו חיל בעסקיהם. גדול היה כבודו של רבי שם טוב בעיני בני קהילת סאלי והוא אף הוא עסק רבות בענינים ושקד על טובתם, עד שעלה ונתעלה למדרגת נגיד הקהילה, "ראש הקהל", שכל צרכי הציבור מוטלים על כתפיו ואף בפני מלכים יתייצב.

היו האחים לבית בן עטר ראשי ומנהיגי הקהילה ברוח ובגשם. אף בית כנסת משלהם היה להם, הוא בית הכנסת ה"ג שבסאלי המכונה "צלאת בן עטר".

חלומו של רבי שלום בוזאגלו: תורה מפי רבי חיים הזקן

המקובל הנודע רבי שלום בוזאגלו זי"ע בעל ה"מקדש מלך" על הזוהר הקדוש, יליד מרוקו היה. בסוף ימיו של רבי חיים הזקן קיבל ממנו סתרי תורה. שנים אחרי פטירת רבו זה, חלם חלום מופלא, ובו גילה לו רבי חיים דברים מכבשונו של עולם.

"בליל מוצאי שבת כ"ב לחודש תמוז בשנת תק"ו לפ"ק, יה"ל קבעתי משנתי בקונטרס זה וישנתי מתוך הלימוד.

ואראה בחלומי והנה לנגדי החכם המפורסם בחכמה וחסידות ומופלג בוקנה כמוהו"ר חיים נ' עטר זללה"ה, זקיניו של ר' חיים בן עטר שנקבר בירושלים תוב"ב, וזה הזקן נתקבש בישיבה של מעלה בשנת "וישוב חרון א"ף ה' מישאל לפ"ק. ובסוף ימיו למדתי ממנו כמה דברי חכמה, והיה מראה לי בחלום ספר שהיה כתוב בו 'ספירת המלכות שיעש לה ארגמ"ן. ואמר לי... ואיקץ וכתבתי למזכרת".

פרק שלישי: בסערות הימים

ארבעים שנות בלבול

בערך משנת ה'ש"צ ואילך, הפכה מרוקו לארץ של תוהו ובוהו שלטוני, שנתן את אותותיו בכל שטחי החיים. עשרות השנים ההם קשות ומרות היו לבני מרוקו, וסבלם בהן הרקיע שחקים. ראשיתם של ימי האימה היתה עת תפסה את השלטון במרוקו משפחה ברברית משבט האידלליין. המושלים החדשים לא ידעו לבסס שלטון של ממש, ובתסיסה שקמה במרוקו כולה, התקוממו רבים ותפסו בזרוע את השלטון; איש איש בעירו או אף בחלק מעירו. פאס לבדה, לדוגמא, נחלקה בין ארבעה מושלים. או אז החלה תקופת אנדרלמוסיה ואנרכיה בת ארבעים שנה (!) הידועה בשם "ארבעים שנות הבלבול". משך כל אותן שנים נלחמו המושלים השונים אלו באלו, ושלטון יציב אמיתי לא היה. כל מושל עשה ככל העולה על רוחו, ורבים מהם התעללו ביהודים עד אימה. הטילו מסים ללא גבול ומידה ורשושו את היהודים, חדריבו בתי כנסת והרגו אנשים וכך הלכה קרן ישראל במרוקו הלך וירוד עד למאד.

רק אחרי קרוב לארבעים שנה תפס את מוסרות השלטון מולאי ראשיד, בנו של מולאי עלי א-שריף, שהיה אחד המושלים המקומיים. עלותו של המלך החדש על כס המלוכה במרוקו לוותה אף היא בזעזועים רצופים ובמלחמות בלתי פוסקות.

משנכון השלטון בידו, נכונה ליהודים אכזבה נוראה. רשע ואכזר מאין כמוהו היה מולאי ראשיד. בראשית ימי מלכותו נטה חסד ליהודים אשר במרוקו, אבל לאחר זמן מה שינה טעמו וגילה את פרצופו האמיתי; הוא התאכזר אל היהודים וגזר עליהם גזרות נוראות. במסים שונים ומשונים שהטיל עליהם חדשים לבקרים שדד את מיטב כספם וזהבם, בערים מסוימות אף הרס את בתי הכנסת וגזר על היהודים איסור להלך כשמנעלים לרגליהם.

פניני אור החיים

אתה מחליט איך ינהגו איתך

וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה' (ו ב)

תארו לכם אדם העומד למשפט, ובידו להחליט מה יגזור עליו השופט...

כן, זה קיים. מובא בספרים הקדושים, שכפי שאדם מתנהג - כך מתנהגים איתו משמים. כל המרחם, מרחמים עליו מן השמים, וכן על זה הדרך, כביכול - השם - צילך, כמו הצל שמשקף את מעשיו ותנועותיו של האדם. משתלם להיות טוב.

בסוף פרשת שמות אמר משה רבינו "למה הרעות לעם הזה". לפי דרגתו הגבוהה של משה רבינו, הייתה כאן טענה עליו. הקב"ה טוב ומטיב, ואין ניתן לומר עליו "למה הרעות לעם הזה". הרי כל מה שעושה השם, הכל לטובה. אבל הקב"ה נוהג עם משה רבינו במידת הרחמים, ומדוע, כי משה רבינו הוא רחמן, עניו וסבלן, אז גם איתו ראוי לנהוג במידת הרחמים.

הדברים מדויקים מאוד בפסוק, אומר האור החיים הקדוש. "וידבר אלוקים אל משה ויאמר אליו אני השם". הרי הפסוק מפורש 'וידבר אלוקים אל משה', מה ההדגשה הנוספת ויאמר 'אליו'.

אלא כך כוונת הפסוק. וידבר 'אלוקים' אל משה ('אלוקים' זו מידת הדין), יש כאן טענה על האמירה 'למה הרעות'. ובכל זאת ויאמר 'אליו - אני השם', אליו, משה רבינו אני נוהג במידת הרחמים ('השם' זו מידת הרחמים), ומדוע, כי משה רבינו עניו מכל האדם, סבלן ומעביר על מידותיו, לכן אליו התנהגה היא ברחמים:

'אליו - אני השם'.

התורה מרחיבה דעתו של אדם

וידבר משה כן אל בני ישראל ולא שמעו אל משה מקצר רוח ומעבדה קשה (ו ט)

כשיש לנו שאלה, אפילו במילי דעלמא, אנתנו שואלים ומתייעצים עם תלמידי חכמים. אדם שלומד תורה, יש לו ישוב-הדעת ורוחב לב להבין כל דבר. ההיפך ממה שנקרא 'קוצר רוח'.

כשבא משה רבינו אל בני ישראל, לבשר

להם את בשורת הגאולה, אומרת התורה "ולא שמעו אל משה", ומדוע, למה הם לא שמעו אליו, אומרת התורה שתי סיבות. מקוצר רוח. ומעבדה קשה. "עבודה קשה" זה ברור, המצרים העבירו את בני ישראל בפרך. אבל מה זה "מקוצר רוח". אומר האור החיים הקדוש, במצרים, מלבד ה"עבודה הקשה" שהייתה על בני ישראל, הם עדיין לא קיבלו את התורה, ולכן היו במצב של "קוצר רוח". היה חסר להם את ה'רוח'. הדיבורים של התורה.

כי התורה - מרחבת לבו של אדם!

זריזין מקדימין למצוות

ויעש משה ואהרן כְּאִשֶּׁר צִוָּה ה' אתם כן עשו (ו י)

'הזריזות', כך אומר בעל 'אורחות צדיקים', היא תכשיט לכל המידות הטובות.

מעלה יתירה יש לקיים המצוות מתוך זריזות ומבלי להתעצל. להתגבר על הכבדות הטבעית, ולהשתוקק בזריזות אל המצוות. קל כנשר ורץ כצבי לעשות רצון אביך שבשמים.

וכמו שדוד המלך אומר בפרק ק"ט בתהילים: 'חשתי ולא התמהמתי' - לשמור מצוותיך'.

זו הכפילות בפסוק, אומר האור החיים הקדוש, 'ויעש משה ואהרן' - כאשר ציווה אותם ה' כן עשו'. לא רק שעשו את המוטל עליהם - 'ויעש משה ואהרן', אלא מייד שנצטוו מיהרו לעשות זאת בזריזות ומבלי להתמהמה.

'כאשר ציווה אותם השם', תיכף ומייד 'כן עשו'!

וכל מעשיך יהיו לשם שמים

ויעש משה ואהרן כְּאִשֶּׁר צִוָּה ה' אתם כן עשו (ו י)

ליל הסדר בזמן שבית המקדש קיים, יושבים חבורת ליל הסדר ואוכלים קרבן פסח.

על אחד מהמסובים קוראים אנו את הפסוק 'צדיקים ילכו בס' ועל השני קוראים את הסיפא של הפסוק 'פושעים יכשלו בס'.

שניהם אוכלים מאותו קרבן פסח ממש. איך יכול להיות?

אומרת הגמרא, תלוי מה הכוונה באכילה.

המשך בעמוד ג'



ספיר ויהלום פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

לדעת מתי לא להשתמש בענוה

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הֲשִׁכֵם בְּבִקְרֹה הַתִּיַצֵּב לִפְנֵי פְרַעְה וְאַמְרַת אֵלָיו כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שְׁלַח אֶת עַמִּי וְיַעֲבֹדְנִי (ט יג).

מסביר רבינו האור החיים הקדוש זיע"א, שהקב"ה לימד את משה רבינו, כיצד עליו לגשת ולעמוד מול פרעה. שכן משה רבינו היה דרכו תמיד להתנהג בענוה ובשפלות. אמר לו הקב"ה: כעת לא! כעת זה לא מתאים! אל תבוא בראש כפוף, אלא תבוא אליו כגדול וכשליט: תתייצב לפני פרעה ותאמר לו את הציווי החד והברור: 'שלח את עמי'. ענוה היא אכן דבר טוב מאוד, אבל כעת עליך להכריז את מקומך ולדעת להיות בראש מורם ובתוקף גדול.

היכולת לעשות או להתנהג בדברים המנוגדים לטבענו האנושי היא דבר בסיסי במעגל החיים. בחינוך למשל, אבא אוהב את ילדיו, אמה אוהבת את ילדיה, וזו לא בושה לומר שקשה להורים להבין שלפעמים הם צריכים להסוות את אהבתם ולדעת לתפוס 'פיקוד בחינוך'. הרי שלמה המלך כבר אמר (משלי יג כד): 'חושֶׁשׁ שִׁבְטוֹ שׁוֹנֵא בְנוֹ וְאַהֲבֹו שִׁחְרוּ מוֹסֵר'.

יש שהסמיכו לכך במליצה את הפסוק במגילת איכה (ד י): 'יְדִי נָשִׁים רַחֲמָנִיּוֹת בְּשָׁלוֹ יִלְדֶיהֶן'. יש הורים שלא מסוגלים להפעיל את הסמכות ההורית שלהם. הם לעולם לא יגזרו בילדים שלהם, לא יוכיחו אותם, תמיד יגוננו עליהם.

אם נצרך לזה את העובדה שיש אנשים שזה הטבע שלהם תמיד: הם רחמנים ומלאי אהבה לכל אדם באשר הוא אדם, הרי שבדאי כשה מגיע לילדים שלהם - הם לא מסוגלים להוכיח אותם ולחנך אותם כפי שראוי.

רבינו האור החיים הקדוש מלמד אותנו כיצד הקב"ה מסביר למשה רבינו שעליו לשנות את ההרגל הטוב שלו בהזדמנות מסוימת בה נדרש ממנו לנהוג להיפך. בטבעו היה משה רבינו עניו מאד, לא הלך אף פעם בקומה זקופה אלא עם ראש מורכן בענוה ובשפלות. בא הקב"ה ואמר לו: לא בכל מקום מתאימה הענוה וההכנעה הזו, לא בכל מקום עליך להתנהג ככזאת שפלות וללכת עם הראש למטה.

הנה אני שולח אותך לפני פרעה, ושם אני מצוה אותך: 'וְהִתִּיצֵב לִפְנֵי פְרַעְה', תעמוד מולו בקומה זקופה! בראש מורם! תכיר בערך עצמך!

ממשיך ומסביר רבינו האור החיים: בתוך ציווי זה מוטמן ציווי עמוק יותר:

אכן עליך לעמוד כך, אבל זה לא אומר שבליבך גם תהיה סבור כך. בלב תישאר אותו משה כמו שהיית! תישאר עניו ושפל! תשאר כנוע לפני הקב"ה. אבל לפני פרעה, במה שנראה לעיניים שלו - תעמוד זקוף ומרומם.

זהו מסר כפול:

להיראות עניו ושפל בדרך זה טוב - אבל לא בכל מקום. לפעמים אדם צריך להפגין עמידה

איתנה ויציבה. אבל גם אז - אדם צריך לזכור בעומק לבו ובפנימיותו כי אכן הוא עניו ושפל בדרך.

זהו רעיון שצריך ללוות את האדם בהרבה נקודות בחייו, אבל כפי שפתחנו הוא מתאים במיוחד בחינוך:

האבא תפקידו לחנך, גם אם הוא תמיד שפל בדרך ולא מסוגל לחוות דעה לאנשים - אבל כלפי בניו הוא חייב להראות אחרת. אם צריך לחנך - עליו לחנך! אם יש רגע שהאבא צריך להעניש - עליו לעטות על עצמו מראה תקיף ולדעת להניח את הגבולות!

אבל גם כשהוא מחנך - בעומק ליבו אסור לו לשכוח מי הוא באמת. גם אז הוא צריך לזכור את מידותיו הטובות ולדעת כי מה שהוא עושה זה נטו לחינוך.

בבית הכנסת שבעיירה ישב לו יהודי וחיכה לתפילת שחרית. הוא לא היה מקומי, ובלי לדעת כלום הוא התיישב לו על מקום של אחד מהאנשים שהחזיקו עצמם כחשובי העיירה. בינתיים הוא גם הכין לעצמו כוס קפה, וקצת מהמפה התלכלכה.

לפתע מגיע בעל המקום והוא רואה שמישהו יושב לו על המקום, זה עצמו כבר מרגיז אותו קצת. הוא מתקרב יותר והוא רואה שהמקום גם מלוכלך, זה כבר מרגיז אותו יותר. אבל הוא מתאפק, הוא מרמז לאורח שהמקום הוא שלו, אבל האורח עושה את עצמו כאילו הוא לא מבין, נו, מה הוא יעשה. הוא נעמד בצד.

להפתעתו, משום מה, האורח מצא חן בעיני השמש של הבית כנסת והוא גם נתן לו עלייה לתורה. כאן הוא כבר ממש האדים מכעס: במקום שהוא יקבל את העלייה, נותנים את העלייה לאורח שהשתלט לו על המקום. אחרי התפילה אותו אורח פונה אליו ומבקש ממנו צדקה. הוא, כבר חסר סבלנות, מסמן לו שאין לו, אבל האורח לא מתבלבל ומראה לו שהארנק מציץ לו מהכיס...

כאן הוא כבר לא יכול היה להתאפק והוא הוציא עליו את כל העצבים. הוא פתח עליו את הפה בצעקות ולא נחה דעתו עד שהוא טרח לערב כאן גם את השמש המסכן והודיע לו שהיות שהוא העז שלא לתת לו עלייה אלא כיבד את אורח החצוף הזה, שפגע בו ובכבוד המשפחה שלו ובכבוד התורה שלו, הרי שהוא אישית ידאג לזה שיפטר את השמש מתפקידו.

כמה ימים לפני כן, היה היהודי המקומי מעורב בסיפור אחר: בעיירה היה איזה ענין דחוף של פירצה בקדושת השבת. ידעו העסקנים שליהודי הזה יש אפשרות לטפל בענין. הוא מכיר את המעורבים בפרשה, והוא יכול בכמה מילים לסדר הכל על מקומו. אבל כשבאו אליו העסקנים, הוא התעטף בענוה גדולה ואמר להם: מי אנכי ומה אנכי שאני יכול להגיד למישהו משהו, הרי אני איש פשוט ביותר, עפר ואפר ממש. זה ממש לא בשבילי להגיד או להתערב, אתם צריכים לפנות לרב או לאחד מהכלי קודש בעיירה, לא לאנשים פשוטים.

היה אומר רבינו ה'חפץ חיים' זצ"ל: זו הכוונה במה שהגמרא אומרת במסכת ברכות (סא): 'יצר הרע יושב בין שני מפתחי הלב'. היצר הרע לא מחזיק בקו אחד וברור. לפעמים הוא עושה את האדם לעניו וגדול ולשפל בדרך: מי אני ומה אני. ולפעמים הוא עושה את האדם לבעל גאווה: אני ורק אני, ומי יעז לפגוע בכבודי. פעם היצר הרע נכנס מהפתח הזה של הלב ופעם מהפתח האחר של הלב.

אבל האמת היא שאדם צריך לקחת את הפיצול הזה ולהשתמש בו בדיוק להיפך: אם מישוהו מבזה אותו - עליו להתנהג בענוה ולומר: מי אני ומה אני כדי להיפגע מזה. ואם מבקשים ממנו לעזור ולסייע ליהדות: דווקא אז ראוי לו שיכיר בערך עצמו ויגבה ליבו בדרכי ה'.

על המתפלל לפרש תפילתו

וַיַּצַּק מֹשֶׁה אֶל ה' עַל דְּבַר הַצִּפְרָדְעִים אֲשֶׁר שָׁם לִפְרַעְה (ח ה).

במדרש על מגילת אסתר מסופר על יהודי שעלה לירושלים והתעייף בדרך. נעמד והתפלל להשם שיזמין לו חמור...

לא חלפה שעה ארוכה וגוי בעל מראה נכבד עזר לידו, וכפה עליו לשאת על גבו את העייר, חמור קטן, שהמליטה אותו. למרבה האירוניה התקיימה בו תפילתו והזדמן לו חמור... אלא שלא היה זה חמור שניתן לרכוב עליו אלא חמור שהוטל עליו להרכיב אותו על כתפו.

ומכאן - שאחד מתנאי התפילה היא, לפרש את תפילתו.

אומר רבינו האור החיים הקדוש זיע"א, שענין זה ממש מדויק בפרשת השבוע. משה רבינו יוצא להתפלל על דבר הצפרדעים. ברור מאוד למה הוא יוצא, אבל משה רבינו אינו מסתפק בזה אלא מפרש ומבאר היטב את בקשתו:

וַיַּצַּק מֹשֶׁה אֶל הַשֵּׁם עַל דְּבַר הַצִּפְרָדְעִים אֲשֶׁר שָׁם לִפְרַעְה, הוא פירש בתפילתו שבקשתו היא על סילוק מכת הצפרדעים - מכאן שצריך לפרש תפילתו.

גם בפרשת ואתחנן מדגיש רבינו נקודה זו. שם נאמר (דברים ג כג): 'וְאַתְּחַנֵּן אֶל ה' בְּעֵת הַהִוא לֵאמֹר, וּפִירַשׁ רַבִּינוּ שֶׁבְּפֶסֶק זֶה הָעוֹסֵק בְּתִפִּילַת מֹשֶׁה רַבִּינוּ ע"ה, נִרְמָזוּ אֲרֵבֶּעָה תִּנְיָאִים הַנִּצְרָכִים לִקְבֻלַּת הַתִּפִּילָה:

א' - שיתפלל כעני הדופק על הפתח, כפי שנאמר (משלי יח כג) 'תַּחֲנוּנִים יִדְבַר רֵשׁ'. זה נרמז ב'ואתחנן' - לשון תחנונים.

ב' - שייבקש ממקור הרחמים. זה נרמז במילים 'אל ה', שייבקש ממקור הרחמים, כי שם הו"ה הוא שם של מידת הרחמים.

ג' - זמן התפילה, כפי שנאמר (תהלים סט יד) 'וְאֵנִי תִפִּילָתִי לָךְ ה' עַת רִצּוֹן'. כנרמז במילים 'בעת ההיא', דהיינו בעת הידועה שהיא מסוגלת לקבלת התפילה, שהיא עת רצון, וקרא לו משה 'עת ידוע' כי מי יודע אימתי הוא עת הרצון כמשה.

זה שאוכל לשם שמים 'צדיקים ילכו בס', השני התכוון חלילה לשם אכילה גסה, עליו נאמר 'פושעים יכשלו בס'.

גם כשמתכוונים לשם שמים יש דרגות על דרגות. הדרגה הגבוהה ביותר היא לשם שמים ממש. לא לשם כבוד ולא שום כוונה אחרת.

אומר האור החיים הקדוש, 'ויעש משה ואהרן', ובאיזו כוונה הם קיימו את רצון השם, 'כאשר ציווה אותם השם'. זו הסיבה ואין בלתי. כי כך ציווה אותם ה'.

לעשות רצון אלוהי חפצתי!

כל מה שעושה ה' הכל לטובה

וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה' (ב)

כל מה שהקב"ה עושה, הכל לטובה.

'מפי' עליון לא תצא הרעות'. רק טובות יוצאות מאת הקב"ה, טובות וברכות.

אלא שלנו אין את הראיה הנכונה לדעת למה כל דבר נעשה, מה החשבון, ולשם מה. לפעמים יש על האדם חוב ישן שעבורו הוא סובל וכדו', איננו מבינים חשבונות שמים.

אומר האור החיים הקדוש, 'וידבר אלוהים אל משה', הקב"ה בא כביכול בטענה אל משה רבינו, ומיהו הטענה - 'ויאמר אליו - אני השם', עליו לדעת כי 'אני השם', ומידתי היא מידת החסד והרחמים, ואין תוכל לומר 'למה הרעות לעם הזה'.

נכון שהעבודה כבדה על בני ישראל, אבל את הסיבה לכך יודע הקב"ה. לפעמים העוונות גורמים, או שבני ישראל לא האמינו מספיק, כפי שרואים שהזקנים חזרו לאחוריהם ולא הלכו עם משה רבינו לפני פרעה.

גם אם איננו מבינים, אל לנו לומר 'למה הרעות'.

אסור להרהר אחר דרכיו של הקב"ה, המלך הטוב והמיטיב לכל, שבכל יום ויום הוא הטיב, הוא מטיב, הוא יטיב לנו.

על המתפלל לפרש תפילתו

וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מֵעַם פְּרָעָה וַיֵּצְעֻק מֹשֶׁה אֶל ה' עַל דְּבַר הַצִּפְרְדִּיעִים אֲשֶׁר שָׁם לַפְּרָעָה (ח)

במדרש על מגילת אסתר מסופר על יהודי שעלה לירושלים והתעייף בדרך. נעמד והתפלל להשם שיזמין לו חמור...

לא חלפה שעה ארוכה וגוי בעל מראה נכבד עצר לידו, וכפה עליו לשאת על גבו את העייר, חמור קטן, שהמליטה אתונו. למרבה האירוניה התקיימה בו תפילתו והזדמן לו חמור... אלא שלא היה זה חמור שניתן לרכוב עליו אלא חמור שהוטל עליו להרכיב אותו על כתפו.

ומכאן - שאחד מתנאי התפילה היא, לפרש את תפילתו. אומר האור החיים הקדוש, זה ממש מדויק בפרשת השבוע. משה רבינו יוצא להתפלל על דבר הצפרדעים. ברור מאוד למה הוא יוצא, אבל משה רבינו אינו מסתפק בזה אלא מפרש ומבאר היטב את בקשתו:

"וַיֵּצְעֻק מֹשֶׁה אֶל הַשֵּׁם - עַל דְּבַר הַצִּפְרְדִּיעִים אֲשֶׁר שָׁם לַפְּרָעָה".

האדם על שלא פירש את דבריו יפה. עוד יש להבין, הלא מצינו במדרש (שיר השירים רבה ב א) על הפסוק (ש"ה"ש ב ד) 'ודגלו עלי אהבה': אמר רבי אחא, עם הארץ שקורא 'לאהבה' - איבה, כגון 'ואהבת' - 'ואיבת', אמר הקב"ה 'ודלוגו עלי אהבה', אמר רבי יששכר, תינוק שקורא לְמִשָּׁה - מִשָּׁה, לְאַהֲרֹן - אֶהְרֹן, לְעִפְרוֹן - עִפְרוֹן [-למשה בחול"ם הוא קורא משה בפת"ח ככתיבתו, וכן 'אהרן' 'עפרן' ברי"ש פתוחה, כי ספריהם לא היו מנוקדים (מתנות כהונה)], אמר הקב"ה 'ולגלוגו עלי אהבה'. עד כאן.

וידוע מה שהיה רבינו אור שבעת הימים ה'בעל שם טוב' הקדוש זיע"א נותן משלו בענין זה, לתינוק המגמגם מאד בדבורו, שאביו אוהבו ואין מדקדק אחר דבורו. וכמו שהביא תלמידו המגיד ממעזריטש זיע"א בשמו (ליקוטים יקרים דף א): אדם שהוא קורא בתורה, ורואה האורות של האותיות שבתורה, אף על פי שאינו מבין הטעמים כראוי, כיון שהוא קורא באהבה גדולה ובהתלהבות, אין השם יתברך מדקדק עמו אף שאין אומרים כראוי. משל לתינוק שאביו אוהבו מאד, ומבקש דבר מאביו, אף על פי שהוא מגמגם ואינו אומר כראוי, אביו נהנה מאד. לכן כשאדם אומר דברי תורה באהבה, השם יתברך אוהבו מאד, ואין מדקדק אחריו אם אומרים כראוי, כמו שדרשו רבותינו ז"ל 'ודגלו עלי אהבה' אל תקרי 'ודגלו' אלא 'ולגלוגו עלי אהבה'. עד כאן.

המורם מכל זה, שאין הקב"ה מדקדק עם האדם שיפרש שיחתו יפה, אדרבה, גם כשהוא מדבר בשיבוש ובגמגום, דבריו רצויים ומקובלים בשמים, ואף גורמים נחת רוח למעלה. ויש לתמוה, איך כל זה עולה בקנה אחד עם המבואר לעיל מדברי חז"ל שיש לו לאדם לפרש תפילתו באר היטב, ורק אם שפתיו ברור מיללו אז תיענה תפילתו כפי רצונו.

אכן נראה כי אין בזה סתירה כלל, משום שיש ליישב ולומר שדיבורים אשר נאמרו בתמימות מפי איש יהודי, מתוך מחשבה שאלו הדיבורים רצויים לפניו יתברך, הגם שנאמרו בשיבוש, על זה נאמר 'התהלך עמו בתמימות', וגורמים הם נחת רוח בשמים.

אבל כאשר אדם יודע את הצטרכותו רק שאינו מטיב לפרש שיחו, ואף על פי שיכול הוא לפרש ולברר דרכיו מניח הוא את תפילתו בדרך סתומה, כגון אם חמור לרכב עליו הוא צריך או חמור לסיבה אחרת. על כגון דא אמרו חז"ל שיש לו לאדם לתת פירוש הגון לבקשתו, ובלעדי זאת עלול שתתקבל תפילתו באופן אחר.

וזאת, לפי שאנחנו 'תפילה ראויה' - כוחה יפה להפך דינו של אדם, משום שהקב"ה שומע תפילת כל פה הגם שאינו ראוי, וכך גזרה חכמתו העליונה שעל ידי תפילה ישתנה דינו של האדם. אולם כאשר אין התפילה מפורשת יפה, ואין האדם מברר היטב כוונתו, אזי אין בכוחה של תפילה כזו לשנות את הגגור על האדם, והיא נענית לפי מה שראוי לאותו אדם על פי מעשיו, שזה לפעמים לא מה שהתכוון לבקש.

(מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

ד' - שתהיה תפילתו מפורשת, ולא תהא סובלת פירוש בלתי הגון. שזה נרמז במילה 'לאמר', שמשה פירש בתפילתו את אמריו כפי המצטרך, שלא יסבלו דבריו דבר בלתי הגון.

השליה הקדוש זיע"א (מסכת תמיד פרק נר מצוה, אות פט) מביא על בקשת יעקב אבינו 'הַצִּלְנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֶשָׂו' (בראשית לב יא), את דברי הזוהר הקדוש (ח"א קסט): 'מכאן, מאן דצלי צלותיה, דבעי לפרשא מלוי כדקא יאות'. ומסיים השל"ה: **'הרי כשמבקש האדם מהשם יתברך איזה ענין, יסדר בקשתו בדברים מבוררים**. וכדמות שמצינו באורים ותומים, כשהיו שואלים בדברים סתומים, באה התשובה סתומה, כמו שאמרו בפילגש בגבעה. וכתב עוד (פרשת וישלח) על דברי הזוהר הנ"ל: 'ולא יחשוב הלא הקדוש ברוך הוא בוחן לבות והוא יתברך מבין כוונתו, אלא צריך לפרוש. והטעם נראה לי, כי התיבות של התפילה המתהוות מאותיות קדושות עולות למעלה ובוקעות הרקיעים'.

התר הרצועה

הגאון רבי יחזקאל מאיר מועלם רחמים זצ"ל מבגדאד, בספרו 'לקוטי אמרי אל' (ויצא ד"ה וירד), מביא מעשה בשם ספר 'מעשה חייא'.

איש אחד היה הולך בדרך ונשא שק של קמח על כתפו, פי השק היה קשור וסגור היטב, כך שאף קמיוץ קמח לא נפל החוצה. תוך כדי הילוכו הגיע האיש למקום שהייתה שם ביצה טובענית - מקום רפש וטיט, הוא נאלץ להיכנס אל תוך הביצה כדי להגיע למחוז חפצו. הוא פסע בזהירות פסיעה אחר פסיעה, אלא שאז החל לפתע להרגיש כי רגליו שוקעות בבוץ הסמיך. ככל שניסה לחלץ את עצמו, חש כי הוא רק הולך ושוקע יותר ויותר. בטרם איבד האיש את עשתונותו נשא עיניו השמימה ופתח בתפילה נרגשת מעומק לבו במילים ספורות, וכך אמר: **'רבונו של עולם, תתיר צרורה'.**

והנה ראה זה פלא, תפילתו עשתה פירות, צרור הקשר שבפי השק נפתח לפתע, וכל הקמח נשפך לתוך הטיט.

מבלי להיכנס לפרטי המעשה מה עלה בגורלו של האיש, מסיק רבי יחזקאל וכתב שהמסר הנלמד מהסיפור הוא, שראוי היה לו לאותו אדם לפרש שיחתו, לבקש באופן ברור להינצל מטיט היות ולא לומר בסתם 'תתיר צרורה'. והגם שכוונתו הייתה שיחלץ אותו ה' מהביצה שהוא צרור ותפוס בה, ויעזרנו שלא יטבע בטיט. עם כל זה, מאחר שלא פירש תפילתו כראוי, נענתה תפילתו באופן אחר, והותר לו צרור הקשר שעל פי השק.

ומסיים: על כן ידע האדם שצריך לפרש שיחתו ותפלתו לפני השי"ת, ולא יתפלל בהלעט האותיות.

ולגלוגו עלי אהבה

והנה בעסקנו בענין זה, ראוי לתת את הדעת ולהעמיק בענין. שלכאורה קשה, הרי הקב"ה יודע מה חסר לאדם ומיהו כוונתו האמיתית בתפילתו, ואם כן מדוע נענית תפילתו בצורה שונה ממה שהתכוון, וכי מעניש הקב"ה את

מתיבתא אור החיים

וטורידים באבלם, ואחר כך בתשרי פסק השעבוד לגמרי. ובזה ביאר מה שאמר (שם ע"א ע"ב) שארבע כוסות של ליל הסדר תקנו חכמים 'דרך חירות' וכל אחד מהם הוא מצוה בפני עצמו, וביאר שהכוסות נתקנו כאותה דרך שבה יצאו ישראל לחירות, וכפי שיציאתם היתה בארבעה פרקים, כן ישנם ארבע מצוות, ועל כן כל כוס היא מצוה בפני עצמה, כיון שכל כוס היא על שם פרק אחד בגאולה.

והנה מה שכתב רבינו שישאל היו עובדים קצת, כתב על פי זה בספר **שדה יער** (רבי'ן) לבאר שינוי הלשון, שכאן נאמר 'והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים', והמילה 'סבלות' כתובה בכתיב חסר, ואילו להלן (פסוק ז) כתוב 'ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים וידעתם כי אני ה' אלהיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים'. ושם נאמר 'סבלות' בכתיב מלא. וביאר שכאן למרות יציאתם עדיין היו עובדים קצת את מצרים, ואם כן לא יצאו לגמרי מסבל מצרים, ועל כן נכתב בכתיב חסר, מה שאין כן להלן שהפסוק מדבר בהשלמת היציאה שם כתוב 'סבלות' בכתיב מלא כיון שיצאו מכל סבלם של מצרים. וכתבו המפרשים שכדברי רבינו משמע בתרגום אונקלוס, שתירגם 'ואפיק יתכון מגו דחוק פולחן מצראי' כלומר 'שה' יוציא את ישראל מתוך דוחק ולחץ עבודת מצרים. והנה בפסוק לא נאמר אלא שיצאו מתוך עבודת מצרים, והתרגום הוסיף שהיציאה תהיה מ'דוחק' העבודה. כיון שהוא מפרש כדברי רבינו שהיציאה היא מהעבודה הקשה, אבל עדיין נשארה עבדות גם אחר היציאה הזו, ועל כן תירגם שרק מדוחק העבודה היתה יציאה אבל לא מהעבודה עצמה.

בטלה עבודה מאבותינו, ומכת דם בודאי היתה קודם לכן, וכמו שכתבו התוספות (שם ד"ה בראש) שהמכות התחילו בניסן, וברבינו בחיי (להלן י ה) כתב שמכת דם היתה באב, ואם כן היאך כתב רבינו שבמכת דם פסק השעבוד. וכתב שלדברי רבינו יש לפרש כוונת הגמרא שבראש השנה הפסיק העבודה לגמרי, אף שכבר קודם לכן הוקל מעליהם תוקף השעבוד. אך בסוכת דוד (קוויאט, הגש"פ, יציאת מצרים אות לח) הוסיף להקשות, שלדברי רבינו הקלת השעבוד רמז בפסוק 'והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים', ובראש השנה (שם) למדו מכתוב זה עצמו שבראש השנה בטלה העבודה, והיאך כתב רבינו כאן שפסקו זה כוונתו למכת דם.

והחיד"א בספרו **פתח עיניים** (פסחים קט: ד"ה רבינא) הביא ביאור זה שכתב רבינו, וכתב שבדאי שממכת דם הוקל מעליהם השעבוד כיון שהיו עסוקים

כתב רבינו (שמות 11): 'לכן אמר לבני ישראל אני ה'. פירוש, הודיעם משמי כי מדתי מדת רחמים וריחמתי עליהם, ומלבד הודעה זו תאמר להם סדר הטובות אשר אעשה להם והוצאתי וגו'. עוד ירצה באומרו לכן לשון שבועה שנשבע ה' לעשות כל האמור בענין, וכן תמצא שאמר יחזקאל סימן כ' ביום ההוא נשאתי ידי להם להוציאם מארץ מצרים. ואומרו והוצאתי וגו' נתכוון לסדר סדר הטובות, כי בתחילה יקל עול סבולם, והוא אומרו 'והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים' שהוא תוקף השעבוד, וזה היה תיכף ומיד במכת האור נתפרדה חבילת נוגשים ושוטרים, אבל ישראל היו עובדים קצת כי אימת המצריים היתה עליהם ומעצמם היו עובדים עבודה קלה. וכנגד זה אמר והוצאתי אתכם מעבודתם שתעקר עבודה מהם כל עיקר, ואחר כך וגאלתי אתכם היא יציאתם מארץ מצרים ובכלל פרט זה היא קריעת ים סוף שאם לא כן זו גאולה שאחריה כלליה ב"מ, ולזה לא אמר והוצאתי אתכם מן הארץ אלא וגאלתי לומר הוצאה שיש בה גאולה אם ירדוף אויב ירדוף באף ובחמה שפוכה. ואחר כך ולקחתי אתכם לי לעם שהוא מתן תורה כי שם נתייחדנו לו לעם וייחד שמו עלינו והוא אומרו והייתי לכם לאלהים.

והנה מבואר מדברי רבינו שבמכת דם פסק תוקף השעבוד, וכן כתב לעיל (ג ז, ה 1) שביום שהתחילו המכות במצרים פסק השעבוד. וכתב שממכת דם לא די שלא השתעבדו בהם אלא אף התחילו מצרים לשלם מכספם עבור המים כמבואר במדרש (שמו"ר ט ז). וכתב **במאורי החיים** שכדברי רבינו מבואר בספורנו. ובספר **ברכת ראובן** שלמה הקשה על דברי רבינו שהרי במסכת ראש השנה (יא.) אמרו שבראש השנה



גם אתם זכיתם לישועה בזכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו

למייל המערכת m028039999@gmail.com

או לפקס 02-5385689

או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל



אור הישועות מכתבי הלומדים

המעגל המופלא: כשתורתו המאירה של האור החיים הקדוש מחוללת ישועות

בעולמנו המודרני, כשהמספרים והחישובים מכתבים את מהלך חיינו, לעיתים נדמה כי אנו שוכחים את כוחה של האמונה התמימה. אך לפעמים, דווקא מתוך המספרים היבשים, מתגלה סיפור מופלא של השגחה פרטית המזכיר לנו את אורו הבהיר של רבינו הקדוש, מאורי ישראל, **האור החיים הקדוש** זיע"א.

כך היה המעשה באברך צעיר, מטופל בילדים, שחלמו הפשוט להרחיב את ביתו בחדר נוסף נראה כמשימה בלתי אפשרית. הצעות המחיר שקיבל - עשרים אלף שקלים - היו כחומה בצורה עבור אברך שפרנסתו דחוקה. בכל פנייה לקבלן, אותו סכום מדויק חזר על עצמו, כאילו נגזר מן השמים.

אך בליבו של האברך פעמה אמונה מיוחדת בכוחו של רבינו הקדוש, אשר אורו מאיר את העולם כולו. לא הייתה זו אמונה מופשטת - מדי חודש היה תורם מכספו הדל לאברכים השוקדים על תורתו המאירה של רבינו **האור החיים הקדוש**, אשר כל דיבור ודיבור שלו מאיר עיני ישראל, מתוך הבנה עמוקה בחשיבות לימוד תורתו הקדושה.

באותו ערב סתווי, כשנכנס לשטיבלאך לתפילת מעריב, שפך את ליבו בתפילה חרישית. לא ביקש גדולות, רק את היכולת להרחיב את ביתו לרווחת משפחתו, מתוך אמונה בכוחו העצום של רבינו הקדוש, אשר אורו חוצה דורות. והנה, כמבט קסם, מיד בצאתו מבית הכנסת, **החלה להתגלגל שרשרת של השגחה פרטית**: שיחת טלפון מרעייתו, זיכרון פתאומי של קשר משפחתי לשיפוצניק, והצעת מחיר מפתיעה - שבעת אלפים שקלים פחות מכל ההצעות האחרות.

אך הפלא האמיתי התגלה כשישב לחשב את סך תרומותיו החדושות ללומדי תורת רבינו האור החיים הקדוש, אשר כל מילה מתורתו היא כאבן יקרה המאירה את נתיבות החיים. המספרים הצטברו לסכום מדויק - שבעת אלפים שקלים. כמו יד נעלמה שסגרה מעגל מופלא של נתינה וקבלה, של אמונה והשגחה.

סיפור זה מלמדנו שיעור עמוק על כוחה של תמיכה בלומדי תורתו הקדושה של רבינו האור החיים הקדוש, אשר זכותו מגינה ומאירה עד היום. כפי שמאיר אורו בכל דור ודור - התורה היא מקור הברכה, וכל המחזיק בתורתו הקדושה זוכה לראות ישועות, לא רק בעולם הבא, אלא גם בעולם הזה, במספרים מדויקים ובחשבונות ברורים.

מחוברים להיים

לשמיעת שיעורים ודרשות

חייגו: 03-617-1077





דברי תורה מאת
רבי מנחם מנדל
פומרנץ שליט"א
(רעזא דרעזין)
פרשת וארא תשפ"ה
ביהמ"ד באר ישראל



גיליון י"ד
וארא תשפ"ה

מכת שחין

אשר התעללתי במצרים

עשר מכות הכה הקדוש ברוך הוא את המצרים במצרים. שבע מהן נכתבו בתורה בפרשת וארא, ושלוש בפרשת בא. כבר מילתנו אמורה בכמה ממאמריו על עניני המכות, ובמאמר זה יהיו נא אמרנו לרצון בענין המכה השישית - מכת שחין.

מעשה פעם אחת בימי זקנותו של רבינו החפץ חיים זיע"א, שהיה יושב ועוסק בתורה שבכתב, בפרשת וארא, והנה ראוהו הסובבים יושב ושוחק, וחיוך רחב משוך על פניו. שאלוהו התלמידים: "למדנו רבינו, מפני מה הוא שוחק כל כך".

השיב החפץ חיים: "רואה אני בעיני רוחי את אשר התעלל ה' במצרים, ומצייר אני לפני כיצד עומדים חרטומי מצרים וכל שריה וחכמיה, והשחין הקשה פוצע את גופם, ושחין יבש זה גורם להם להתגרד בכל עוז. בתחילה בושים הם זה מפני זה, וכל אחד מבקש להסתיר את קלונו, ומגרד את גופו בסתר, כגון שמחך רגליו וידיו זו בזו כביכול בבלי משים. אך ככל שעובר הזמן עובר שוב אינם יכולים להתאפק, כי כל גופם מלא בנגעים קשים, ומשחה לרפואה אין. וכך עומדים כל חשובי מצרים ומגרדים את גופם בכל עוז. אכן דבר ידוע הוא, כי הגירוד בפצעים אינו מרפא אותם, כי אם להיפך, כאביהם גברו עד שלא יכלו לשבת על מקומם. נו, אמרו אתם, וכי אין מחזה אשר כזה מביא לידי גיחוך".

"והרי מקרא מפורש הוא" - סיים החפץ חיים את דבריו - "כמו שנאמר (שמות יב) 'וְלִמְעַן תִּסְפָּר בְּאָזְנִי בִּנְךָ וְבִן בְּנֶךָ אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלִיתִי בְּמִצְרַיִם', וצריך כל אדם לראות את עצמו כאילו היה שם וראה לנגד עיניו את מכות מצרים ואת ניסי ה' יתברך, וכך נוהג אני".

נס בתוך הטבע

הן אמת, בכל אחת מן המכות נוכל למצוא גילויים מחודשים, וכפי שהרחבנו בזה בדברינו על המכות האחרות. אכן, כאן נעסוק בתכלית המיוחדת שהיתה במכת שחין, ותכלית זו, מתבררת מתוך דברי רש"י בפירושו (שמות ט, ח), המגדיר כי במכת שחין היו ניסים רבים, אולם צורת הניסים נתייחדה בכך שבאו על ידי פעולות טבעיות, אשר באופן הרגיל אין ניסים יוצאים מתוך פעולות כאלו. והטעם, מאחר והיתה תכלית מיוחדת לגילוי האמונה באופן מיוחד בכל מכה, לכן אירעה מכת שחין בדווקא על ידי פעולות טבעיות, כדי להראות לכל יושבי תבל כי גם בתוך הטבע פועלת יד ה'.

שחין כנגד הנחש

ולהלן נראה בעז"ה, כי ענין זה קשור הוא עם הגאולה העתידה. ודבר זה נרמז גם בשם המכה - 'שחין', שיש בו אותיות 'נחש', וידוע ש'נחש' בגימטריא 'משיח', כי לעומת זה עשה האלקים.

ועוד נרמז כאן הנחש, כי בו נעשה אחד האותות שמסר הקדוש ברוך הוא ביד משה רבינו, שאמר לו להשליך

את המטה אשר בידו, ונהפך המטה לנחש, ולאחר מכן ציווהו לאחוז בזנבו, ויהי למטה בכפו.

נחש זה בא לרמז לנחש הקדמוני, אשר הוא הגורם לכל חטאי האדם באשר הוא אדם, והדרך לעמוד ולמודד למולו היא על ידי חושן המשפט הנתון על לב אהרן, 'חשן' אותיות 'נחש', ולבסוף יכריענו משיח בן דוד, אשר שמו 'משיח' עולה בגימטריא נחש.

מעלת חזקיהו מלך יהודה ודורו

כדי לעמוד על עומק הדברים, נפתח במעשה המסופר בדברי הנביא, אשר תהיה בו כעין הקדמה לכל הענין. מעשה זה שאותו נספר כאן, עוסק בדמותו של חזקיהו מלך יהודה, אשר היה מן הגדולים והצדיקים שבמלכי בית דוד, ועם כל זאת מצינו בו שלקה בשחין.

על חזקיהו אמרו חז"ל (סנהדרין צד.), כי ביקש הקדוש ברוך הוא לעשותו משיח ה', ולהחשיב את סנחריב מלך אשור שנלחם בו - כגוג ומגוג, ובזה להביא את הגאולה השלימה. ואמנם, לבסוף לא יצא יעוד זה אל הפועל, משום שלא אמר שירה לפני ה' כדוד המלך. אולם מזה נוכל לראות עד היכן גבהה מדרגתו ושגבה מעלתו.

עוד אמרו בגמרא (שם ע"ב), כי כל דורו של חזקיהו תלמידי חכמים מופלגים היו, וכל זאת בזכותו של חזקיהו המלך, אשר נעץ חרב בפתח בית המדרש, והכריז כי כל מי שלא יעסוק בזו - היינו בתורה, ידקר בזו - היא החרב. ואכן הועילו מעשיו, ושלחו החכמים לבדוק את מידת ידיעת התורה בכלל ישראל, ומצאו כי אפילו הילדים הקטנים בקיאים בהלכות החמורות, ובכל ממלכת יהודה לא נמצאו תינוק או תינוקת שאינם יודעים את הלכות טומאה וטהרה.

הכרת עבודה זרה

בזכות מעשיו הגדולים והמשובחים, זכה חזקיהו המלך לכל הניסים המופלגים שנעשו לו ולבני דורו, ובפרט בהצלחת הפלאית מצבא סנחריב.

כבר קודם לידתו התנבא עליו ישעיהו הנביא (ישעיה ט א-ו) כי עתיד הוא לתקן את דרכי בני ישראל אחר כל המלכים שעמדו לפניו, ואכן עמד חזקיהו ומילא את התקוות שנתנו בו, ביער את העבודה זרה מן הארץ, הסיר את הבמות, שבר את המצבות והכרית את האשרה, חנן את בית המקדש ויחידש בו את העבודה, והקריב את הפסח בהשתתפות כל שבטי ישראל. בזה סר חזקיהו מדרכי אביו אחז, ועל כן גירר את מיטתו בבזיון.

ובאשר גמר בליבו להכרית כל זכר של עבודה זרה מן הארץ, כיתת גם את נחש הנחושת, שנעשה על טהרת הקודש על ידי משה רבינו, כי כאשר ראה חזקיהו שבני אדם נוהים אחריו כמי שיכול להושיע ואינם פונים אל ה' יתברך, עמד ושברו. ומי שעמד וטען כנגדו כיצד מלאו ליבו הוא לשבור חפץ שעשה משה רבינו ע"ה, הסיבו חזקיהו, כי הצריך לרפואה - יעמוד ויתפלל לה', וישעבד את לבו לאביו שבשמים, אך לא יסמוך על חפץ דומם, ואפילו אם חפץ של קדושה הוא.

התייצבו וראו את ישועת ה'

אכן, לא כל מעשיו של חזקיהו רצויים היו בעיני חכמים, וכפי שאמרו חז"ל (פסחים נו.). חכמינו עמדו על כך בזמנם, אך כבר בשעת מעשה הוכיחו ישעיהו הנביא על כמה מן המעשים שנעשו בזמנו, ובעיקר על כך שנשען על מצרים, את אשר עמד וביצר את ירושלים, ועל ההשחתה אשר פשתה בין שרי ירושלים בזמנו, שלא הילכו בדרכי מוסר כראוי להם.

והנה, כאשר עלה סנחריב מלך יהודה על יהודה וירושלים, שררה מבוכה גדולה בין יושבי העיר, ופחד וחרדה אחזו בכל. צבא אשור כבש כבר את כל ערי יהודה סביב, ורק ירושלים נותרה כעיר נצורה. כמעט באו מים עד נפש, ואז פנה המלך אל הנביא ישעיהו וביקש מאיתו כי ישא תפילה בעד השארת הנמצא. אז שלח לו ישעיהו כי אל לו לדאוג, כי בקרוב יראה את ישועת ה', והזכיר לו את זכות זקנו. ואכן, ראו בבוקר והנה כל חיל סנחריב פגרים מתים, וסנחריב עצמו נהרג בחרב בניו כאשר התנבא ישעיהו.

אכן, גם לאחר מעשה זה הוסיף ישעיהו להוכיח את חזקיהו בעת הצורך. וכאשר באו אל המלך שלוחי מלך בבל, ופתח חזקיהו בפניהם את בית נכותו וכל אוצרותיו, התנבא ישעיהו נבואה קשה, ובה כבר הזכיר את גלות בבל העתידה, אשר תבוא בימי צאצאי חזקיהו. ואמנם קיבל חזקיהו את דבריו, אלא שהודה לה' על שלא תבוא הצרה בימיו.

הויכוח על מהות המלוכה

מכאן אנו למדים על שני האופנים השונים בהם תפסו ישעיהו וחזקיהו את תפקידו של מלך בישראל.

ישעיהו ראה את עיקר תכלית המלוכה בחיזוק חומת בית ישראל ותיקון פרצותיה, להרבות תורה בין בני ישראל ולזרזם במצוות ובהרחקה מן העבירות, אולם לא ראה ישעיהו תועלת בריבוי ההשתדלות למלחמה, אלא כאשר באה צרה - יש להישען על ה' יתברך ולבטוח בו בביטחון גמור וחזק.

אולם אצל חזקיהו עצמו רואים אנו כי לא הזניח גם את החלק הגשמי, ועסק בהשתדלות ובמעשים טבעיים. כי לא ראה חזקיהו עצמו רק כשומר הגחלת הרוחנית, כמי שעליו ללמד דעת את העם ולהרביץ תורה, אלא גם כשומר משמרת ישראל ומבדילים מאומות העולם, ואם לשם כך נצרך הוא לבוא בברית עם מלכי האומות - כך יעשה, ולא יעלים עיניו מן המאורעות המתרחשות בעולם ומן המלכיות השונות.

מחלת חזקיהו ותכליתה

וכאן אנו באים אל הנקודה ואל המכוון בכל דברי ההקדמה הזאת, אשר מזה נוכל לעמוד על ענינה של מכת שחין.

בימים האלה, ימי מלחמת סנחריב ומפלתו, חלה חזקיהו ונסתה למות. בגמרא (ברכות י.) מבואר, כי כל אחד משני הצדיקים הללו - חזקיהו וישעיהו, סבר כי על השני לבוא אליו ולבקרו, זה משום כבוד המלכות

חולי השחין ורפואת התאנים

אך כאן מבקשים אנו לעמוד על נקודה אחת המתבטאת כאן. בנביא מסופר כי לא נרפא חזקיהו מיד, אלא הוצרך להשתדלות במעשה כדי להירפא ממחלתו. וכאן נזכר כי חולי זה שתקף על חזקיהו - מחלת שחין היה, על כן צוה ישעיהו לקחת דבלת תאנים וימרוח אותה על השחין, ויחיה הבשר כבתחילה.

ואמרו חז"ל (**מדרש תנחומא** פרשת בשלח, כד; והובא ברש"י **במלכים** ובישעיהו שם), כי נס בתוך נס היה, כי טבע התאנים להזיק למכת השחין, וכאן לא בלבד שלא הזיקו, אלא הועילו להצמיח רפואה למכתו.

בכל הקדוש ברוך הוא עושה שליחותו

ונספר מעשה מזה הענין על הרה"ק **הסבא קדישא מראדושיץ זיע"א**.

ילד יתום היה בעיירה ראדושיץ, אשר חמל עליו הסבא והביאו אל תוך ביתו וגידלו כאחד מבניו, וכל צרכי הילד מוטלים היו עליו. לימים, חלה הנער במחלת שחין קשה, עד אשר היה כל גופו מכוסה בפצעים, מכף רגל ועד ראש אין בו מתום. קשה כל כך היה מצבו, עד אשר נכנס לגדר מי שמברכין עליו 'משנה הבריות', והרופאים אמרו נואש מלרפאותו. והנה כבר קרב ובא יום ה'בר מצוה', ומה גדול היה צערו של הנער, כי איך יניח תפילין על ראשו אם כולו מלא בנגעים ופצעים רח"ל.

מה עשה הנער, במוצאי שבת אחד המתין עד אשר נפרדו כל החסידים מן הרבי ועזבו את הבית, ורק הקרוב אליו נשארו במקום. ואז נכנס לפני הרבי והתחנן לפניו בבכייה, כי כבר היה אצל כל הרופאים וניסה את כל הרפואות, ולא העלו ארוכה למכתו. הכל כבר נואשו ממצבו, ובעוד כמה שבועות יחול יום הבר מצוה, ואיך יוכל להניח תפילין על ראש חולה כזה.

שמע הרבי, ושלח אל הרבנית לשואלה האם כבר רחצה את הסיר בו הכינו את הקוגל לכבוד שבת קודש. השיבה הרבנית כי טרם הדיחה את הסיר, ושלחה אותו אל הרבי.

עתה נטל הרבי את השמן הדבוק אל דפנות הכלי, מרח אותו על פיסת נייר, ואת הנייר הניח על ראש הילד, בצוותו עליו כי לא יסירנו מעל ראשו אפילו בעת שיישן. ולמחרת בבוקר כשניעור משנתו, ראה לשמחתו כי נרפא כל ראשו, וכל החטטים סרו ממנו כאילו לא היו בו מעולם.

הגע עצמך, וכי שמן שרוף של בישול הקוגל יש בו סגולת רפואה. אלא, גדול כח הצדיקים שפועלים מופתים וישועות גם בדבר שאין בו שייכות לרפואה.

כך גם אותן התאנים, אשר לא זו בלבד שאין בהן כל תועלת לרפואה, כאותו שמן של הקוגל, הרי גרועים הם מאותו שמן, כי תכונתם להזיק לבשר האדם, וכאן באה רפואה על ידן.

מכתב לחזקיהו

לאחר שהביא חזקיהו מחוליו, כתב מכתב להודות לה' 'יתברך על הצלתו, ובו מתאר את הרגשותיו בעת מחלתו, ואת הכרת הטוב לקדוש ברוך הוא שהצילו מדרת שחת.

ואכן, היה בו בחזקיהו כח גדול וחזק של תפילה, עד אשר לא יצא למלחמה כנגד סנחריב, ותחת זאת הלך והתפלל בבית המקדש, כמו שאמרו חז"ל (**איכה רבה** פתיחתא ל' ד, טו) שביקש "אני ישן על מיטתי ואתה עושה". וגם כאשר ערך את הפסח הגדול בירושלים נאמר עליו (**דברי הימים ב'** יח) שהתפלל לפני ה'. וכן למדו חז"ל (**ויקרא רבה** י ה) מחזקיהו כי תפילה עושה הכל. וכן מצינו בחז"ל (**מדרש תנאים**, **דברים** ג כג) שהשוו את תפילתו של משה לכת תפילת חזקיהו, ואמרו: "ושנים הן שעסקו בתפלה והועילו, משה רבינו וחזקיהו".

קריאת ה'מכתב' - סעודה לרפואה וישועה

תפילה נוראה זו שאמר חזקיהו כאשר נרפא מחוליו, הנקראת 'מכתב לחזקיהו', סגולה גדולה יש בה לישועה ורפואה, כפי שכתב בספר '**ליקוטי צבי**', והובא בספר '**טעמי המנהגים**', כי מי שיאמרה בדמעות, בין

למות בעולם הזה, ולא יחיה - בעולם הבא, וכל זאת משום שלא עסק בפריה ורביה, ולא נשא אשה, כפי שפירשו חז"ל (**ברכות** י).

אמר לו חזקיהו לישעיהו: "וכי על חנין לא נשאתי אשה, הרי ראיתי ברוח הקודש כי עתידים להיוולד לי בנים שאינם מהוגנים".

השיב ישעיהו: "בהדי כבשי דרחמנא למה לך, מה לך לעסוק בסודות הגנוזים אצל ה' יתברך, אתה תעשה את שלך ותקיים את המצווה עליך, והוא יתברך יעשה את שלך".

ואף כי באמת צדק חזקיהו ואמת ראה, ונולדו ממנו מנשה ורבשקה שהיו עובדי עבודה זרה, ומנשה העמיד צלם בהיכל, ומילא את ירושלים דם נקי, מכל מקום לא היה לו לחזקיהו לבטל מצות 'פרו ורבו', ומשום כך - ניבא ישעיהו כי איבד את חלקו בזה ובבא רח"ל.

אמר חזקיהו: "קיבלתי את תוכחתך, ואתקן את מעשי. אולם מבקש אני כי תיתן לי את בתך לאשה, ושמה תועיל זכותי וזכותך יחד להמתיק את הגזירה, ויצאו ממני בנים מהוגנים".

טען ישעיהו: "כבר נגזרה עליך הגזירה, ומה יועיל לך עכשיו כל זה".

ענה חזקיהו: "בזה, אינני מקבל את דבריך, כי כבר מקובלני מבית אבי אבא, שאפילו אם חרב חדה מונחת על צווארו של אדם, אל ימנע עצמו מן הרחמים. על כן, כלה נבואתך וצא, ואני אתפלל לה' ואבקש ישועתו".

ואכן, הסב חזקיהו פניו אל הקיר והתפלל, ולבסוף נענה מן השמים והוסיפו על שנותיו חמש עשרה שנה, ונשא את בת ישעיהו והוליד ממנה בנים.

גם כאן רואים אנו את החילוק בין דרכו של הנביא

מאחר והיתה תכלית מיוחדת לנליי
האמונה באופן מיוחד בכל מכה, לכן
אידעה מכת שחין בדווקא על ידי
פעולות טבעיות, כדי להראות לכל
יושבי תבל כי גם בתוך הטבע פועלת
יד ה'

לדרכו של חזקיהו; חזקיהו המלך סמך על רוח הקודש וביקש לראות את הנוגד, ואילו ישעיהו הורה לו כי לא זו הדרך הראויה, אלא יש לעסוק בתורה ותפילה ולבטוח בקדוש ברוך הוא, ולא לבקש אחר כבשי דרחמנא. ואם ציווה הבורא יתברך לפרות ולרבות, יש לעשות כן בלא חשבונות.

תפילת חזקיהו וישועתו

אכן, לאחר הפשרה שהטיל הקדוש ברוך הוא בין שני הצדיקים, ודברי ישעיהו אליו, קיבל חזקיהו את הדברים, אך לא מנע עצמו מן הרחמים, וביקש מאת ישעיהו כי יכלה נבואתו ויצא, כדי שיוכל להתפלל.

באותה שעה לימד המלך חזקיהו על כוחה של תפילה. למרות דברי הנבואה הקשים ששמע, הסב את פניו אל הקיר, וכפי שאמרו בגמרא (**ברכות** י): שהתפלל מקירות ליבו. בתפילתו הביע חזקיהו את אמונתו הנשגבה, כי גם לאחר שנגזרה הגזירה - אפשר לבטלה.

ואכן, התקבלה תפילת חזקיהו. ואף שלא הועילה כדי למנוע את לידת הבנים הרעים, כי מה יראה - אמת היה, מכל מקום הועילה להאריך ימים, ומיד בו במקום נמסרה לישעיהו הנביא נבואה חדשה (**שם** פסוקים ה-ו) כי יוסיף על ימי חזקיהו חמש עשרה שנה, וגם ניתן לו אות על כך, שתשוב השמש לאחוריה וילך הצל עשר מעלות אחורנית, ואכן נתמלאה בקשתו, ומופת פלאי זה הרעיש את כל העולם כולו.

הנה כי כן, למרות שאכן לבסוף נולד מנשה לחזקיהו, ומלך רשע היה כאשר ראה, והעמיד צלם בהיכל, אך מדבר זה למדנו לדורות כי תפילה היוצאת ממעמקי הלב יש בכוחה לקרוע גזר דינו של אדם גם לאחר שכבר נחתם.

זה לכבוד הנבואה. מה עשה הקדוש ברוך הוא, הביא חולי על חזקיהו עד שנטה למות, ואז ציווה לישעיהו לבוא ולבקר את החולה. ובאופן זה, מחד אכן בא ישעיהו אל חזקיהו, ומאידך לא נעשה הדבר מתוך כך שהמלך עומד מעליו, אלא מדין מצות ביקור חולים, שהרי גם הגדול יכול לבוא ולבקר את הקטן כשהוא חולה.

דרך ההתבדלות ודרך ההשפעה

ודאי לא יעלה על הדעת כי היה כאן ולו שמץ של גאווה מסותרת או חפץ בכבוד, שהרי בישעיהו הנביא אנו עוסקים, וגם בחזקיהו שהיה מלך צדיק עד שביקש הקדוש ברוך הוא לעשותו משיח.

אלא, שאלה יסודית ושוורשית ביותר עמדה כאן על הפרק, הנוגעת בכל דרך הנהגת כלל ישראל. ישעיהו הנביא שבא מצד הנבואה, ביקש כאמור להוליך את בני ישראל להיות כפף השמן הטהור, עם לבדד ישכון ובגויים לא יתחשב, שלא יעסקו כלל בדרכי השלום עם האומות השוכנות סביבותם, אלא יהיה כל ענינם בתורה ובעבודה, ומתוך כך יזכו לניסים וישקטו לבטח גם בלא שום השתדלות. ואף אם חילות האשורים כבר נראים לעין, מחה ישעיהו במעשה סתימת הגיחון, כי אין צורך כלל בהכנה גשמית, אלא רק באמונה ובטחון, בעסק התורה והתפילה, כי זו היא תכלית הכל ואין בלתה, להיות דבק בה' יתברך ובתורתו.

לעומת זאת סבר חזקיהו, כי בכדי שיוכל להשפיע על העם ולהנהיגם בדרך התורה ובמצוות, עליו לעמוד לפניו כמלך רם ונישא, העוסק בכל טכסיסי המלוכה ודרכי המלחמה, ועל ידי שיכבדוהו וייראו מלפניו יוכל לנעוץ חרב בבית המדרש ולכפותם לעסוק בתורה.

משום כך, שאלה גדולה ואמיתית היתה בענין זה, מי יבוא אל מי, ולא היתה כאן שום פנייה, וכל מחשבתם היתה בלתי לה' לבדו, היכן היא המסילה העולה בית א-ל.

פשרה ומחווה

ואכן, גם בזה שהטיל הקדוש ברוך הוא פשרה ביניהם, ולא הכריע כאחד מהם, נוכל לראות שלשתי הדרכים היה מקום, ולבסוף נבחרה דרך האמצע.

ברם, מתוך טיב הפשרה, נוכל להעמיק ולראות שיש כאן חיצוניות ופנימיות: כלפי חוץ - נראה לעין כל כי נכנע הנביא ובה' אל המלך. אולם במבט פנימי, הרי בא הנביא אליו רק משום מחלתו, ורמז יש כאן כי דרכו של המלך 'חולה' היא, ויש בה כמין פגם.

דרכו של ישעיהו - אמונה ללא צורך בהשתדלות

ואכן, בנבואות ישעיהו לאורך השנים נוכל לראות, שעיקר ההשתדלות צריכה להיות מתוך אמונה, על דרך 'השלך על ה' יתברך'. וגם אם בכמה פרטים יש להשתדל בעשית מעשים למען הצלת ישראל וירושלים, עדיין עיקר העבודה היא בתורה ותפילה, וודאי אין לשלוח מתנות למלכי הגויים ולהראות להם את האוצרות, ואין להביט כלפי חוץ כלל, אלא דרך התורה והמצוות תצמח קרן הישועה.

צדקת דרכו של ישעיהו ניכרה לעיני כל במפלת סנחריב, שבה היתה מלאכת ישראל בהודאה לה' בלבד, כנבואת ישעיהו (**ישעיה** לא ח) "וְנָפַל אֲשׁוּר בְּחָבֵק לֹא אִישׁ" - בדרך נס. כי אין לה' מעצור להושיע ברב או במעט, ואין כל נפקא מינה בין אם יחשבו חילותיו גבורים או חלשים, כי גבורת ישראל - גבורה בתורה היא.

אך עם כל זאת, גם מידת המלכות תובעת את שלה, ואין להתעלם ממלכותו של חזקיהו. ומשום כך נערכה פשרה ביניהם, כי שני צדדים אמיתיים קיימים כאן.

כבשי דרחמנא

וכן נאמר בדברי הנביא (**מלכים ב'** א): "בְּיָמֵי הָהֵם חָלָה חֲזַקְיָהוּ לְמוֹת וַיָּבֵא אֵלָיו יִשְׁעִיָּהוּ בֶן אֲמֹץ הַנְּבִיא וַיֹּאמֶר אֵלָיו כֹּה אָמַר ה' צוּ לְבִיתְךָ כִּי מֵת אָתָּה וְלֹא תִחְיֶה". 'בימים ההם' - אלו שלושה ימים לפני מפלת סנחריב (**רש"י** שם, **מסדר עולם רבה** פרק כג), ומחלת חזקיהו אנושה היתה והגיע עד שערי מוות. וזאת בא אליו ישעיהו ומסר לו נבואה קשה ביותר, כי עומד הוא

כבשן והשלכתו השמימה. אולם באמת נס בתוך נס היה כאן. ראשית, עצם לקיחת הפית, שנטלוהו משה ואהרן שניהם מלוא חפניהם, והנה מלוא קומצו של משה מחזיק את שני מלואי החפניים, שלו ושל אהרן. ולאחר מכן פשט האבק בכל ארץ מצרים - נס בפני עצמו.

והנה, את הפית נטלו משה ואהרן מן הכבשן, וזהו רמז לעבודת בני ישראל, שעבדו בחומר ובלבנים וליבנו אותן בכבשן האש. ושעבוד מצרים כולו נקרא (דברים ד כ) 'כור הברזל' - כבשן שבו מצרפים את המתכות החזקות.

אם כן, נוצרה המכה דווקא מתוך הפעולות הטבעיות, ומן הדבר שבו נעשה השעבוד - נתקנה הריטתה לגאולת ישראל.

זהו עומק הענין במה שדווקא במכה זו לא יכלו החרטומים לעמוד לפני משה מפני השחין, כי במכה זו הוכח לעיני כל כי כל השקפתם ודעתם - בטעות יסודן, כי הקדוש ברוך הוא שולט גם בתוך הטבע, ומתוך פעולה טבעית פשוטה למראה יוצא נס מחוץ לדרך הטבע. ולא זו בלבד, אלא שהשעבוד שבקישו על ידי להשפיל ולהכניע רוחם של ישראל, דווקא ממנו באה מכתם, כי מפיח הכבשן פשט השחין בכל מצרים, ונעשה הוא מקור מפתם.

דבר זה, היה הביטוי הגדול והחזק ביותר לשינוי ההנהגה, מ'א-ל-ש-ד' להנהגת שם הוי"ה המשדד מערכות הטבע. דווקא מתוך השימוש בכלים הפשוטים ביותר, וכל לצמוח הגילוי האלקי הגדול ביותר. וגם את כל השעבוד אפשר ליטול ולעשותו כלי לגילוי האלקי, ואפילו בפעולה טבעית פשוטה.

זהו הסמל ליציאה מעבדות לחירות, מסבלות לרכוש גדול ומשעבוד לגאולה.

בקשת חזקיהו להשלים את המלאכה בימיו

אחר שנשיב אל ליבנו יסוד נפלא זה, נוכל לבוא ולבאר את המעשה אשר נעשה בחזקיהו המלך.

חזקיהו, ביקש הקדוש ברוך הוא לעשותו משיח. אולם כאשר ביקש מאת ה' כי יכניע את סנחריב, ביקש לשכב על מיטתו ואפילו שירה לא יאמר, וה' יעשה את שלו.

ומדוע לא יאמר חזקיהו שירה על הניצחון הגדול והישועה הנשגבה. אלא, כי השיג חזקיהו ברוח הקדוש שעתיד לצאת ממנו מנשה, אשר ירשיע ויהרוס את כל אשר בנה והשיג. וחשב חזקיהו, מדוע יניח לו לרשע זה לבוא לעולם. מדוע לא יסיים כבר עתה את המלאכה, ובו תושלם מלכות בית דוד, בעת אשר הכל הולך על מי מנוחות, כל העם עובדים את ה' בקדושה ובטהרה, כל התינוקות עוסקים בתורה ויודעים הלכות טומאה וטהרה, הלא אין לך שלימות גדולה מזו. אם כן, מוטב שתבוא הגאולה עתה, יהיה סנחריב לגוג ומגוג, והוא יהיה למשיח, ותבוא הגאולה השלימה.

אך כאן בא ישיעיהו והוכיחו ואמר לו: "בהדי כבשי דרחמנא למח לך". לא לך לעסוק בחשבונות שמים.

פשר סתימת האות מ'

והנה כבר הזכרנו את דברי הגמרא (סנהדרין צד.) וז"ל: "למרבית המשרה ולשלום אין קץ" וגו' (ישעיה ו ט), אמר רבי תנחום, דרש בר קפרא בצפורי, מפני מה כל מ"ם שבאמצע תיבה פתוח, וזה סתום, ביקש הקדוש ברוך הוא לעשות חזקיהו משיח, וסנחריב גוג ומגוג. אמרה מדת הדין לפני הקדוש ברוך הוא, 'רבונו של עולם, ומה דוד מלך ישראל שאמר כמה שירות ותשבחות לפניך - לא עשיתו משיח, חזקיהו שעשית לו כל הנסים הללו ולא אמר שירה לפניך - תעשהו משיח', לכך נסתתם."

נציגה נא בזה את דברי רבינו האריז"ל בספר הליקוטים (ישעיהו סימן ל"ח), אשר את מקצתם הבאנו למעלה.

וז"ל שם: "וכבר ידעת, כי חזקיהו היה ניצוץ משיח וכו', אמנם כבר ידעת, שחזקיהו היה מבחינת קין, ולכן נקרא חזקיהו, וכן יחזקאל, מלשון חזק קין, שהיה תלוי ברפיון. וקין הוא מצד הגבורות, והבל מהחסידים. ויותר מכניע הקליפות, מי שהוא מצד הגבורות. כי מסמא את עיניהם יותר מהחסידים וכו'. והשירה באה מצד הגבורות, ואילו אמר חזקיהו שירה, היה מכניע כל הקליפות ומסמא עיניהם, והיה נעשה משיח."

האדם, ובתוכו שוכנים הדם והבשר והעצמות, וכל החלקים הפנימיים.

והנה שלושה מיני נגעים יש: נגעי בתים, נגעי בגדים ונגעי בני אדם. והעור הוא בבחינת הבית שבו שוכן האדם. בתפילתו פעל חזקיהו והועילה להותירו בחיים, אולם את הבית המכסה מבחוץ הוצרך לרפא על ידי דבלת התאנים, אשר נעשה בה נס בתוך נס. ודבר זה אומר דרשני.

תשובת חזקיהו - כנגד כל דרכו ומהלך חייו

והנראה בביאור הדבר, כי במעשה זה שהיה עם חזקיהו המלך, למן הגזירה שנגזרה עליו ועד שנתבטלה בתפילתו - חל שינוי עצום בכל מהלך חייו.

הן מראשיתו מלך צדיק היה חזקיהו, וחזקת את כל ישראל בתורה ובמידת הביטחון. ומשום כך מיאן בכל נפשו ומאודו לפעול פעולה אשר על ידה יצא מחלצין בן רשע, אשר יהפוך קערה על פיה, יעמיד צלם בהיכל ויקלקל את כל אשר עשה אביו. וכי יניח לבנו לבוא ולעשות כן.

אולם מניעה זו - היא עצמה הביאה עליו את הקטרוג. כי לא לו לעסוק בסודות שכיסה עתיק יומין.

אכן, כאשר הבין חזקיהו שטעה בזה - עמד וחולל מהפכה בכל מהותו, ונעשה עבד ה' המקבל את כל העובר עליו ויהי מזה. וזאת פעל בכח התפילה, תפילה היוצאת ממעמקי הלב, תפילה מקירות ליבו - אשר אליה מצטרפים כל הקירות שעמדו להם לישראל משכבר הימים, כדברי הירושלמי. ועל ידי זה נשמעה תפילתו וניצל ממוות, ונוספו לו עוד חמש עשרה שנות חיים.

הנע עצמך, וכי שמן שרוך של
בישול הקוגל יש בו סגולת רפואה.
אלא, גדול כח הצדיקים שפועלים
מופתים וישועות גם בדבר שאין
בו שייכות לרפואה

נחש - רפואה לשחין

והנה מצינו בגמרא (שבת עז:) דבר מופלא, כי הנחש הוא רפואה ל'חפפית', שהוא מין שחין. וכתב הערוך (ערך 'חף'), כי החפפית היא אחת ממניי השחין, ונקראת כן על שם שצריך הלוכה בה לחכך ולחוף עצמו תמיד. ורפואתה על ידי שלוקחין נחש ומבשלין אותו בשמן זית, ומן המשחה שפין על העור.

ויש להוסיף, שמצינו כי שמן זית הוא סמל החכמה, והרבה מעלות יש בו (ראה ברכות נז.) מנחות פה).

ועומק הדבר, כי יש כאן רמז למעשיו של חזקיהו עצמו, אשר כיתת את נחש הנחושת. בני ישראל בדורו היו סבורים כי הנחש יש בו קדושה, ואכן חפץ קדוש היה, מימי משה רבינו ע"ה, ונשמר במקדש שנים הרבה. אולם טעותם היתה במה שטלו והבם ברפואת הנחש, ולא בטחו בקדוש ברוך הוא אשר הוא ממית ומחיה. על כן עמד חזקיהו וכיתתו, כמי שמבשל את הנחש לרפואת השחין. וזה סוד 'ביקש הקדוש ברוך הוא לעשות חזקיהו משיח', 'משיח' בגימטריא 'נחש' (358). כי הוא העומד כנגדו, ועל ידו יבוא התיקון לנחש.

שלימות הגילוי במכת שחין

והנה יש לדעת, כי תכלית כל המכות היתה לגלות את שם ה' בעולם, כי ביציאת מצרים נתחלפה ההנהגה מהנהגת שם א-ל-ש-ד' להנהגת שם הוי"ה. והכל כדי שיוכלו בני ישראל להשתתף בעצמם בבנין העולם, לחבר עצמם אל היצירה האלקית ולהיעשות חלק ממנה, ולהפוך את הסבלות לרכוש גדול.

מתוך ההגבלה והצמצום - נתגלתה במלוא יפעתה תפארת השלימות האלקית.

ובמכת שחין, נתגלו פנים חדשות של הנהגת השלימות. תחילת המכה, בפעולה טבעית, נטילת פיח

אם חולה הוא ובין אם בריא הוא ושרוי בצרה, יתרפא ויניצל מכל הדינים החמורים הנגזרים בשמים. והוא שם משם בעל 'זוי העמודים', שאמר כי אף מי שלא הצליח להוריד דמעות ממש, כי לא התעורר לבכי, יאמר את התפילה בקול בוכים, כי גם זה נחשב קצת בכי.

רפואת הצדיקים - מחוץ לדרך הטבע

ומרבינו האריז"ל מובא (ספר הליקוטים, ספר ישעיהו סימן ל"ח), כי בא חזקיהו לרמוז בזה המכתב כי לא בדרך הטבע נתרפא, ואשר על כן גנז את ספר הרפואות. כי רפואת השחין בקירור הדם, ואילו טבע התאנים לחממו, ובכל זאת נתרפא בהן. להודיע לדורות עולם שאין הרפואה באה על ידי הרופאים וחכמתם, אלא הקדוש ברוך הוא מושיע את יראיו ואת המייחלים לחסדו.

מדוע באו נגעים על חזקיהו

אך הנה יש כאן מקום פליאה. כי כבר אמרו חז"ל שנגזרה על חזקיהו מיתה משום שלא עסק בפריה ורביה, לא נשא אשה ולא הוליד בנים, ועל כן נגזר עליו לאבד שני עולמות, עולם הזה ועולם הבא. אולם מפני מה נענש בנגע השחין מלבד עונש המיתה. וביותר, שהרי כבר נקרה רוע הגזירה, ונוספו לו עוד חמש עשרה שנה, ומדוע הוצרך עדיין לרפואה על ידי התאנים.

ועוד, שהרי אמרו חז"ל (ערכין טז.): "אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן, על שבעה דברים נגעים באין, על לשון הרע, ועל שפיכות דמים, ועל שבועת שוא, ועל גילוי עריות, ועל גסות הרוח, ועל הגזל, ועל צרות העין". והרי דבר פשוט הוא כי כל שבעה דברים אלו לא היה שמץ מהם בחזקיהו אשר נחשב להיות משיח ה', ומפני מה לקה בחולי הנגעים.

ויסב את פניו אל הקיר

והנה כאמור, רפואתו של חזקיהו היתה שלא כדרך הטבע. ועל תפילתו נאמר (מלכים ב' כב): "ויסב את פניו אל הקיר ויִתְפַּלֵּל אֶל ה'". והביאו בזה בתלמוד ירושלמי (ברכות פ"ד ה"ד) כמה פירושים מדברי רבותינו האמוראים, מהו אותו 'קיר' הנזכר בפסוק. רבי יהושע בן לוי אמר שפנה אל הקיר של רחב הזונה, שעליה נאמר (יהושע ב טו) "כִּי בֵיתָה בְּקִיר הַחוּמָה", והתפלל לפני ה', כי רחב הצילה שתי נפשות מישראל - את כלב ופנחס שבאו לרגל את הארץ - וזכתה להצלה לה ולכל משפחתה, ואם כן אבותיו של חזקיהו שקרבו את כל הגרים הללו תחת כנפי השכינה, על אחת כמה וכמה שיזכה להצלה בזכותם.

רבי חנינא בר פפא אמר כי פנה אל קירות בית המקדש שבנו אבותיו.

רבי שמואל בר נחמן אמר כי אל קיר השונמית נשא עיניו, שעשתה עליית קיר קטנה לאלישע הנביא וזכתה לבן, ואחר כך החיה אלישע את בנה.

ואילו חכמים אמרו, כי נשא חזקיהו עיניו אל קירות ליבו. ומדבריהם אנו למדים שהתפלל חזקיהו ממעמקי הלב תפילה העוברת דרך קירות הלב. אולם מצירוף כללות דברי חז"ל בזה, מבואר כי נטל לתפילתו את כח קירות בית המקדש וכח הנביאים, וכח הקיר שמכוחו כבשו ישראל את הארץ, והוא כוחה של ארץ ישראל.

גם בבבלי (ברכות י.) מבואר כפירוש האחרון שבירושלמי, ושם אמרו "מאי קיר, אמר רבי שמעון בן לקיש, מקירות לבו, שנאמר (ירמיהו ד ט) 'מעיי מעי אוחליה קירות לבי'".

דרך תפילה זו שלמדנו מחזקיהו, ענינה השימוש בכל כוחות התפילה הקיימים באדם. ועל ידי זה זכה שתתקבל תפילתו ונתארכו ימיו ושנותיו.

רפואת הפנימיות והחיצונית

אכן, גם לאחר כל זה, הוצרך הנביא לעסוק ברפואתו של אותו צדיק, ולצוות על הבאת דבלת תאנים - תאנים יבשות הדבוקות זו בזו - כדי לרפא את השחין. והענין, כי שני עניני רפואות יש, רפואה פנימית ורפואה חיצונית. גם אחר שנרפא גופו מבפנים, הוצרך חזקיהו לרפואה לבית החיצון. וידוע כי העור הוא המקיף את

מכת השחין - משום פנס הנחש שלא תוקן

לאור דברי רבינו, נוכל ליישב את הקושיות אשר הקשינו למעלה על מעשה זה של חזקיהו.

הנה, באותו זמן שראה חזקיהו כי נסתמה האות מ' של 'למרב המשרה', ועומד הוא למות ולא להיות משיח, אז נשא לאשה את בתו של הנביא ישעיהו, וקיווה שמא תועיל זכות שניהם יחד לבטל את רוע הגזירה. [ולבסוף נהרג ישעיהו עצמו על ידי מנשה בן בתן]. ואכן הועילה תפילתו מקירות ליבו להחיותו ולהוסיף על ימיו **חמש** עשרה שנה, והיה הראשון שחלה ועמד מחוליו. אך עם כל זאת עדיין לא נתרפא, והיה עורר מכוסה שחין, עד אשר ציווה ישעיהו להביא את דבלת התאנים ולרפאותו. ותמהנו מה טעם הדבר.

אך לפי כל האמור יש לבאר, כי במכת השחין שלקה בה חזקיהו, נרמז כי לא הצליח לתקן את זוהמת הנחש. כי אמנם כיתת את נחש הנחוששת שנתקן לצורך רפואת ישראל, אך בימי חזקיהו היו שוגים בו, ויש לומר שעשה כן משום שסבר כי הנה באה הגאולה ושוב אין צריך לרפואת הנחש, אך לבסוף נתברר שטעה, ויש צורך ברפואות. על כן בא ישעיהו והביא דבלת תאנים, רמז לאדם וחוה שלאחר החטא נפקחו עיניהם ולקחו עלי תאנה לעשות מהם חגורות לכסות עצמם, ובזה החל תיקון החטא.

וינצל את מצרים

וכדי להשלים את מהלך הדברים ולבארם אל נכון, עלינו להוסיף את פנימיות הענין, ולצאת בעקבי דרך **רבינו האריז"ל**, ולקשר הענין אל יציאת ישראל מסבלות מצרים וכפי שנתבאר.

הנה, ברכוש הגדול יצאו בני ישראל ממצרים, בכסף זהב ושמלות. אולם בדברי **רבינו האריז"ל (פרי עץ חיים)** שער הקריאת שמע פרק ג) מבואר כי ממצרים הוציאו ישראל את ניצוצי הקדושה שנפלו לשם, וכל ענין שעבוד מצרים, לא שעבוד גשמי לבד היה, אלא שעבוד רוחני. 'מצרים' - מלשון מצר וגבול, דבר הסוגר את האדם בתוכו. וזהו ענין הצמצום וההגבלה, בבחינת שם א-ל-ש-ד', המגביל את העולם שלא יתפשט ואומר לו ד', כדי ליתן לאדם חלק בגאולה ובהשלמתה. נמצא אם כן כי סבלות מצרים מרמז על חלקי הקדושה שהיו כבולים וסגורים במצרים, וסובלים תחת יד הקליפה השלטת שם.

עוד כתב **רבינו האריז"ל (שער הפסוקים פרשת שמות)**, כי ביציאת מצרים נתקנו נשמות דור אנוש, דור המבול, דור הפלגה. הרי מבואר כי כל החטאים הקשים נכללו בגלות מצרים.

אם כן, אין הכוונה ברכוש הגדול לרכוש הגשמי ולכסף והזהב בלבד, כי אמנם גם בהם זכו בני ישראל ביציאתם ממצרים, אולם עיקר הרכוש - רוחני היה, כפי שאמרנו **חז"ל (ברכות ט:)** שעשאוהו ישראל למצרים כמצודה שאין בה דגן. וכמצודה שאין בה דגים, אשר בזה רמז על ניצוצי הקדושה שנטלו משם, וכפי שמרחיב בזה הרבה **רבינו האור החיים הקדוש (בראשית כח ה; שמות ג ז)**.

על כן בישר הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו, כי לאחר שישעבדו מצרים את בני ישראל ויענו אותם, יצאו ישראל מתוכם ברכוש גדול. וזהו מה שהלכו עימם ממצרים עם רב מאוד עד אין מספר - אלו כל ניצוצי הקדושה.

ואכן, ביציאת מצרים הגאלו רוב ניצוצות הקדושה שנפלו לבין הקליפות, והנותרים לתיקון עד ביאת המשיח - מיעוט הם כלפיהם.

אופן הבאת השחין - רמז להעלאת הניצוצות

והנה עתה במכת שחין לקח משה את פיה הכבשן, אשר סמל היה לכור הברזל שבו נשתעבדו ישראל בחומר ובלבנים, וממנו יצאה המכה. הפיח הוא פסולת הכבשן והמקום השפל ביותר שבו, ללמד כי חלקי הקדושה נפלו את תוככי זוהמת מצרים, ומשם היו ישראל צריכים להוציאם.

וזהו שפעל משה עתה כי נטל את החלק השפל ביותר שבכבשן, וזרקו השמימה, רמז להעלאת הניצוצות

לשורשם. ודבר זה - לא היו החרטומים לעשות. כי בעבודת בירור הניצוצות, אין לכוחות הטומאה כל אחיזה.

והנה, לפי דרכו של **רבינו האריז"ל**, מכוונות מכות מצרים כנגד עשר ספירות, מתא לאילא, ולפי זה עולה כי מכת שחין השייכת מכוונת כנגד מידת הגבורה. [וכפי שהבאנו למעלה מדבריו שאכן חזקיהו המלך נאזר בגבורה לחזק ולרומם קרן התורה, אולם חסרה לו השירה הבאה גם היא מן הגבורות].

מכת שחין - בחלק שבין הפנימי והחיצוני

עולה אם כן, כי כל המכות פעלו את העלאת הניצוצות, אך בפרט היה הדבר במכת שחין, אשר בה ניטל הכלי אשר שימש לשעבוד ונהפך לכלי הגאולה, להפך את סבלות מצרים לרכוש גדול. ודבר זה - לא יכלו החרטומים לעמוד בו, כי נפלה קומתם ולא תוסיף קום. זהו עומק הענין במה שפגע השחין בעור בשרם, שהוא המעטה החיצוני של גוף האדם, והוא העומד בין הפנים ובין החוץ. וגם צורת המכה היתה על ידי הפיח, שהוא חומר דק שכמעט אין בו חומריות, ועולה מן האש שהיא יסוד הקרוב לרוחניות.

מכאן נלמד כי מכת שחין עמדה על נקודת החיבור בין הפנימיות לחיצוניות, ופגעה בעור שהוא כביטוי של אדם, ובזה רמזה על סדר העלאת הגשמיים אל הרוחניות, להעלות את הקדושה לשורשה הראשון.

ואילו החרטומים, אין כוחם אלא במעשי חיקוי, כי כל כוחה של הטומאה בא מפסולת הקדושה, ואמנם יונקת היא מן הקדושה, אך כולה שקר ואין בה כח כלל. רק לחיצוניות הקדושה יוכלו החיצונים לדמות עצמם, אולם בנקודה הפנימית אשר בה החיבור - מיד הם נופלים.

דווקא מתוך השימוש בכלים הפשוטים ביותר, יוכל לצמוח הנילוי האלקי הגדול ביותר. וגם את כלי השעבוד אפשר ליטול ולנשטתו כלי לנילוי האלקי, ואפילו בפעולה טבעית פשוטה

תכלית התורה והעבודה

והנה, מכת שחין ושאר המכות נקראות בתורה בימי השופטים. ויש לידע כי זהו המכוון גם בכל התיקונים הגדולים הנעשים בימים אלו, זאת תורת העולה - להעלות ניצוצי הקדושה למקומם, וכפי שכתב **רבינו האור החיים הקדוש (ויקרא ז לז)** כי זהו תכלית עסק התורה.

גם גאולת ישראל ממצרים, אשר נועדה כאמור להעלות ניצוצות הקדושה, תלויה היתה בעסק התורה הקדושה, וכפי שדרשו **בזהר הקדוש** (א"ח דף כז). כי 'עבודה קשה' זו קושיא, 'בחומר' זה קל וחומר, 'ובלבנים' זה ליבון ההלכה, 'ובכל עבודה בשדה' זו ברייתא, ו'את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך' זו משנה.

ומאחר שבשעבוד מצרים באו ישראל ותיקנו את נפשות דור אנוש ודור המבול ודור הפלגה וכו"ל מדברי **האריז"ל**, לכן גם כל חלק וחלק מפרטי השעבוד קשור היה בענין זה.

טאל ראשון וגאל אחרון

ממוצא הדברים, כי מעשיו של משה רבינו הביאו את השחין על המצרים, ובה גופא נעשה תיקון לישראל. וגם במדבר עשה משה את נחש הנחוששת, אשר בלשון נופל לשון יש בו תיקון לענין השחין, כי 'נחש' אותיות 'שחין'. ובהוה בא התיקון לחלק החיצוני שבאדם. ומשום כך, דורו של חזקיהו שכולם היו עובדים בתורה, ראויים היו להיות דורו של משיח, שהרי ביאת המשיח תלויה בלימוד התורה, כי משה רבינו הגואל הראשון, הוא הגואל האחרון, ואין משה חפץ לגאול עם בטלנים מן התורה, כדברי **רבינו האור החיים הקדוש הנודעים (שמות כז כ)**. דבר זה עמד עליו חזקיהו,

ומשום כך ביקש לסיים את התיקון בזמנו ולא להמשיך ולהעמיד תולדות. אולם לבסוף לא נשלם הדבר, והוצרך הנביא להביא לו תאנים, אשר בהן החל תיקון חטא אדם הראשון.

תיקון הקדושה הנרמז ב'קיר'

ובאמת בדומה לחזקיהו גם באדם הראשון מצינו סברא זו, כי לאחר שחטא לא רצה להוליד תולדות, ופירש מן האשה מאה ושלושים שנה, ורק לאחר מכן נולד שת, אשר ממנו הושתת העולם.

על כך כותב **רבינו האריז"ל (ספר הליקוטים שם)**, כי בכדי לתקן את חטאו במה שלא נשא אשה, הסב חזקיהו את פניו אל הקיר. כי זה הקיר רומז אל תיקון עניני הקדושה, וכדוגמת אדם הראשון שהיה בו פגם בענין זה בשנים שהיה פרוש מן האשה, כך הוצרך חזקיהו לתקן דבר זה.

וכן יש לרמז במה שדרשו **חז"ל (במדבר רבה ז ה)** כי הצרעת באה על שפיכות דמים, וראה לדבר מקין, "שנאמר (בראשית ד טו) 'וישם ה' לקין אות', אמר רבי נחמיה, זו הצרעת. נאמר כאן אות ונאמר בחזקיהו אות, מה אות האמור בחזקיהו שחין, אף כאן שחין". הרי מבואר כי השחין שבא על חזקיהו בא לתיקון החטא, כדוגמת חטאו של קין אשר כאמור בא חזקיהו משורשו, ובאמת, בדוגמאות שהביאו **חז"ל** בכדי לפרש את ענין הקיר, גם כן נמצא רמז לענין זה. כי רחב הזונה היתה בשפל המדרגה ומכל אומות העולם היו פוקדים אותה (ראה **זבחים קטז**), אך הקיר שבביתה היה מקום של קדושה ותיקון. וכן אלישע הנביא שעשתה לו השונמית עליית קיר, אמרו **חז"ל (ברכות י)** כי המעלה שראתה אצלו היתה שלא נראה פגם במיטתו, ומשום כך היה הקיר קדוש.

ביקש חזקיהו להיאחז בכל הקירות המקודשים הנזכרים, וכן בקירות בית המקדש, ואז בא והתפלל מקירות לבו, ואמר לפני ה' יתברך כי אם התביעה עליו היא משום שלא נשא אשה, הרי כל זאת עשה משום שרצה לתקן, ואם אין ה' חפץ בכך - מיד ילך וישא אשה ויוליד בנים. וגם מה שכיתת את נחש הנחוששת, היה משום שביקש את ביאת המשיח, אשר אז לא יצטרכו לרפואות אחרות.

ואכן, שמע הקדוש ברוך הוא לקול תפילתו, ושלח לו רפואה ניסית, נס בתוך נס, על ידי דבלת התאנים שמטבעה מנוגדת לרפואה.

ואכן, גם חלק מן התיקון שנעשה במצרים, היה במה שהולידו ישראל ששה בכרס אחת. והמצרים שביקשו לחבל בכרם בית ישראל ואמרו 'פן ירבה', תונעשו בשחין.

חולייתו הוא נשא

ומפליא הדבר, כי אותם נגעי שחין שנמצאו אצל חזקיהו המלך שביקש הקדוש ברוך הוא לעשותו משיח, נמצאו גם אצל מלך המשיח עצמו, כפי המסופר בגמרא (**סנהדרין צח**), שמלך המשיח יושב בפתחה של רומי בין העניים בעלי השחין הסובלים מנגעים ופצעים, וכל העניים פותחים את כל תחבושותיהם יחד וקושרים אחר כך את כולן יחד, ואילו הוא פותח אחת וקושר אחת, שמא יאמרו לו מן השמים ללכת ולגאול את ישראל, ואינו רוצה להתעכב אפילו רגע. במקום זה פגשו רבי יהושע בן לוי, ולשאלתו אימת יבוא אמר לו 'היום', וכפי שנתפרש אחר כך על ידי אליהו הנביא, 'היום' - אם בקולו תשמעו.

למדנו כאן כי מלך המשיח מיוסר בנגעים בעוונותיהם של ישראל, ורפואת הנגעים שייכת לביאתו במהרה.

היום אם בקולו תשמעו

הנה כי כן, כפי שאמר לו המשיח לרבי יהושע בן לוי, אילו היו ישראל עושים תשובה יום אחד - מיד היו נגאלים. חזקיהו המלך היה ניצוץ מנשמת משיח, וראויה היתה הגאולה לבוא בימיו, מכאן למדנו כי בכל דור ודור שולח הקדוש ברוך הוא ניצוץ משיח לגאול את ישראל, אם רק ישובו בתשובה.

על כן, נתחזק בעד עמנו ובעד אלקינו להרבות מעשים טובים ולשוב בתשובה, כדי שנזכה להיגאל במהרה בימינו, אמן.

ספיר וההלום

מרגליות יקרות ואבני חושן,
פנינים נפלאים וסיפורי צדיקים
דברי הגות ורעיון
מאצרות תורת החסידות
עשובצות זהב ועסודרות
משיעוריו ושיחותיו של
רבי מנחם מענדל פערמאן שליט"א
פרשת וארא



שבת קודש

אכסוף נעים שבת
בקדושת השבת וסגולתה



שבת, ורק על ידי כך זוכה הוא שיגאלו כל אותם ניצוצות מיד צר ויסייעו בידו לומר שירות ותשבחות ביום השבת לפני הבורא.

בענין זה כתב הרב הקדוש רבי אהרן מקרלין ז"ע בספרו 'בית אהרן' (פר' בא ד"ה שמעתי) את ששעם שפעם אחת בעת שהיה ה'בעל שם טוב' מקבל את השבת על פני השדה, הגביהו הצאן שרעו בשדה את רגליהם הקדמיות, ועמדו על רגליהם האחוריות כבני אדם.

והסבירו צדיקים, שהעלה הבעל שם טוב את כל העולם על ידי קבלת שבת למקורו הראשון, וכל הברואים שהיו בסביבתו נתעלו לשרשם הגבוה, והגביהו את עצמם בגשמיית ממש.

אשר נאלם מיד צר

בדרך ניסית ומופלאה ניצל הרב הקדוש רבי אהרן מבעלזא ז"ע מציפורני הנאצים הארורים.

מהעירייה בעלזא נמלט הרבי לסקוהל ומשם לפרימישלאן, מפרמישלאן לוישניצה, משם לבוכניה ומשם לקראקא, משם לבודפסט שבהונגריה, אחר שנכבשה על ידי הנאצים, יחד עם אחיו הרב מביילגורא, ויהודים נוספים ממקורביו במטרה להגיע לארץ ישראל.

לאחר מספר חדשים בהם שהה בהונגריה, המשיך בדרכו לארץ ישראל.

בשבת קודש פרשת וארא, בשעות הבוקר, הגיע הרבי לעיר סטילינגראד שעל גבול בולגריה וטורקיה. היה זה השלב המכריע של מסע ההצלה, כיון שבולגריה נתונה היתה תחת השלטון הנאצי, בעוד שטורקיה היתה נייטרלית, והיתה מדינה חפשיית.

כשהגיעה הרכבת למעבר הגבול, עלו חיילי הצבא הנאצי לביקורת. נוסעי הרכבת היהודים, שהיו מחופשים לנכרים, ישבו מכוונים בעצמם, רועדים מפחד, ולבם הלם מפני הצבא.

הרכבת עצרה, ואנשי הגסטאפו עלו לביקורת. הבדיקה ארכה זמן רב, אולם בסיועה דשמיא אשר עלה עברה בשלום. נפשמ היתה להם לשלל!

בחסדי שמים נצל הרבי מבעלזא מידם של הצוררים הארורים, ויצא מאפלה לאורה. לאחר מכן עלו לרכבת חיילים טורקיים וערכו בדיקות משלהם, בסופם עברו הנוסעים לרכבת אחרת, שעמדה לצאת משם לעבר איסטנבול שבטורקיה.

בעודם ברכבת הגיע זמן הדלקת נרות שבת קודש, וכאשר נטו צללי חמה התחילה הרכבת בנסיעתה מהגבול.

בנסיעה זו השתתפו גם הרב החסיד רבי יששכר דב פלדמן ז"ל מסיגט, ואחייו

המשך בעמוד ב'

עזרי עזרי שיד דברי - התפילה בשבת

הודו לה' כי טוב

תיקן רבנו בעל שם טוב הקדוש לומר עם כניסת השבת, את מזמור ק"ז שבתהלים הפותח במילים 'הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו. יאמרו גאולי ה' אשר גאלם מיד צר' וגו', הוא המזמור אשר ממנו למדו חכמינו ז"ל במסכת ברכות (נד:) על ארבעה הצריכים להודות, יורדי הים, הולכי מדבריות, ומי שהיה חולה ונתרפא ומי שהיה חבוס בבית האסורים ויצא.

בספר הקדוש 'מאור עינים' (פר' בשלח) נתבאר כי במזמור זה בא השבח לבורא על העלאת ניצוצות הקדושה מעמקי הקלפות בכל ערב שבת.

כידוע, שבכל דבר הקים בעולם יש ניצוץ קדוש ממעל המחיה אותו, כי בעת שחטא אדם הראשון נתפזרו חלקי הקדושה ונתערבו בעולם הגשמי והם הנקראים ניצוצות, כאשר כח הטומאה גובר, נסתרת מעין האדם היכולת להביט אל מקור הקדושה החבייה בהם, וגם אותו ניצוץ של קדושה שרוי בצער גדול על ששביו הוא בין קליפות הטומאה.

אותם ניצוצות שבויים, פעמים וגשמות ומגולגלות הם הצריכות תקון לעצמן, אשר נשתלחו לעולם הזה כשבויים בין עמקי הקליפות עד שיבוא אדם כשר ויתקן אותן על ידי מעשיו הטובים.

וכמו שבאר הבעל שם טוב הקדוש את הפסוק 'רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף', שסיבת הרעב והצמא היא מפני שהנפש - הניצוצות הקדושים - מתעטפת בלבושים זרים.

ולקראת כניסת השבת מתרוממת ומתעלה כל הבריאה, ודבקה בשרשה העליון, וכל כחות הטומאה מתבטלים ללא היו. וממילא זוכים כל אותם ניצוצות קדושים לצאת ממאסרם ולחבור לחלקם הטוב בגבול הקדושה.

כנגד אותם ניצוצות נאמרו פסוקי מזמור זה, כאמור 'יאמרו גאולי ה' אשר גאלם מיד צר', כי בשעה זו זוכים הניצוצות לגאולה ומשפכים הם וזרונם לפני הבורא.

וזהו האמור 'תעו במדבר בשימון דרך עיר מושב אל מצאו וגו'. ויצעקו אל ה' בצר להם וגו'. יושבי חשך וצלמות' וגו'. וכן שאר פסוקי המזמור, כלם מכוונים כנגד ניצוצות אלו הזוכים לגאולה בשעה זו של ערב שבת, ומרגלים לקל חי על שזכו לכך.

כעין זה באר הרב הקדוש רבי מנחם מענדל מקוסוב ז"ע בספרו 'אהבת שלום' (פר' כי תשא), והוסיף שפעולה זו נגרמת על ידי שמהרהר אדם בתשובה שלמה בערב

המשך בעמוד ב'

על התורה

שלהבות קודש והגינות חכמה
עפרשת השבוע



בתפלתו.

וכאשר הצדיק פועל לו ענינו, אזי רואה בעין הערל שקרוב ה' לתפלתו של הצדיק, לקבלו תכף. ובוה נתעלו בני ישראל אף אצל הגוים, כי רואים בחוש שהקדוש ברוך הוא קרוב אצלם לשמע בתפלתם. וזה הוא על ידי תורתם הנעשות בהתלהבות אזי גם תפלתם נתקבל תכף לפעל למעלה.

קדושתו נעלה גוי

ואכן צדיקים רבים לא היו נמנעים להשפיע שפע טובה וברכה גם לגוים שבאו לחלות את פניהם, ועל ידי כך קידשו את שמו של הקדוש ברוך הוא בפי העמים.

כך מסופר על הרה"ק רבי מנחם מענדל מרימנוב ז"ע, שלבד מקדושתו וצדקותו הרבה, נודע כפועל ישועות בקרב הארץ וכבעל מופת עצום. שמעו יצא למרחקים, ואף גויי הארצות הכירו בכוחותיו השמימיים.

שנים רבות לאחר הסתלקותו של רבי מנחם מענדל ז"ע, הופיע בשערי העיר רימנוב נסיד פולני ישיש בשם דרובסקי, דמות נערצת בעיני ההמון הפולני שראה בו את אחד מגיבורי האומה בהיותו שריד ללוחמי מלחמת השחרור הפולנית בשנת תקצ"א.

בשונה מרבים מידידי היה הנסיד מאוהדי העם היהודי, ופעל רבות למען יהודי פולין.

כל אצילי הסביבה התכנסו על מנת לחלוק כבוד לנסיד הישיש. מה רבה היתה פליאתם לשמוע כי מסרת בואו היא לשאת תפילה על קברו של הצדיק היהודי הטמון במקום. עד מהרה ניצב הנסיד בשערי בית העלמין היהודי כשאת פניו מקבלים ראשי הקהל, שחזרו טובה לנסיד על פעולותיו הברוכות למען יהודי המדינה.

כאשר ראה הנסיד את אותות הפליאה על פניהם של היהודים והנכרים שסובבו אותו, פתח וסיפר את סיפורו האישי, שבו התגלה מה פשר ייחסו יוצא הדופן ליהודי המדינה.

'כאשר הייתי ילד בן שמונה תפפה אותי מחלה אנושה וחשוכת מרפא, אימי הזעיקה אל מיטתי את כל גדולי הרופאים, אולם הללו נאלצו לשוב על עקבותיהם כלעומת שבאו. הכל היו תמימי דעים כי המחלה נמצאת בשלב מתקדם מאוד, והם רמזו בעדינות לאימי האומללה כל אחד בדרכו הוא, כי אפסו הסיכויים לחיי.

אימי לא ידעה את נפשה מרוב צער ועוגמת נפש. היא אהבה אותי כנפשה, והמחשבה על כך שאני עומד למות בעוד ימים ספורים הטריפה את דעתה. אחת מידידותיה הטובות של אימי שאתה בצערה הרב אמרה לה: בפרסיטטיק [מקום מושבו הראשוני של הרה"ק מרימנוב] ישנו צדיק יהודי שבכוחו לחולל ישועות למעלה מדרך הטבע, סעי אליו, שמא יפעל רפואה עבור בנך.

היה זה לילה חורפי וקר. המרחק מעירנו נובושילצ'י, עד לפרישטיק היה רב למדי, ובתנאי נסיעה קשים שכאלו, המסע התארך עוד שעות מרובות, ובכל זאת אמי שנתלתה בדברי חברתה

המשך בעמוד ב'

פועל ישועות בקרב הארץ

יוצא משה ואהרן מעם פרעה ויצעק משה אל ה' על דבר הצפודעים אשר שם לפרעה' (שמות ח ח).

בספר 'בית שערים' מהגאון רבי עמרם בלום מאויפאלו ז"ע, מובאת תשובה מעניינת אותה כתב הרה"ק רבי הירצקא מראצפערט ז"ע, א ששאל אותו מה יעשה כאשר מגיעים אליו נכרים ומבקשים ממנו שיתפלל עבור חוליהם, האם ראוי הדבר לעשות כן.

רבי עמרם מאריך בתשובתו ובתוך הדברים כותב שיש להביא ראיה מפורשת להיתר להתפלל מתפילתו של אברהם אבינו על אבימלך, וכן מתפילתו של משה רבינו על פרעה הרשע המוזכרת בפרשת השבוע, וכה לשוננו:

'ותחלה אקדים דעלה בדעתי דמקרא מלא הוא דמותו להתפלל בעד גוי והוא בראשית כתיב 'ותפלה אברהם לרפאות אבימלך' אף על פי שהיו עובדי עבודה זרה ולא קימו שבע מצות, דהא חשד אותם על שפיתו דמים ואמר 'רק אין יראת אלהים', ואין לומר משום איבה שהיה מתירא ממנו, שהרי אבימלך היה נכנע אליו ופיסו בממון.

וכן משה רבינו ע"ה התפלל בעד פרעה ואף שאמר 'לא ידעתי את ה' והיו עובדי עבודה זרה ושתופי זמה ערות הארץ ולא קימו שבע מצות, ולא שייך משום איבה, דהא היה אלהים לפרעה ונכנס ויוצא שלא ברשות, אלא על כרחך דמותו להתפלל.

לאחר מכן פקפק בראיה זו מחמת הכלל שאין למדין מקודם מתן תורה, אולם למעשה לא זו ממסקנתו שיותר להתפלל עבור נכרי חולה אם אנו נוטים למות, שכן לדעת כמה מפרשים אין אינו עובד עבודה זרה מותר לרפאותו, וכל שכן נכרים בזמן הזה שהם אינם עובדי עבודה זרה. וכל שכן כאשר הגוי מבקש ממנו להתפלל בעבורו, הרי במעשהו זה הוא מוכיח שהוא מאמין באלוהי ישראל, ומותר להתפלל בעדו.

בספר הקדוש 'מאור ושמש' (פרשת ואתחנן) נכתבו דברים נפלאים בענין קידוש שמו של הבורא יתברך הנגזר על ידי הישועה שפועלים הצדיקים בעבור באי עולם המשתוקקים לתפילתם, וביניהם אנשים אשר לא מבני ישראל המה, כל זאת על ידי שלומדים הצדיקים את תורת ה' בדביקות אלוהית. וכה לשוננו הקדוש:

'איתם בספרים קדושים, וגם שמעתי ממעשיות מקדושי העליונים, כי כשאיש ישראלי הוא לומד התורה בהתלהבות ודבקות גדול אזי מתלהט אש סביבותיו, ואז רואה הכל כאז במתן תורה, שנפתח לישראל כל השבעה קריעים. וכאשר איש ישראלי עוסק כך בתורה בהתלהבות כל כך אזי גם תפלתו עשאה רשם למעלה, ונתקבלה בעולמות עליונים ומשפיע שפע טובות לכל באי עולם המשתוקקים לתפלתו, אף לאיש נכרי אשר לא מבני ישראל המבקש ממנו שיתפלל עבורו לפעל לו איזה דבר, והצדיק הלו רואה שיחיה על ידי זה קדוש השם אזי יוכל גם כן לפעל לו תכף

המשך בעמוד ב'

כטובע הנאחו בקש, האיצה בעגלון לרתום את הסוסים ולצאת עוד הלילה אל הצדיק היהודי.

בשעה חמש לפנות בוקר הגיע הכרכרה אל העיר של הצדיק. הם פנו מיד אל ביתו של הירו, שם פגשו בהשגשוג של הרבי וביקשו ממנו להיכנס אל הרבי בתכיפות. המשמש שהיה מורגל בכגון דא, פנה אל הרבי והודיע על בואה של הנסיכה. כעבור דקה אחר: בשעה תשע בדיק תוכלו להיכנס. בשעה תשע, נכנסה אימי אל הרבי, וסיפרה לפניו בבכי נסער על צרתה הקשה.

'כלום קוסם אני שאת באה אלי?' שאל הרבי. אולם אמא לא התבלבלה והשיבה ברורות: **'הרבי הוא האדם הקרוב ביותר באורח חייו אל השי"ת מאחרים, ועל כן תפלתו מתקבלת יותר בריצון.'**

'אם כך' השיב הרבי, 'המתינו נא מחוץ לחדר ואעתייר ששעמד מעל הרבי השמיע דלת חדרו של הרבי נותרה פתוחה במקצת, ודרכה ראתה אמא את המחזה עליו סיפרה לי בשנים הבאות שוב ושוב: הרבי פרש לקרן זווית והתפלל בלתי עד שאגלי זיעה כחו את פניו. כך במשך שלושה שעות, הפציר הרבי, ככה, התחנן, כאילו מדובר בילדו הוא. אחר שלוש שעות קרא הרבי לאימי. ששנו האולולוין ששעמד מעל הרבי השמיע צלצול ארוך עם הגיעו לשעה 12. כאשר נדם קולו של השעון, אמר הרבי:

'בשניה שהשעון צלצל, חל שיפור כל שהוא במצבו של הילד, שיפור זה הוא אות לבאות, שמכאן ואילך ילך הילד ויחלים אט אט ממחלתו. כאשר יבא לגמרי, הביאו אותו אלי ואברך אותו.'

אמא יצאה מחדרו של הרבי מעודדת וחזרה לביתה. כשהגיעה לבית, נוכחה לראות כי לא חל כל שינוי במצב. היא שאלה את המשרת האם אינך משוה עם הילד בזמן היעדרה. **'לא קרה כל דבר משמעותי, ענה המשרת, פרט לכך שבשעה 12 הוא התעורר מעט וביקש בקול חלוש מעט מים לשתות.'**

מכאן ואילך, סיפר הנסיך דרובסקי, המחלה נסוגה לאחור בצעדים מהירים ביותר, כעבור תקופה לא ארוכה, התהלכתי ברחוב העיר כאחד האדם, ללא כל זכר למצב הקשה בו הייתי שרוי אך לפני תקופה קלה. כעבור שבועות מספר, נסעתי יחד עם אימי אל הצדיק הקדוש שברכני והורה לי להתחסן אל יהודים בנדיבות לב. כל חיי שמרתי על הבטחתי, וכעת לעת זקנתי רציתי להשתטח על קברו.

כאשר הגיע הנסיך אל קברו של הרבי, הרבה בבכייה, ולבסוף הותיר שם פתקה כתובה בשפה הפולנית, אותה פתקה התגלגלה לידו של רבי אהרן מארכוס. אשר העיד בספרו 'החסידות' שראה את תוכנה וכך היה כתוב בה:

התפללו נשמות אברהם יצחק ויעקב בעד נשמתו של המנוח מנדיל טורם (שם השפחתו של רבי מנחם מנדל). ואתה מנדיל, אם נצבת כבר לפני סכא הכבוד, התפלל בעד העמים המדוכאים ישראל ופולין. התפלל בעדי בעד ילדי נוכדי. מציטלב דרובסקי בן ויקטוריה.

זהו זה מה

היהודי שנושע מפיו.

'אח... השיב האב בולדול מופגן, איך תאמין להבלים' שכלאו, אני אומר לך שגם ללא ברכת הצדיק, היה נולד לך בן באותו זמן. יודע מה, הוסיף בביתחון מופגן, אני יזכיר לך כי אין לך ערך לדברי הרבאין היהודי, אסע אליו ואבקש בדמעות שיברך את בני 'החולה' שיברא ממחלתו... הלא אתה יודע שהוא בריא כשור, או אז תראה כי הצדיק היהודי אינו יודע בין ימינו לשמאלו, התיז בלעג.'

לאחר כמה ימים הגיע האב לקווינץ זחוח וטוב לב, משוכנע בהצלחתו. הוא נכנס אל המגיד, עטה על פניו ארשת צער, ובקול בוכים סיפר למגיד על 'מחלתו' של בנו. המגיד שמע בקשב רב את דבריו, והגיב: **'מוטב שתשוב לביתך בהקדם האפשרי, כך תוכל לכל הפחות לראות את בנך בטרם ימוט...'**

כאשר שב האב אל ביתו נחרד לראות שבנו הבריון מוטל על המיטה נושם בקושי את נשימותיו האחרונות. כעבור ימים ספורים מת הנער. קפידתו של הצדיק פגעה בו.

למען דעת כל עמי הארץ

כן סיפר הרב"ק מצאנז קלויזנבורג זיע"א (אמרי ציב מאמר יג) על הגוים שהיו מוקירים בהערצה מרובה את הרבנים והצדיקים. הם רצו אחרי גדולי ישראל ונשקו את גלגלי המרכבה שהסיעה אותם. הם היו גם רגילים לבוא לפניהם בבקשות רפואות וישועות, והצדיקים נענו להם והמשיכו להם את מבוקשם, למען ידעו כי יש אלקים בישראל ויאמינו בה' הוא האלקים.

כן זכורני מימי ילדותי שהגיעו נכרים ונכריות אל כ"ק אאמ"ר [הרה"ק רבי צבי הירש מרודניק] זיע"א, וביקשו ממנו שיברך אותם ויתפלל בעדם, והוא נעתר לבקשתם ובירכם במה שהוצרכו, ולא רצה לקבל מהם שום טובת הנאה. אחרי כמה שבועות חזרו ובאו להודות על שנתקיים ברכת הצדיק ונשועו.

סיפור מרתק בנוגע למנהגם של צדיקים לפעול ישועות גם בעד נכרים על מנת לקדש את שם ה', אירע אצל הרה"ק החקל יצחק מספינקא זיע"א.

מיד יום היו מגיעים אל הרבי מכתבים מרים מכל רחבי המדינה והעולם כולו. יהודים רבים שנבצר מהם להגיע בעצמם אל חצרו של הרבי, היו שולחים את בקשותיהם ושאלותיהם דרך הדואר, והיו מקבלים מענה מפורט לאחר תקופה. משמש של הרבי היה עובר על המכתבים, והיה מכניס לרבי במרוכז את כל מה שהתקבל באותו יום. יום אחד צדה עיניו של רבי חיים המשמש, מברק בלתי שגורתי, שהגיע מבית המלוכה האנגלי. הוא נכתב במקור באנגלית ותורגם לגרמנית על מנת שהבקשה תובן, שם נתבקש **'הראב"ע' אייזיק ווייס הנמצא כעת במונקאטש, בבקשה להתפלל עבור המלך ג'ורג' החמישי, שם אמו אלכסנדרה, המלך אנגליה ומגנה של פלשתינא [ארץ ישראל], שיחיה ויהיה בריא.'**

כאשר נכנס המשמש אל הרבי והראה לו את המברק המלכותי, ציווה למשמש להשיב כי הרבי מברך את המלך ברפואה שלמה. לאחר שהרבי חתם על המברק, הוא נשלח חזרה לבית המלוכה. בספר שושלת ספינקא (עמ' שלא) ניתן אף לראות את צילום המברק המקורי שנשלח אל הרבי מבית המלוכה. ברכתו של הרבי פעלה, וכעבור תקופה קם המלך ממיתת חוליו. כהכרת הטוב שילם עבור כתיבת ספר תורה שהוכנס אל בית הכנסת החורבה שברובע היהודי בירושלים.

כך התקדש שם אלוהי ישראל בעיני העמים על ידי הרבי מספינקא זיע"א.

שבת קודש

המשך מעמוד א'

הרב החסיד רבי לוי יצחק מגיד ז"ל מסאטמר, עם בני משפחותיהם.

כיון שהגיעה שעת קבלת שבת, נכנסו רבי יששכר דב ורבי לוי יצחק לקרון בו ישב הרבי, ופתחו בהתרגשות באמירת 'הודו' כמנהג החסידים בנוסח ויזניץ הרגיל עליהם, היות והיו חסידי אטיניא שמגוע בית ויזניץ.

בהתעוררות עצומה שפכו השנים את לבם בהודיה לבורא עולם שהצילם מגויא צלמות, ואליהם הצטרף הרבי מבעלזא.

כשהגיעו לפסוק 'אמרו גאלי ה' אשר גאלם מיד צר', אמר הרבי לרבי יששכר דב: **'דו זאגסט עס זייער גוט, זאג עס איבער נאך א-מאל - אתה אומר זאת טוב מאד, חזור על כך שוב...'**

וכך צוה לחזור ולומר פסוק זה מספר פעמים, שוב ושוב...

כנור מתחת לטלית בשבת?

בין פסוקי המזמור נאמרו הכתובים 'ורדי הם באניות עושי מלאכה במים רבים. המה ראו מעשה ה' ונפלאותיו במצולה. ויאמר ויעמד רוח עשירה ותרוםם גליו. רבה הנועז של למברג ומגדולי נפשם ברעה תתמוגג. יחוגו וינועזו כשכור וכל חכמם תתבלע' (כ-כ).

בהקשר לזה סיפר הרב הקדוש רבי אהרן מפלשטיין נכד הרב הקדוש רבי צבי אריה מאלק וחזן הרב הקדוש רבי אברהם מסטרעטין זי"ע מעשה מופלא:

'קודם עלותי לארץ ישראל, בקשתי ליטול ברכת פרידה מאת הגאון המפורסם רבי יוסף שאול מרדכי נתנון זצ"ל, רבה הנועז של למברג ומגדולי משיבי דורו אשר התפרסם על שם חיבורו 'שואל ומשיב'.

כשנכנסתי אל מעונו, קבלני בסבר פנים יפות ואמר: **'רואה אני בכך כי אתם מגוע קדש של צדיקי החסידות: אמרו לי נא מהיכן מחצבתכם?'**

נעניתי ואמרתי: **'אני נכדו של הרב הקדוש רבי מרדכי מקרמניץ זי"ע, בנו של המגיד הגדול הרב הקדוש רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב'.**

שמע זאת רבי יוסף שאול ואמר: **'דעו לכם כי זקנכם, הרב הקדוש רבי מרדכי, הוא זה שניקר הרגה והוציא מפנימיותי את כל ההתנגדות לדרך החסידות.**

כראות רבי יוסף שאול את תמימה הגדולה על התבטאות מופלאה זו, סיפר לי את שארע עמו הבטחות:

בגיל צעיר מאד, כבן חמש עשרה שנים, נישא העילוי הצעיר רבי יוסף שאול הלוי נתנון עם בת דודה של אמו, רבי יצחק אהרן הלוי אטיניא, ושמו לא לפניו כגאון נפלא ביותר.

יושב היה ושוקד בתורה יחד עם גיסו המופלג הגאון רבי מרדכי זאב אטיניא זצ"ל, ובצוואת מחדשים ידושי תורה מופלאים, שלמים נדפסו בחצר הנועד **'גאון בוריס' על ספר 'שלחן ערוך' חלק 'ארח חיים'.**

באותם ימים הייתה התעוררות גדולה אל דרכי החסידות, והיא סחפה אחריה את מיטב הבחורים והאברכים אשר עזבו את מקומות מגוריהם ונהרו לחסות בצל כנפיהם של צדיקי הדור שהשפיעו עליהם שפע רב של תורה וחסידות מנהר היוצא מעדן - תורתו של אור שבעת הימים רבנו הבעל אמת, טוב מנוחתו עדן.

תופעה זו הייתה לצנינים בעיניו של רבי יוסף שאול.

מילדותו גדל בבית של גדולי תורה שהיו מתנגדים לדרכי החסידות וחששו מהתופעה המחודשת אותה לא הכירו מאבותיהם ורבותיהם.

החליט רבי יוסף שאול שיש להפיץ את לימוד חלק הגולה שבתורה ברבים, ועל ידי כך למעט את השפעת החסידות.

על פי השמועות שהגיעו לאזניו, סבר רבי יוסף שאול בתמימות כי החסידות אינה עולה בקנה אחד עם לימוד התורה, והיא זו שתעמוד בפרץ. יסד רבי יוסף שאול בעירו שורה של שיעורי תורה ברבים, ושלה אברכים תלמידי חכמים להפיץ את התורה, כשהוא עצמו משמש כמגיד

רבים מן השיעורים.

בד בבד היה מסתובב בבתי כנסיות ובתי מדרשות ומעורר את הרבים לקבוע עיתים לתורה ולהשתתף באותם שיעורים שזה עתה נוסדו.

מלבד עיסוקו של רבי יוסף שאול בהפצת לימוד התורה והקמת שיעורים, רב היה כחו בקסם שעל שפתותיו, ובכשרונו הגדול היטיב להסביר במתק לשון מדוע ראוי להתרחק מתורת החסידות ולהמנע מהנסיכה אל הצדיקים ממשיכי דרך הבעל שם טוב.

טיעונים שונים נשמעו מפיו, כשהצד השווה שבהם שאין כל תועלת בדרכי החסידות.

דומה היה עליו כי המחלמה הגדולה שהיא מנהל נגד החסידות נוחלת הצלחה מרובה. עמלו הרב נשא פרי ומלאה הארץ דעה את השם, המונים משתתפים בשיעורים וקול התורה נשמע ברמה בחצרות העיר.

ויהי היום, נודע לרבי יוסף שאול כי אחד המיחד מצדיקי החסידות, הרב הקדוש רבי מרדכי מקרמניץ, עושה את דרכו לעירו, ובדעתו לחון את פני העיר הקדושה שבת ואף להישאר בה לשבת קדש ולימים שאחריה.

רבי יוסף שאול לא טרח כלל לברר היכן מתכוון הצדיק להתפלל ולערוך את שלחנותיו, מתוך הצדיק היה כי מרבית יהודי העיר שכבר משתתפים בשיעורי הקבוצים לא ילכו אל הצדיק, בואו של הצדיק נחשב בעיניו אפוא לדבר שולי שלא אמור לעורר את תשומת לבו.

עם כניסת השבת הגיע רבי יוסף שאול אל בית הכנסת המרכזי כהרגלו מדי ערב שבת, ולהפתעתו גילה כי הוא כמעט האדם היחיד בבית הכנסת.

בשבתות כתקונם כבר היה בית הכנסת מלא באנשים המתכוננים לשבת קודש, אך הפעם היה בית הכנסת כמעט ריק; שלשה אנשים ישבו בפאתי בית הכנסת, ואף הם היו נראים כמשתוממים על כך שבית הכנסת נותר ריק.

התישב רבי יוסף שאול על מקומו הקבוע כשהוא חושב לעצמו שבדאי ארע דבר מה בעיר ולכן הציבור מתעכב להגיע. שמה תקלה ארעה בבית המרחץ העירוני ובגין כך עדיין לא הגיע הקהל. **'בדוא', הרגה את עצמו, אף זה אלא עיכוב זמני ובעוד כמה דקות נראה את כל בני העיר מגיעים לבית הכנסת.'**

כשנטו צללי ערב ובית הכנסת נותר בשמנונו, יצא רבי יוסף שאול לרחוב העיר לקבץ אנשים שיבואו אל בית הכנסת כדי להשלים מנין, אלא שהרחוב היה שומם ואנשים כמעט ולא נראו. אך בקושי ובעמל רב עלה בידו לכונן מנין מצומצם לתפלת ליל שבת.

מיד כשהסתימה התפילה, כאשר יצא לברר להיכן נעלמו כולם, פגש ברחוב העיר את אחד ממכריו שסיפר לו כי הגה הוא שב עתה מהתפילה אל הצדיק מקרמניץ, שם השתתפו עם רב מבני הקהילה, וכי עתיד הוא תכף ומיד לחזור אל עריכת השלחן הטהור אותו עתיד הרבי לערוך בעוד שעה קלה.

אחוז מחשבות לבן, רבי יוסף שאול אל ביתו לאכול סעודת שבת. מהרהר כיצד ארע כדבר הזה, לאחר שהשקיע כה רבות בביסוס שיעורי התורה ובהסברת רבת אנפין. כיצד ארע הדבר שברגע האמת, כאשר אחד מצדיקי החסידות מגיע אל העיר, הציבור כולו נוטש את בית הכנסת והולך להתפלל במחיצתו.

לאחר לבטים רבים הגיע רבי יוסף שאול למסקנה כי בודאי הצדיק אינו מבקש אלא לתהות על קנקנו של הרבי החדש שאותו אינם מכירים. בטח חפצים הם להכירו, ולאחר שכבר השתתפו אצלו פעם אחת בתפילה, בודאי יבינו את הטעות שעשו ויחזרו כולא אל בית הכנסת.

מתוך מחשבה זו הגיע למחרת לתפילת שחרית בצפרא דשבתא, כשהוא מבקש להאמין כי בית הכנסת יהיה מלא באנשים. אלא שהמצאות היתה אחרת: הפעם היה בית הכנסת ריק לחלוטין.

אפלו אותם מתי מספר שהיו אמש בבית הכנסת

המרכזי הלו בבוקר לבית מדרשו של הרב מקרמניץ. הפעם מלאכת השלמת המנין היתה קשה וסבוכה יותר. כל אלו שרבי יוסף שאול פנה אליהם בבקשה ובתחנונים סרבו. כששמעו שהוא הראשון מבין עשרת אנשי המנין שמצויים בבית הכנסת, אמרו לו שמוטב יעשה אילו יבוא גם הוא להתפלל אצל הרבי האורח. כמובן שהוא לא נאות לכך בשום אופן, ורק לאחר שעה ארוכה של תחנונים עלה בידו לקבץ מנין מצומצם לתפילת שחרית ומוסף. לאחר התפילה נשאורו רגליו לבית מדרשו של הצדיק האורח. מוכרח הוא לדעת מה זה ועל מה זה. מדוע זנחו כל בני העיר את בית הכנסת ועברו להתפלל אצל רבי זה, וכל הסבריו ופעולותיו לא העילו מאומה. עם כניסתו לבית המדרש היה דמיה רבי יוסף שאול כי שומע הוא קולו של כנור נפלא שהפזר עליו מפליא להשמיע נעימות מרגשות ומרטיטות לב. הוא הביט לכאן ולכאן וראה המוני אנשים עומדים בצפיפות גדולה ומתפללים בהתרגשות מרובה ובהתלהבות גדולה, כשמע קולות כולם נשמע קולו הזך והמתוק של הצדיק מקרמניץ. ידוע כי הרב הקדוש רבי אברהם יהושע העשיל מאפסא ז"ע בעל 'אוהב ישראל' הגיד על רבי מרדכי מקרמניץ, כי נשמתו הקדושה חצובה מהיכל הגנינה, ובנגינתו הקדושים היה מושך ומקרב את לב ישראל לאבינו שבשמים. גם באותה תפילה השמיע הרבי מקרמניץ קול ערב ומתוק מאוד שהמים את לבבות השומעים. רבי יוסף שאול פילס לעצמו דרך בין ההמונים עד שהגיע אל הרבי שעמד מעומת בטליתו הגדולה ושורר בנעימות 'נשמת כל חי'. רבי יוסף שאול הוקסם מהנגינה, אולם לא הישה לעצמו להתפתות: "אין זה קולו של הרבי אלא קולו של כלי נגינה אותו מחביא הצדיק מתחת טליתו הגדולה, והקהל שזמאין לתפלתו משוכנע כי זהו ענין פלאי וגבוה מחמת דבקותו בבורא". מרגע לרגע גבר כעסו של רבי יוסף שאול; כביכול דברים חסידים ורבים בשבת קודש, בעוד שיש כאן חילול שבת של ממש, כשהרבי מנגן מתחת לטלית... נדחף רבי יוסף שאול והתקרב אל הרבי, כשהוא מציץ מתחת לטלית, אלא שלא היה זכר לשום כלי שהוא. הצדיק עמד כשלפניו מנח סדור הארז"ל, ופיו מורגן במלים 'נשמת כל חי' כשהוא בהתפשטות הגשמיות. רבי יוסף שאול נפל מתעלה... רק לאחר זמן רב התאושש והלך לביתו לסעוד סעודת שבת בחיפזו. תפקידו כשימום שב לבית מדרשו של הרבי.

דמות דיוקנו הנוראה של הרבי עמדה לנגד עיניו כל העת, מטילה עליו יראת הכבוד ויראת הרוממות. אחרי סעודה שלישית, החליט רבי יוסף שאול ללכת לבית המדרש. בחשכה השוררת בבית המדרש לא יבחין בו איש, ולא יאלץ להסביר את מעשהו, כמי שעד אמש דרש ברמה נגד ההליכה לצדיקים וביטול התורה. כך עשה, כשפתח את הדלת, שררה דממה. הרבי היה באמצע אמירת התורה, אך משום מה, הבחין רבי יוסף שאול שבאותו רגע שנכנס, פסק הרבי מדבריו. כעבור כמה רגעים ארוכים, פתח הרבי שוב ואמר דברי תורה שירדו חדרי בטן: "רוד המלך עליו השלום אומר בספר תהלים (קו כג-כו): 'ורדי הים באניות עושי מלאכה במים רבים. המה ראו מעשי ה' ונפלאותיו במצולה. ויאמר ויעמד רוח סערה ותרוםם גליו. יעלו שמים ירדו תהומות נפשם ברעה תתמוגג. יחוגו ויגועו כשכור וכל חכמתם תתבלע'. 'ורדי הים באניות' - רמז לאותם האנשים, למדנים ותלמידי חכמים, היורדים לים החכמה ב'אניות' - עם ה'אני' שלהם! חושבים הם בלבם 'אני ואפסי עוד', כי כחם וגבורתם עשה להם את החיל הזה. אנשים אלו אכן 'המה ראו מעשי ה' - יכולים הם לראות את מעשי הבורא יתברך על ידי עיסוקם והעמקתם בלימוד התורה, אולם 'ויאמר' - כשהוא אומר איזה חדוש תורה משל, 'יעמד רוח סערה ותרוםם גליו' - מעמיד הוא את עצמו בקומה זקופה בגאווה גדולה וברוח סערה, וגליו מתרוממים מעל לכל. אנשים אלו הסבורים כי מי ידמה להם ומי ישוה להם, דומה עליהם כי 'יעלו שמים', אך האמת היא כי 'ירדו תהומות' ואינם שוים מאומה, וסופם שחכמתם תאבד מהם ככתוב 'יחוגו ויגועו כשכור וכל חכמתם תתבלע'. וכמו שאמר רבי בנאה במסכת תענית (ו). שכל העוסק בתורה לשמה תהיה נעשית לו סם חיים, וכל העוסק בתורה שלא לשמה נעשית לו סם מוות. סיים רבה של למברג את סיפורו באזני רבי אהרן ואמר: 'הכרתי את כל תושבי העיירה, ולא היה שם אף אחד שהיה מיוסר ים החכמה, ואותי לא ראה הרבי, מפאת האפילה. אין זאת אלא רוח הקדש גלוי! דברוריו הקדושים צחצח זקינך את נשמתו וניקר ממני את כל גידי ההתנגדות לתורת החסידות, עד שנהיית כבריה חדשה. מני אז והלאה, סיים הגאון את דבריו ואמר: 'לא רק שלא דיברתי סרה בחסידות חלילה, אלא שגם לא נתתי לאחרים לדבר רע על הצדיקים ועל החסידים, ודורש הייתי את טובתם כל הימים'.

לא היה יהודי בהונגריה שלא שמע על 'הרבי רבי הירצקא', הוא הרב הקדוש רבי נפתלי הירצקא מרצפרט ז"ע. ייחוסו של רבי הירצקא משתרע עד לרבנו הט"ז, ואמנם אבותיו וזקניו יהודים פשוטים היו, אך שלהבת אש קדש בערה בקרבם. רחובותיה הדלים של עירת ילדותו של רבי הירצקא זכו לראות את אמם של שני האחים הירצקא ומושה, הצועדת עמם ל'חדר' בריקוד מופלא שחזר על עצמו מדי יום: "לאמרי גיין אין 'חדר' לערנען תורה, מיר זאלן קענען דינען דער הייליגער בורא - בואו נצעד אל ה'חדר' ללמוד תורה, כדי שנוכל לעבוד את הקדוש ברוך הוא. כשגדל הילד והיה לתלמידם של גאון יהדות הונגריה, רבי אשר אנשיל הלוי יוגריוו מטשגנר בעל 'מנוחת אשר' ורבי שמאל שמעלקא קליין מסעליש בעל 'צורו החיים', לא התפלא איש לשמוע שר' הירצקא הצעיר הוא מן הישבים ראשונה גם בחצר הקדוש ליסקא ובמלכות בית צאנז. בהיכלו של הצדיק הקדוש רבי צבי הירש מליסקא אין מתפללים בקולות וברקים. כאן מתנהלת התפילה בשפה בוריה ובעלימה כולם כאחד. אין האחד מגביה קולו יותר מחברו, ואין החבר מושך בנעימתו יתר על המדה. הרצאה להרעים בקול בעמדו לפני קונו, יתכבד לצאת חוצה ולקבוע מקום אחר לתפלתו: "פנימיות המחשבות הזרות המתגלות בצעקותיהם דוקרת אותי, ואיני יכול לסבול זאת..." אמר הצדיק מליסקא. עומד היה רבי נפתלי הירצקא על יד התנור בכותל המערבי של בית המדרש בליסקא. ונפשו יוצאת דברו. בכל כחותיו עוצר הוא את הבערה הפנימית המתלקחת בקרבו לבל תתפרץ, אך לעיתים כאשר התלהטה האש וגברה לרגעים על מחסומי רוחו, היו מתפללי בית המדרש זוכים לשמוע דבקות בבורא מהי. באחת הפעמים הראשונות לבואו של רבי הירצקא'ה לליסקא, רצו הגבאים להוציא מבית המדרש כמשפט כל המרים קולו בתפלתו, אלא שהצדיק רמז להם לבל יחינו להפריע מדבקותו. אחר התפילה פתח הרבי והסביר לגבאי התמה: "משל למה הדבר דומה? לץ אחד מהלך היה ברחובות בודפשט הבירה, ולפתע הלח לזעק בקול גדול: 'אש!!! אש בוערת!' לקול זעקתו היה התחוללה מהומה רבתי בעיר. הפעמון הגדול המותקן בראש בנין מכבי האש צלצל בעז, הכבאים מהרו לרתום את הסוסים לעגלותיהם, והמונים החלו לנוס כשצורורותיהם בידם. האמצים שבהם 'חרפו את נפשם' ונכנסו לבתיהם לחלץ את החפצים היקרים להם מכל. ככלות המהומה נתפס אותו אחד שגרים לה, והוא הובל לבית המשפט, שם נקצב ועונשו כראוי לו. לא עבר שבוע, ושוב נשמע הקול בעיר: 'אש!!! אש בוערת!' הפעם היה הצופה שבמגדל מכבי האש זהיר יותר, אך מהרה ענן שחור קלש המתמר מאחד הבתים, חרירי קול הפעמון את כל העיר. בחילי אדם נמלטו מאזור השריפה, ומכבי האש נלחמו בלהבות בגבורה עצומה עד שבלסוף כבתה האש. כשחזר הצדיק קבע מפקד תחנת כבוי האש העירונית כי אילולי תושיתו של אותו אדם שזעק בקול ועורר את הכבאים למלאכתם, היתה העיר כולה עולה בלהבות. טקס מיוחד נערך לכבודו, וראש העיר בכבודו ובעצמו העניק לו מדליית זהב כאות הוקרה. זאת, מלבד שלל מענקים ואותות כבוד שניתנו לו מאת שרות הכיבו, המשטרה המקומית ומשרד ממשלה שונים ומשונים. כשהגיעו הדברים לתא כלאו של הבדאי האסור, מיהר להשיב לפני השופטים קובלנה על אפליה שלא כדין. 'שבוע אחד בלבד אחרי עשה פלוני גם הוא מעשה זה, ותחת לעונשו בכל חומר הדין, זכה לאותות ומתנות. היתכן? טען השופט. השופט הביט בו ברחמים. 'אם לא הבנת זאת לבד אאלץ להסביר לך את ההבדל הפעוט ביניכם: שניכם עשיתם את אותו מעשה, אלא שאתה בשקר צעקת, ואילו הוא אכן ראה אש, ויפה צעק..." והדברים אמורים לנידון דידן: הם צועקים בשקר, ואיני

יכול לסבול את קולותיהם, אך הוא אכן רואה את האש הבוררת - ומן הדין צועק הוא..."

התפילה היהודית פשוטה

סיפר הרב הקדוש רבי חנוך העניך הכהן מאלכסנדר זי"ע כי באחת הפעמים שהגיע לפשיסחא, אל רבו הרב הקדוש רבי שמחה בונים מפשיסחא זי"ע, באו עמו גם רבותיו ורעיניו רבי הקדוש רבי מנחם מנדל מקוקצק זי"ע ובעל 'חידושי הרי"מ' מגור זי"ע, ושלושתם יחד פנו לקבל שלום מאת הרבי. אמר להם הרבי: 'רצוני לכבד אתכם במעט יי"ש ומיני מזונות, אבל מן הסתם טרם התפללתם תפלת ערבית. לכו לבית המדרש והתפללו להתפלל ערבית, ואחר התפלה תבואו ביחד לכאן'. פנו שלושת עמודי החסידות של פולין לבית המדרש ועמדו להתפלל. הרבי מקוקצק עמד להתפלל כדרכו כשפניו בוערות כלפידים, אך גופו עומד בלא שום תנועה קלה. הרבי מגור לעומתו, החל להתפלל בצעקות ותנועות שונות, וכאשר הגיע לקריאת שמע והתחיל לומר 'שמע ישראל' נפלו אימה ופחד על כל העומדים שם, למראה פניו המשתנות וגופו שנכפף ביותר. הביט בהם הרבי הקדוש מאלכסנדר, והרהר בליבו, באיזה אופן יעמוד הוא להתפלל. "האם באופן שהדבקות תהא טמונה ונסתרת בקרבי, כדרכו של הרבי מקוקצק, או כמו הרבי מגור שהיו רואים בו בחוש בחינת 'כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך'?" לבסוף, גמר בדעתו, שכיון שאינו מגיע לקרסולי שניהם, יתפלל כאיש פשוט. וכך, עמד להתפלל, כאדם פשוט. לפי השגתו כמובן. לאחר התפילה, שבו שלושתם לחדר הרבי, בהכנסם, אמר הרבי: 'כמה יפה! לא התפלל, כל ה'תתפלל...' אחר קרא בקול: 'שלושה רבים נאים ביותר...' כלומר, כולם כאחד טובים ונאים, כי העיקר שתהיה התפילה מתוך כוונת הלב. והבתי שכוונתו היה עלי, כאומר: אין זה משנה אם יתפלל כך או כך, הכל טוב ויפה.

צניעותו הרוחנית

כי אכן, היו מגדולי ישראל וצדיקי הדורות שנהגו להתפלל בקול נמוך ובעניינות הקול, והיו שאחזו דרכם בצעקה רמה, אך אין כאן מחלוקת. הכל מודים שעיקר התפילה היא תפילה הבאה מתוך כוונת הלב, ותפילה בלא כוונה - כגוף בלא נשמה. ואם הצעקות ותנועות הגוף אינן באות אלא כטקס גרידא, כפעולה חיצונית בלבד - ודאי אין לה שום ערך. אלא מאי? לא כל הדיעות שוות הן. יש בני אדם שהתעוררותם הפנימית באה על ידי התעוררות חיצונית. אנשים אלו אכן ראו להם שיתפללו בהתלהבות ובכח גדול, ובלבד ששמים הם כל מגמתם על מנת להגיע לירי התלהבות הלב הפנימית. ישנם גם כאלו אשר התעוררותם הפנימית יוצאת לידי ביטוי במעשה חיצוני. ואם מרוב הרגש הגואה בקרבם באים הם לידי תנועות ופעולות חיצוניות, גם זהו דבר מבורך. אולם לעומתם יש בני אדם שאדרבה, אם יצעקו בקול או ינועעו את גופם בכח ובחיל, לא ישיפע הדבר על כונת לבם. אם כן, למה זה ישיקעו את כוחם ביגיעת בשר בלי טעם ותועלת? במקום זאת מוטב שישקיעו את כחם בכונת הלב, בהתרכזות שקטה במילות הקדושות היוצאות מפיהם, ומתוך כך יגברו בהם הרצון והתשוקה אל הקדוש, בכלינת לבי וברשי ירגנו אל אל חי. כללו של דבר: כל אדם יתפלל כיפי האופן המתאים לו, בדרך שבה יפתח לבו, ויהיו דבריו יוצאים מן הלב, בכונה וברגשות קודש. כי לעולם עיקר התפילה היא כוונת הלב! ובנותן טעם לסיים באמרתו הנוקבת של הרב הקדוש רבי ברוך ממז'בו זי"ע, שאמר ('בוצינה דהורא' תפילה אות כ) כי הזמן שבו כתבו הפוסקים להתפלל בקול נמוך הוא ביום תשעה באב, ואם יעלה על הדעת שטובה היא התפילה בלחש, בוודאי לא היו מניחים אותה ליום זה... 'ואם כן', הוסיף רבי ברוך ואמר, 'מפני מה אני עצמי מתפלל בלחש? משום שאני צועק כל-כך עד שאיני איננו שומע...'.



לשמייעת השיעורים: קול הלשון:

03-6171077

ספר ויהלום

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
ברזלכר

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות
מדברי בית המדרש להוראה ודיינות "באר שבע"
בראשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א



מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

רבים שהחזיקו ללכת בחצר פרטית

לבטל מהם מעתה את המעבר בחצור.
ויש לברר ולדון בהלכה זו מדברי הראשונים והפוסקים מה גדרה ומה טעמה, כי הנה יש לבאר הדבר מדוע אסור לו לקלקל את דרך הרבים, הלא הוא מעולם לא מכר להם את חצירו והם לא זכו בו באחד מדרכי הקניינים, וכיצד אפה החזיקו הרבים באותה דרך? כמו כן יש לברר אם הדין הוא דווקא אם בעלי המקום נתנו רשות או שזהו אפילו בעל כרחם, ונביא כמה חילוקי דינים בדין זה, הנוגעים לשאלה זו.

דין מיצר שהחזיקו בו רבים

בגמרא (בבא בתרא יב:) 'אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, מבואות המפולשות לעיר אחרת ובקשו בני העיר לסותמן, בני אותה העיר מעכבין המשך בעמ' ג'

ברשותי בית חד-קומתי שלו חצר גדולה הרשומה על שמי בטאבו. לאחר סיום בניית הבית, לפני כעשר שנים, נותר בחצר שטח פתוח, ובמהלך השנים החלו תושבי הסביבה להשתמש בו כקיצור דרך למעבר רגלי. בתחילה לא הקפדתי למנוע זאת, והדבר אף לא הפריע לי. אולם עם הזמן התרבו העוברים והשבים, והשימוש במקום נעשה מטריד ומכביד עד שאין ביכולתי להשלים עמו עוד. האם מותר לי לסגור עתה את החצר ולמנוע את המעבר, או שמא יש לראות בשטח זה כמיצר שהחזיקו בו רבים, אשר אסור לקלקלו ולבטל את זכות המעבר בו, אף על פי שהחצר רשומה על שמי?

תשובה: דין "מיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו", נשנה בכמה מקומות בש"ס (בי"ק כה. י"ב יב. כו. ס. ק.). ופירושו, שאם בני רשות הרבים הורגלו לעשות מעבר דרך חצירו, הדין הוא שהרבים שהחזיקו בחצירו ואסור לבעל החצר

הלכה למעשה

תשובות ממורינו הרב שליט"א

הצטרפות חולה למניין מעזרת נשים

אני מקפיד מאוד להתפלל במניין אך כעת איני חש בטוב ואני חושש לבוא לבית הכנסת שלא להדביק אחרים. ברצוני לשאול היכן ראוי שאתפלל: האם להתפלל בבית, או שעדיף לבוא לבית הכנסת ולהתפלל בעזרת נשים כדי להתפלל במניין, או שאין מצטרפים שם לתפילה בציבור?

ת. כתב הרמב"ם (הלכות תפילה פרק ח הלכה א): תפלת הציבור נשמעת תמיד וכו' צריך אדם לשתף עצמו עם הציבור, ולא יתפלל ביחיד כל זמן שיכול להתפלל עם הציבור. ובשולחן ערוך (סי' צ ס"ט):

1. זה לשון הרמב"ם: תפלת הציבור נשמעת תמיד ואפילו היו בהן חוטאים אין הקדוש ברוך הוא מואס בתפלתן של רבים, לפיכך צריך אדם לשתף עצמו עם הציבור, ולא יתפלל ביחיד כל זמן שיכול להתפלל עם הציבור, ולעולם ישיב אדם ויעירב לבית הכנסת שאין תפלתו נשמעת בכל עת אלא בבית הכנסת, וכל מי שיש לו בית הכנסת בעירו או מתפלל בו עם הציבור נקרא שכן רע. ע"ל. אמנם בשולחן ערוך (סי' צ ס"ט) כתב: ישתדל אדם להתפלל בבית הכנסת עם הציבור, ואם הוא אנוס שאינו יכול לבוא לבית הכנסת, יכון להתפלל בשעה שהציבור מתפללים. אך האריכו הפוסקים להוכיח שמצוה וחובה להתפלל בציבור ומכאן נהגו חכמים (סי' צ ס"ט יד), אמירת נחת ציחק (ח"ו י"ד) ביאר כי מה שיש לו שירא מלשון הרמב"ם וכתב לשון ישתדל, לאשמענין ישתפל בבית הכנסת ובציבור ולא בביתו בשעה שבוה יש לומר דהוי רק מצוה מן המובחר משום ברוב עם. ובשו"ת אלשתה (אח"כ סי' כו ד"ה ואין לזימן) כתב שיש לדייק מלשון 'ישתדל' לומר שצריך יקל לדמות שירא לטירא דיתיר ממיל, אלא יחמיר בהרבה פעמים שלא יהיה לו ברור שהוא טירא גדולה שצריך שידון כבוד ראש על זה. ובשו"ת הרב (סעיף י) כתב: תפילת הציבור, אף על פי שהיא מצוה ומברכה, גדולה היא ממצות שירא על תורה, והוא ומקדשים בה' ה', רבים, שירא מותר לעבור על מ"ע של תורה ולשחרר עבדו כדי להשיגו לעשרה כח"ש יוד" סימן רס"ו. [נראה בהכרח (מה) שרבי אליעזר שחרר עבדו להשיגו לעשרה, אף על פי שהמשרת עבדו עומב בעשה דלעולם בהם תעבודו, דמזוה דרבים שאני] אמנם במהר"ל (הלכות יעירוב תורות אות ב) נראה שאין זה חובה, והביאו במו"א (סי' תטו סק"ב),

שנטלתי קודם מנחה?

ת. אם משתתף בשיעור קצר ויודע שלא הסיח דעתו, אין צריך ליטול שוב⁵. אך אם לומד סדר שלם ויש לחוש שהסיח דעתו, יטול ידיו שוב לתפילה. והמדקדקים נוטלים ידיהם לפני כל תפילה⁶.

ברכת גלילית גלידה

מה היא הברכה הנכונה על גלידה שמגישים בתוך גלילית מיוחדת [כמין צינור רחב וקצר שממולא בגלידה]?⁷

ת. אם הגלילית אינה באה רק להחזיק את הגלידה אלא גם נהנים מטעמה היא טעונה ברכה⁷. ולכן יש להפריד מעט מהגלילית ולברך עליה בורא מיני מזונות⁸. ואחר כך יברך על הגלילית שהכל⁹.

רבה (שם סק"ב) הו"ד במשנה ברורה (שם סק"ב יו"ט סק"ב מ"ה) שאם תרסקים טובים למאכל אף ללא המרקחת, יש לברך גם עליהם. והנה לגבי הברכה על טילון, הכרעת רוב הפוסקים (שו"ת בצל החכמה ח"א סי' קיד), קובץ מכות לוי (ח"ד עמ' קמב) בשם הגר"ש וואנז, אשרי האיש (פרק לו סק"ה) בשם הגר"ש אלישיב, אור לציון (ח"ב פ"ד אות כ), חוט שני (ברכות ע"ו) שאם אוכלים את הגביע עם מדרשו, כמו שאמרו בגמרא (ברכות ה) מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו נכנס שם להתפלל נקרא שכן רע, ובצל"ח (ברכות טו) הספקא אם מועיל מה שמראה פניו גם לענין שיחשב כמו שהתפלל בתוך בית הכנסת ולא יקרא שכן רע, והסיק לשלוחן אדם חלוש שקשה עליו דוחקא דציבורא, אפשר להקל שנחשב כמתפלל בבית הכנסת.

5. בשולחן ערוך (א"ח סי' צ"ט ס"ה) כתב: רחץ ידיו שחרית והסיח דעתו, צריכים נטילה לתפילה, אם יש לו מים, אף על פי שאינו יודע להם שיש לנטול, ולא יברך. וברמ"א (סי' צ"ט) כתב שאפילו עומד מלימוד יטול ידיו לתפילה. וכתבו המג"א (שם סק"ה) והמשכ"ל (סק"ה) שאף שאינו נוגע באמנוע לימוד במקום מוטון אע"כ מצוה ליטול לתפילה. אמנם כתב במשנה ברורה (סי' רל סק"ט) שאם נטל ידיו לתפלת המנחה ולא הסיח דעתו ממשימתו אין צריך ליטול ידיו לתפלת ערבית.

6. כי מלבד הטעם לנטילת הידיים לתפילה משום ידיים מוטונות, יש בכך גם משום 'הכוו'. וראה בספר תשובות והנהגות (ח"א סי') שכתב כי המדקדקין נוהגים ליטול ידיהם לפני כל תפילה אף ששמו ידיהם בטוהרה מחפלה קודמת, מפני שאחד מטעמי נטילת ידיים היא ענין עבודת הכהנים בבית המקדש שהיו מקדשים ידיהם ורגליהם לפני כל עבודה ונבונה.

7. בשו"ע (א"ח סי' ר"ב ס"ה) מובא שמרמקת שאוכלים אותה יחד עם ריקקיה, אינו מברך אלא על המרקחת כדין אולם מברך שם האחרונים (מגן אברהם (שם סק"ה) אליה

עליהן, לא מיבעי כי ליכא דרכא אחרינא דמעכבי, אלא אפילו כי איכא דרכא אחרינא נמי מעכבי, משום דרב יהודה אמר רב דאמר מיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו'. ודין זה נפסק בשולחן ערוך (ח"מ סי' קס"ב).

במשנה (שם ס'): 'אין מוציאין זיזין וגזוזטרות לרשות הרבים, אלא אם רצה כונס לתוך שלו ומוציא'. ובגמרא (ס'): פליגי אם לאחר שכנס לתוך שלו יכול להחזיר הכתלים למקומן, רבי יוחנן אמר אינו מחזיר וריש לקיש אמר מחזיר, רבי יוחנן אמר אינו מחזיר משום דרב יהודה דאמר רב יהודה מיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו, וריש לקיש אמר מחזיר הני מילי היכא דליכא רוחא הכא הא איכא רוחא. וקיימא לן להלכה כרבי יוחנן כמו שפסקו הרמב"ם (נזקי ממון פ"ג הכ"ד) והשולחן ערוך (סי' ת"ז ס"ב).

במשנה (בבא בתרא צט:): 'מי שהיתה דרך הרבים עוברת לתוך שדהו, נטלה ונתן להם מן הצד, מה שנתן נתן ושליו לא הגיעו'. ובגמרא (ק): הביאו להא דאמר רב יהודה אמר רב מיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו. וכן פסקו להלכה הרמב"ם (נזקי ממון פ"ג הכ"ז) והשולחן ערוך (ח"מ סי' שע"א).

אם זכו הרבים בדיני ממונות או שהוא דין איסור

והנה יש לעיין בעיקר האי דינא, הא כלל גדול נקוט בידנו בהלכות חזקת קרקעות: 'כל חזקה שאין עמה טענה אינה חזקה' (משנה בבא בתרא מא:). והרי לכאורה לא מיירי באופן שבני רשות הרבים טוענים שהקנה להם את הקרקע למעבר, כי אילו היו באים בטענה זו מה הרבנות בהחזיקו בו רבים, הרי גם ביחיד הדין כן, וממה שאמרו מיצר שהחזיקו בו רבים, משמע שהוא דין מיוחד לרבים.

עוד יש לשאול, הרי בחזקת קרקעות מלבד הדין שצריך טענה, גם שיעור זמן החזקה הוא רק לאחר שלש שנים בהן ישב המחזיק בקרקע חבירו ושתק, לעומת זאת בדין מיצר שהחזיקו בו רבים משמע שמיד החזיקו בו הרבים, וכן כתב להדיא בשו"ת חוט המשולש (ח"ג סי' נה) שעיקר הרבנות בדברי רב יהודה שאסור לקלקל מיצר שהחזיקו בו רבים, דברבים הוי חזקה פחות משלוש שנים אף שאינה חזקה כתיקונה. וכן כתב בתשובת מהר"י לבית לוי (כלל שביעי סי' נז, חתימת הרב כמוה"ר ליב סרוואל).

ואף שמצינו שנחלקו הראשונים בדין 'חזקת תשמישין', ויש אומרים שסגי בחזקה מיד ואין צריך טענה, וכן הוא דעת השולחן ערוך (סי' קנ"ג ס"ב ועוד), הא מבואר בתשובת הרשב"א (ח"ב סי' קעו), הביא בבית יוסף סי' קנ"ג מוחש"ח שאף להסבורים דחזקת תשמישין אין צריך שלוש שנים וטענה, אבל חזקה לדריסת הרגל ביציאה וביאה בחצר חבירו, צריך שלוש שנים וטענה, מפני שהוא מפסיד כל שימוש המקום ודינו כחזקת קרקעות. ובשו"ת תשורת שי (סי' תקטו), בתחילת דבריו כתב, כי אמנם דין זה שהחזיקו בו הרבים אינו מדינא, שהרי זו חזקה בלי טענה ומה אולמיהו דרבים מיחיד, ודקדק מהלשון דאמר 'אסור לקלקלו', משמע משום איסור נגעו בה ולא משום דין ממון שזכו הרבים, וכתב שכן מבואר באסיפת זקנים דלאו מדינא הוא.

וכוונתו לשיטת הראב"ד הביאו בשיטה מקובצת (שם ק): 'מיצר שהחזיקו בו רבים כו',

כלומר, כיון דברשות החזיקו אסור לקלקלו שהנתון לרבים כנותן לשמים, שכן העוסק בצרכי רבים כעוסק בצרכי שמים ואף על פי שהוא חוץ מן הדין'. מבואר מדבריו, שאין זה מדיני ממונות וקניינים כלל, אלא כדין הקדש ונדר, שהנתון לרבים שימוש בשלו הרי הוא כאילו נדר והקדישו, וכך הייתה תקנת חכמים במיצר שהחזיקו בו רבים, להחשיב הסכמה זו כנדר ואף באופנים שמצד הלכות נדרים היה אפשר להתיר הדבר תיקנו בזה לאיסור. וכן כתב במאירי (בבא בתרא צט:).

ובאמת מצינו שבעין זה כתב בעליות דרבינו יונה (בבא בתרא ק. ד"ה רבי אליעזר) שדין זה אינו מדיני ממונות אלא איסור גרידא שלא לצער הרבים, שביאר הטעם שלא הקשו בגמרא על דברי רב יהודה 'במאי קנה לה', משום דלאו מדינא קאמר לה, אלא אסור לקלקלו קאמר, לפי שאסור לצער לרבים ולקלקל מיצר שהחזיקו בו כיון שהורגלו להלך בו ברשות.

איברא דלהלכה נראה שנקטו רוב הראשונים והפוסקים כי אין גדר החזקה מדין איסור, וגם רבינו יונה בהמשך דבריו (ד"ה כדתינא) הביא לדברי רבינו חננאל שפירש דברי רב יהודה שהרבים קונים את השדה בהליכה, וכן מדברי שאר כל הראשונים והפוסקים שדנו באיזה אופן קנו הרבים את השדה, מבואר שנקטו שאין זה רק דין איסור, אלא שיש להם זכיה ממונית בגוף השדה.

נתן רשות לרבים ודאי מחל והפקיר להם

לפי שיטת הראשונים שיש לבני רשות הרבים זכיה ממונית בדרך שהחזיקו, נראה מדבריהם דהטעם שמועילה חזקה לרבים אף בלי טענה, כי חכמים אמרו שאם נתן לרבים לעבור דרך חצירו, או שמחל להם הדרך והסכים בליבו שמעתה יהיה חצירו קנוי לרבים להילוך, כמו שכתב הרשב"ם (שם ק. ד"ה שהחזיקו) 'ודואי לרבים מחל', או שנתייאש בחצירו כמו שכתב הר"ש (אהלות פ"ח משנה ד): 'משום יאוש בעלים נגעו בה, דכיון שכן הוא מתייאשים הבעלים ממנה'.

וכן כתב בשו"ת תשורת שי (שם) שיסוד דין זה הוא מדין יאוש והפקר, וביאר שדין זה הוא רק באופן שכל העולם הורגלו לעבור דרך שדהו וכל עובר ושב ילך בדרך זו, ומאחר שכן עמדו חכמים על דעתו, כיון שראו בעלים שהחזיקו הרבים לילך במיצר שלו ודאי הפקיר המקום, כי מי יכול לדון עם כל העולם, וכיון ששתק ולא מיחה הפקירו לכל העולם והרי זה כאבידה מדעת. והוסיף עוד כי אפשר דמהאי טעמא אמר 'אסור לקלקלו' לשון איסור, משום דהפקר הוי כנדר (כדאייתא בחור"מ סי' רע"ג ס"ב).

אכן מדברי בעל תשורת שי עולה, כי כדי לקבוע שבעלי השדה התייאשו מזכויותיהם והפקירו את הקרקע, בעינן אומדנה חזקה וברורה לכך, עד שיהיה הדבר ניכר כעין אבדה מדעת. ועוד כתב דמאחר ודין מיצר שהחזיקו בו מדין הפקר, בנידון שנשאל עליו שבני המקום נהגו לרעות את בהמותיהם בשדות, ולאחר זמן התעוררו בעלי השדות למחות ולמנוע את הרעייה בחינם, השיב שמאחר שהחזקה והשימוש לא נעשו אלא בידי בני המקום בלבד, אין זה בגדר הפקר לכל העולם והפקר אינו חל רק במפקיר לכל העולם (חור"מ סי' רע"ג ס"ה), ואין בזה דין של 'מיצר שהחזיקו בו רבים'.

באיזה אופן החזיקו הרבים במצר

ובקנין חזקה זו, מצינו שנחלקו הראשונים אם הרבים צריכים לעשות מעשה קנין ממש, או שבהליכתם לבד החזיקו במיצר ואסור לקלקלו:

הרשב"ם (ק. ד"ה שהחזיקו בו רבים) כתב: 'שהחזיקו בו רבים שהשווהו ותקנוהו להילוך והבעלים ידעו ושתקו'. מבואר בדבריו, שדין זה הוא רק אם הרבים עשו בקרקע קנין חזקה.

בעליות דרבינו יונה (שם ד"ה רבי אליעזר) כתב שאם אין קונים את המקום לחרישה וזריעה אלא להילוך בלבד, הרי שקונים אותו בהליכה, וכתב שכן היא דעת רבינו חננאל, ולפי זה אין צריך מעשה קנין אלא ההליכה עצמה של הרבים נחשבת כקנין לגבי זכות זו של הליכה בקרקע. וכן ביאר הרשב"א (יחידושים שם ד"ה רבי אליעזר, שו"ת ח"א סי' אלף קנ"ב) שאפילו לא תקנו הרבים את המיצר כדי להלך בו, אלא רק הלכו בו זכו הרבים.

ולענין הלכה נחלקו הפוסקים אם הלכה כדעת הרשב"ם או כדעת הרשב"א. בשו"ת מהרשד"ם (חור"מ סימן רלח) ובשו"ת מהר"י הלוי (אחי ה"ט סימן כ) פסקו כדעת הרשב"ם, וכן פסקו בשו"ת ספר יהושע (סי' קיג), בשו"ת דברי מלכאל (סימן מא) ובחכמת שלמה (הגהות שו"ע סי' שע"א) ובכסף הקדשים (על גיליון השו"ע שם).

אמנם בשו"ת פני יהושע (חור"מ סי' ד) כתב דכיון שכל הפוסקים לא כתבו דבעינן חזקה ממש אלא סתמו וכתבו דרך הרבים אסור לאבד משום מיצר שהחזיקו, ולא הזכירו כלל דבעינן השוואת קרקע, מי הוא זה שידון חדרו להצריך חזקה ממש דוקא, וכתב שגם בדברי הרשב"ם עצמו יש לדחות ולומר שאין בכוונתו לחזקה דוקא אלא לשון מיצר שהחזיקו דחקו וכו' ע"ש, וכן כתב גם בתשובה אחרת (ח"ב סי' צד) שכל הפוסקים חולקים על הרשב"ם בזה.

וכן פסק בשולחן ערוך הרב (חור"מ גולה וגנבה ס"א): מצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו. אין צריך לומר אם החזיקו מההפקר, אלא אפילו בשדה או בחצר מדעת הבעלים שראו ושתקו ומחלו, זכו הרבים במתנה זו בחזקה שהחזיקו בה בהילוכם, ואסור לו לחזור ולגזול מהם. וראה בשו"ת נטע שעשועים (חור"מ סימן נג) שהניח בספיקא דינא.

אם צריך נתינת רשות

עוד נחלקו הראשונים אם דין 'החזיקו בו רבים' הוא דוקא כשנתן רשות מפורשת לרבים לעבור דרך שדהו, או אפילו אם הרבים מעצמם עברו דרך שדהו והוא ראה ושתק. בדרכי משה (סי' שע"א) הביא לדברי המרדכי (בבא בתרא סי' תקו) ותשובת הרשב"א (סי' אלף קנ"ב) שזהו דוקא כשהחזיקו בו ברשות, וכן כתב הרמ"א להלכה בשו"ע (שם ס"א) ז"ל: 'מצר שהחזיקו בו רבים ברשות אסור לקלקלו'. וכתב הסמ"ע (סק"ב): 'קמ"ל בזה דדוקא כשהחזיקו ברשות אסור לקלקלו, משא"כ כשהחזיקו בו שלא ברשות. מיהו כל שרבים מוחזקים בו עתה לפנינו, טוענין להן ואמרין דבדואי ברשות החזיקו בו, ובביאור הגר"א (סק"ב) ציין שכן כתבו התוספות (בבא בתרא יב. ד"ה מיצר): היינו כשהחזיקו ברשות, אבל אם באין להחזיק שלא ברשות יש למחות בידם. עוד הביא בבאור הגר"א (ליקוט) שכן מבואר בר"ש (אהלות פ"ח משנה מד, וכתב שרש"י (ב"ק כח. ד"ה אי הכי) סובר שאף שלא ברשות מהני חזקתן והניחו בצ"ע).

אמנם דעת הרשב"ם (שם ק. ד"ה שהחזיקו) שאין

צריך נתינת רשות אלא שאם הבעלים ראו ושתקו סגי, שכתב: 'שהחזיקו בו רבים שהשווהו ותקנוהו להילוך והבעלים ידעו ושתקו, אסור לקלקלו דודאי לרבים מחל'.

ובשו"ת פני יהושע (ח"ב סי' צד, וח"א חו"מ סי' ד הביאו בפת"ש סי' שעו סק"א) כתב שכן היא גם כוונת התוספות (הנ"ל), אף שיש מקום לטעות בכונת דבריהם ולומר שצריך נתינת רשות מפורשת ומדעתו החזיקו, האריך בכמה ראיות להוכיח שלא כדברי השואל, שאף שלא נתן רשות מפורשת אלא ראה ושתק הרי זה כנתינת רשות כמבואר ברשב"ם. וכן פסק בשולחן ערוך הרב (חו"מ גולה וגנבה ס"ג).

וכן הביא בשו"ת אבני נזר (חו"מ סי' יג) לדברי הריטב"א (מועד קטן ה:) שכתב שאם היה שדה יחיד ועשאוהו רבים שדה שמספידים בו מתים ושתק איבד זכותו כו', כדאמרין מיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו, פירוש שהחזיקו ברשות ע"ש, ודייק באבני נזר מכך שהתחיל בשתק וסיים בכתב שמדברי הסמ"ע משמע ששתיקה בלבד לא מהני. ועוד כתב בשו"ת פני יהושע (שם) שגם הרשב"ם הצריך מעשה קנין גמור משום שהרבים פילסו את דרכם בתוך שדה העומדת לזריעה, אבל בשביל שבין הכרמים שמיועד להילוך לכו"ע קונים הרבים זכות הליכה בקנין הליכה. וכ"כ הבית אפרים (שו"ת חו"מ סי' כב).

ולענין הלכה הכריע המהרש"ם (ח"א סי' ה), שבמקום שלא עשו הרבים מעשה חזקה אלא החזיקו בהילוך בלבד, לא אמרינן מדשתק מחל ולא החזיקו רק אם נתן להם רשות מפורשת, ואם עשו מעשה לתקן את הדרך סגי בשתיקה בלבד.

וכן העלה הגר"ש וואזנר (שו"ת שבט הלוי ח"י סי' רפט) שאף על פי שמלשון הרשב"ם משמע דמהני שתיקה, היינו משום דאזיל לשיטתו שהצריך לעשות מעשה חזקה באיזה שינוי מעשה ואם שתקו על כזה ודאי איכא הוכחה שמחל להם, אבל כשרק הלכו בדריסת רגלם זמן מה ושתקו הבעלים עדין אין הוכחה משתיקתם, דחסד בעלמא עשה איתם.

ואם ששתיקה מועילה ואין צריכים רשות מפורשת, יש להעיר למה שכתב הבית אפרים (שו"ת חו"מ סי' כב, הביאו בפת"ש סי' שעו סק"ב) דלא מהני רשות של ראה ושתק רק כשגמר בדעתו שיוחלט דרך זה לרבים לעולם, וז"ל: דעד כאן לא אמרינן דהחזיקו רבים אסור לקלקלו, אלא כשנתן להם הדרך מדעתו וגמר בדעתו שיוחלט דרך זה לרבים לעולם, מה שאין כן בזה שלא כינס כל הבית הסמוך לרחוב שנאמר שהחליט הגבול הזה להיות מעבר לרבים לעולם, רק שכינס מקצת הקרן הסמוך לרשות הרבים, והרי זה כאומדנא דמוכח שלא הייתה בדעתו להחליט להם, רק שלפי שלא היה צריך אליו בשעת הבנין הניחו פנוי עד זמן שיצטרך אליו וכשאל את גבולו לפי שעה לרבים דמי דאתא בחזרה כמו החזיקו שלא ברשות וכו'.

בדבר שאין דרך להקפיד עליו אין חזקה לרבים

דנו הפוסקים כאשר הרבים עברו ברשותו באופן שאינו נחסר מחמת כן ואינו מקפיד על כך: בשו"ת מהרשד"ם (חו"מ סי' רלח) כתב שזכות הרבים במיצר שהחזיקו בו, היא דווקא כשיש לבעל הקרקע חסרון בכך שרבים עוברים ברשותו, שמאחר שלא מחל הרי זו ראה שמחל להם על ההליכה ברשותו, אבל באופן שאין דרך

האדם להקפיד אם עוברים ברשותו אין הוכחה מכך שלא מחל שמחל להם, והביאו בכנה"ג (הגהות הטור סי' תיו אות יא) והביא כמו כן גם בשם המוהרש"ך.

וכעין זה פסק לדינא בערך ש"י (סי' שעו) בשם שו"ת דברי חיים (ח"ב סי' ג) שאם החזיקו הרבים בכך שנחו שם לפעמים או בהילוך שאין דרך בני אדם להקפיד עליו אפילו בחצרם אם היא חצר פתוחה, אין זו חזקה אפילו לרבים.

וכן פסק גם כן בשו"ת נטע שעשועים (ס' ג) לגבי אחד שהיה לו בנין ונהרס והוא לא טרח לבנותו מחדש מחמת שלא השיגה ידו או מחמת עצלות והיו הרבים מהלכים שם, וכתב ז"ל: 'שאינן זכות הרבים תלוי במה שהלכו שלוש שנים ויותר, דמי הוא שיקפיד ויחסום העוברים דרך רשותו כשאין לו שום פסידא, וכלל גדול בדיני חזקה דמידי דלא קפדי אינשי לא הוי חזקה וכו', ודריסת רגל כנידון זה לא קפדי אינשי וכו', משום דבעינן גילוי דעת הנותן שהוא מניח לרבים להחזיק לעצמם. וכן בהאי דכנס לתוך שלו מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו שנותר הדרך לרבים, אבל בלאו הכי לא שייך לומר דתלינן שמניח הדרך לרבים. הגע עצמך, מי שנפל כותלו הסמוך לרה"ר ואינו בונה אותו לאיזה סיבה וביני וביני רבים הולכים ושבים דרך שם שדרכם להסתלק לצדדים כמ"ש הרמב"ן היעלה על הדעת לומר דשוב אין אותו בעה"ב יכול להעמיד הכותל כמו שהיה בתחלה, דמה שלא מיחה הוא דמידי דלא קפדי אינשי כמ"ש כנלענ"ד. וכן עולה גם מדברי הבית אפרים (חו"מ סי' כב) שהובאו לעיל.

וכן פסק הגרי"ש אלישיב (קובץ תשובות ח"א סי' רח) שההלכה של מיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו לא נאמרה אלא באופן שהם החזיקו ברשות. ולכן אם בעל השדה לא עלה על דעתו מעולם להקצות לרבים דרך בשדהו ורק באופן זמני הרשה להם, כל עוד ואין לו חסרון בדבר, הרי בידו לנקוט פזרא וליתב.

כשיש לבעלים טאבו על המקום

ויש לדון בזמנינו שעל כל קרקע יש רישום בטאבו למי היא שייכת, אם גם על זה יש דין מיצר שהחזיקו בו רבים. בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' ה) כתב: 'ואולם הטעם האחרון שכתב רום מעלתו, דכיון שיש לראובן "טאבילאציע" [=טאבו] על המקום ההוא, יש לומר דלא מהני מחילה. דיש לומר שסמך דעתו על הטאבילאציע שבידו, ודמי למי שיש בידו שטר או משכון (חו"מ סי' רמא). הגם שיש לפקפק בזה, שהרי יש בזה שתי דעות, והמוחזק יכול לומר קים לי, ולפמש"ל הרבים נקראים מוחזקים. ובפרט דהכא, הרי אנו דנים נגד שמעון, שבא לפתוח חלונות, ופתח, והוא בתוך שלו, בודאי הוי מוחזק, וכו', מכל מקום בדאיכא שטר בידו, גם להסוברים דמהני מחילה נגד שטר, מכל מקום מסתמא לא מחל. ואם כן בזה שיש בידו הטאבילאציע, אמרינן דמסתמא לא מחל להם זכותו. ונראה מהמשך דבריו שם שהסיק להלכה שאכן במה שיש לו טאבילאציע, יש לומר דלא מחל זכותו כלל.

והעולה מדבריו, כי מי שיש לו טאבו על רשותו אין אומרים בו הדין שמיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו באופן שלא נתן להם רשות בפירוש אלא רק שתק, ואף שברוך כלל אנו אומרים ששתיקתו מוכיחה שמחל, כיון שיש לו שטר אפילו אם היה מוחל בפירוש הוי כמוחל ושטר בידו שכתב הש"ך (סי' רמא סק"ד) שיש בזה

מחלוקת אם מהניא מחילתו, ומסיק שם הש"ך דהוי ספיקא דדינא, אבל באופן זה שלא מחל בפירוש אלא רק שתק כיון שיש בידו שטר לדברי הכל אין אומרים בזה אומדנא שמחל כיון שיש שטר בידו.

וכדבריו כתב גם בשו"ת מהר"י הכהן (ח"א חו"מ סי' כט, הביאו בפתחי חושן נזיקין פרק ח הערה פא) וזה לשונו: 'ונראה לי בפשיטות דבזמן הזה אין נהוג בינינו דין דמיצר שהחזיקו בו רבים. דלכל הדעות מדין מחילה קאיתנן עלה ולא משום מתנה, דלמתנה צריך להיות קנין ודבר המועיל, והא דנאמר דמחל משום דראה ושתק, וכיון דבזמננו כל קנייני קרקע נעשה בערכאותיהם ויביאו כתוב בספריהם "אינטאבולאציע", מהיכי תיתי לומר שמחל הלא ידע בנפשו שבכל עת יוכל לעשות בשלו בתוקף האינטאבולאציע, ובענינים אלה אין ספק שדינא דמלכותא דינא כדברי הרמב"ם (סוף פרק א מהלכות מכירה), ובפרט שכל הקניינים בקרקע אין להם סמיכות דעת בלתי אם נעשו בערכאות ובה לכל הפוסקים דינא דמלכותא דינא. וכמו דקי"ל דאינו מועיל מחילה בפירוש נגד שטר שיש ביד זה, מכל שכן שאין לומר סתם שמחל נדד האינטאבולאציע, ומבואר כזאת בשו"ת מהרשד"ם כמה פעמים. ולא גרע מכשהדלת ננעלת בלילה אף שהשני משתמש בו ביום מובא בטור (חו"מ סימן קסב) דלא הוי חזקה השני חזקה, ומה הוכיח המהריב"ל (חלק א כלל יד סימן פב) דגם במיצר שהחזיקו בו רבים הדין כן, והיינו משום דאנו רואין בעליל שלא מחל המיצר לגמרי ועודנו מחזיק בו, כן האינטאבולאציע מוכחת על חזקתו לגמרי ואין לספק הזה כלל'.

וצירף להקל על פי סברת המהרשד"ם דלא הוי חזקה לרבים אלא במקום דאיכא חסרון לבעל חזקה בתשמישים, וכיון שראה ושתק מוכח דמחל, וגם בחסרון קרקע צריך ראייה שנמנה להם לא זולת, וכיון דאין בנידו"ד אחד מכל תנאי אלה אין שום טענה לרבים כלל, ורבים לא יהיו גזלנים באין ראייה לטענותיהם, ובזה דינא דמלכותא דינא כלל ברור ומוכח וקיים דלא נגד דין תורה כאשר ביררת.

והגם שבשו"ת תשורת שי (ח"ב סי' א') העלה לענין חזקת שלוש שנים בקרקע חבירו, שאף כאשר יש למרא קמא רישום בטאבו, למרות הטאבו יש למחזיק חזקה ואין זה כמחזיק המרא קמא שטר. נראה שלענין חזקת הרבים במיצר חבירו, אף הוא יודה שלא החזיקו הרבים, כמוכח לעיל שביאר יסוד דין החזקה מדין ייאוש ואבדה מדעת, אולם כאשר הקרקע רשומה על שמו בטאבו, וודאי אין זה כאבדה מדעת ואין לומר שהוא מתיימש ממנה.

להלכה:

העולה להלכה בנידון שאלה זו, שיכול בעל הדירה לסגור את חצרו ואין בו דין מיצר שהחזיקו בו רבים מכמה טעמים שמצינו בפוסקים: א. העוברים לא עשו מעשה תיקון כדי לעשות את המעבר, אלא המקום היה פרוץ והלכו בו, והכרעת הפוסקים שבאופן זה לא החזיקו אם לא נתן להם רשות מפורשת לעבור. ב. הבעלים לא היה נחסר עד הנה מחמת מעבר הרבים, ומה שלא מחל הוא מפני שהדבר עדיין לא הפריע לו. ג. הכרעת הפוסקים שאם יש רישום בטאבו, אין בו דין החזיקו רבים, כי מה שלא מחל, וכן בוודאי גם לא התיימש מחצירו, לפי שסמך על הרישום שיש לו.

גדר חולה לענין ביקור חולים

חבר שלי מרגיש קצת לא טוב, הוא רתוק למיטה עם חום כבר יומיים עקב הידבקות בשפעת ל"ע, אך אינו זקוק לעזרה נחוצה כלשהו ומסתדר לבד ב"ה. האם יש לי מצוה לבקרו מטעם מצות ביקור חולים אשר עליה אמרו שאוכל פירותיהם בעוה"ז והקרי קיימת לעוה"ב? השאלה היא, האם מצבו נכנס בגדר חולה?

תשובה: הנה בענין איזה חולה ניתן לקיים בו מצות ביקור חולים לא נתבאר גדר בזה בשו"ע ונושאי כליו והדבר נשאלת בפי רבים, לכן ננסה להרחיב בזה הדיבור קצת וננסה לענות בזה בס"ד. ראשית עלינו לברר האם כל המצוה היא דוקא בחולה שיש בו סכנה או גם בחולה שאין בו סכנה. דהרי בסוגיא של מצוות ביקור חולים במסכת נדרים (דף מ.), נראה שם מכמה מימרות שקאי שם על חולה שיש בו סכנה, כגון מעשה דר"ע שביקר חולה שא"ל רבי החייתני, ונפק ודרש כל שאינו מבקר חולה כאילו שופך דמים, ובהמשך הגמ' אמר רב דימי כל המבקר את החולה גורם לו שחי', וכן שחזקי' היה חולה מסוכן כשבא ישעיה הנביא לבקרו.

חולה שאין בו סכנה:

אלא שנראה לנו בסייעתא דשמיא להוכיח בבהירות שיש מצוות ביקור חולים אף בחולה שאין בו סכנה, דהנה איתא בגמ' (שבת יב.) ת"ר הנכנס לבקר את החולה אומר שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא, ר"מ אומר יכולה היא שתרחה וכו', הנה כל המימרות שם נראה שאומרים כן מפני שבשבת אסור בקשת רחמים, וכיון שבביקור חולים יש דין של בקשת רחמים על החולה, וזה אחד מוטעמי המצוה (ולדעת כמה פוסקים זהו עיקר המצוה, עי' לבוש יו"ד סי' שלה), ובשבת שא"א לבקש רחמים לכן אומרים שבת היא מלזעוק, והנה בחולה שיש בו סכנה ודאי שמותר ומצוה לזעוק ולבקש רחמים עליו בשבת כמובא בשו"ע (אורח סי' רפ"ח ס"ה), וא"כ כל דברי הגמ' בדין הנכנס לבקר את החולה הנ"ל איירי בחולה שאין בו סכנה, וא"כ זהו ראי' ברורה שיש מצוות ביקור חולים אף כשאין בו סכנה.

חולשה בכל הגוף [דעת המהר"ל]:

ואחרי שהוכחנו זאת יש לנו לדון מהו שיעור החולי האם בכל מיחוש או חולי אבר או דוקא כל הגוף, ובאמת היא קצת פלא שלא דברו מזה הפוסקים במפורש, וננסה לדון בזה מתוך מפרשי התורה, דאיתא בגור אריה (עה"ת בפרשת וירא) בטעם למה הקב"ה ביקר את אברהם אבינו רק ביום ג' למילתו, ולא קודם לכן, כותב שם המהר"ל דרך ביום ג' נקרא חולה מפני שאז מרגיש חולשה בכל הגוף, אבל בימים שלפני כן זה רק כאב באבר עצמו ולא חולשת הגוף ועדיין אין מצוה לבקרו. א"כ נמצאנו למדים שדעת המהר"ל שרק כשחלה כל גופו יש בו מצוות ביקור חולים, ולא כשחלה באבר אחד. [ואף שמחללין שבת לצורך המילה גם ביום א', מ"מ זה רק מחמת המכה אבל עדיין אינו בגדר חולה (ואף שעושים מי שבירך מיד לאחר המילה, צ"ל דהוה בקשת רחמים שלא יסתכן ולא מצד שעכשיו הוא כבר חולה)]. וע"ע בספר פסקי תשובה (להרה"ח ר"א פטרקובסקי סימן רמב) שהביא דברי המהר"ל והעיר עליו ע"ש.

צער באבר אחד [דעת האור החיים הק']:

מאיך באור החיים הק' (בפרשת וירא) נראה דלא ס"ל הכי, דהקשה ליה לאוה"ח הק', מנין לו לר' אחא שהקב"ה בא לבקר את אברהם אבינו דוקא ביום ג' ולא קודם לכן, ומביא שם באמת גירסא (בשם הטור) שלא כתב שהיה זה דוקא ביום שלישי למילתו. מבורר לכאן מתמיהתו, שדעתו לומר שיש מצוות ביקור חולים אף בימים הראשונים כשיש עדיין רק צער אבר, דהרי רחוק לומר שדעת אוה"ח הק' שבמצאות גם בימים ראשונים כואב כל הגוף, דהרי דבר זה לכא' מפורש במעשה דשכם שביום השלישי החולשה גדולה יותר (ועי' רמב"ן שבת קלד: שם בימים ראשונים יש סכנה), אלא שבפשטות דעתו שאף שאינו כואב כ"כ ולא חלה כל הגוף עכ"ז עדיין יש בזה מצוות ביקור חולים.

חובת בדיקת הציצית ודיני הפרדת הציצית בימות החול ובשבת

בתוך התיק, מכל מקום בכל פעם שלבשו בודקין אותו, ואולי הטעם משום שחששו שמא אירע שום מקרה שאחד הוציאו הטלית מן נרתיקו בלא ידיעתו (כה"ח סק"ד).

אופנים שאין צריכים לבדוק

ט. אם על ידי שיבדוק הציצית יתבטל על ידי זה להתפלל בציבור, או שקראוהו לעלות לתורה יכול ללבוש הטלית בלי בדיקה, ודוקא בתנאי שיועד שאתמול היו החוטים שלימים, שאז בשעת הדחק אפשר לסמוך על בדיקת הציצית שבדק מאתמול, אמנם נכון לעיין ולבדוק כמה דאפשר (מ"ב סק"ב).

טלית של אחר

י. בטלית של אחר נמי איכא חיובא לבדוק הציצית, דכיון ששאלו כדי להתפלל בו נחשב הטלית כציצית שלו, חוץ אם הבעל הבית כבר בדקו באותו היום אין צריך לבדוק שוב, דאמרין שבזמן מועט כזה אין רגיל להיפסק (ביה"ל).

יא. אבל אם שאל הטלית מאחר שלא להתפלל בו אלא כדי לעלות לתורה וכדו' וכוונתו שלא לקנותו, אין צריך לבדוק כלל, דאז לא נחשב הטלית כשלו (שו).

טלית של קהל

יב. הלוש טלית של קהל צריך לבדוק תמיד משום שמצוי מאוד להיות ציציות פסולות, ואפילו אינו רוצה לברך על טלית זו צריך גם כן לבדוק מחמת חשש ביטול מצות עשה של ציצית (שם).

הפרדת הציצית

יג. צריך להפריד חוטי הציצית זה מזה קודם הברכה (שו"ע סי' ח ס"ז), והיינו להפריד כל חוט בפני עצמו שלא יהיו מסובכים אחד בחבירו, משום שהתורה קראה אלו החוטים 'ציצית' על שם שהם נפרדים זה מזה כמו שערות הראש שנפרדות זו מזו, כמ"ש ויקחני בציצית ראש (טור). והאר"י הק' נתן רמז בזה, כי 'ציצית' ראשי תיבות צ'דיק י'פריד צ'ציותיו ת'מיד.

שלא לבטל תפילה בציבור

יד. אם על ידי שיפריד ציציותיו יתבטל על ידי זה מלהתפלל בציבור כגון שהגיע מאוחר לתפילה, אין צריך לדקדק ולהפריד ציציותיו (מג"א). מפני שמדינא עיקר החיוב להפריד הציצית היא דוקא בזמן שיש תכלת, והיא כדי להפריד בין התכלת ללבן, אבל כהיום שאין לנו תכלת אינו חייב מעיקר הדין להפריד הציצית (ביה"ל), ויש חולקים שאפילו בזמננו נמי איכא חיובא מעיקר הדין להפריד הציצית ולפי זה אין לברך על ציצית שהחוטם שלהן מסובכים (שם).

הפרדת ציצית בשבת

טו. אם מצא בשבת שציציותיו מסובכים לא יפריד הציצית בשבת, כיון שיש אומרים שהמפריד חוטי הציצית בשבת יש בו משום תולדות מלאכה, אפילו שיש פוסקים שסוברים שמותר לכתחילה להפריד בשבת, מכל מקום שם ואל תעשה עדיף (כה"ח סק"ל).

בדיקת הציצית

א. קודם שיברך יבדוק בחוטי הציצית אם הם כשרים ולא נפסק הציצית באופן שנפסל, כדי שלא יברך ברכה לבטלה (שו"ע סי' ט). וכן צריך לבדוק למעלה במקום נקב הטלית עד הקשירה משום שבמקום הקשירה פסול אפילו כשנפסק רק חוט אחד (מ"ב סק"א).

הלוש כמה טליתות

ב. אפילו הלוש כמה בגדים של ארבע כנפות עם ציצית חייב לבדוק בכל הבגדים בחוטי הציצית, אף דליכא חשש של ברכה לבטלה משום שכבר בדק טלית אחד, מכל מקום כיון דאפשר לבירורי, ועוד כיון שחוטי הציצית דרכן לפסק על ידי דריסת הרגלים איכא חשש שילבש בגד של ארבע כנפות בלי ציצית (מ"ב סק"ב).

ג. אמנם אינו צריך לבדוק בכל הבגדים גם במקום נקב הקשירה, דרך בבגד שמברך עליו צריך לבדוק בנקב הקשירה, דכאן אנו סומכים על המג"א (סק"א) שסובר שאין צריך כלל לבדוק במקום הנקב (ביה"ל).

ד. ולפי זה נמצא אדם נשוי שמברך הברכה על הטלית גדול אינו צריך לבדוק הטלית קטן במקום הנקב, אלא יבדוק חוטי הציצית בלבד, אלא שנתון לעיין ולבדוק קצת מפעם לפעם אפילו במקום הנקב, משום שרגיל להתקלקל שם, ובפרט לאותם האנשים שישנים עם אותו הטלית קטן שהולכים עם זה ביום (שם).

בדיקת הציצית בשבת

ה. אין חילוק בין שבת לחול בבדיקת הציצית, שאפילו בשבת צריך לעיין ולבדוק הציצית אם הם כשרים או לא (שם). אלא שבשבת יזהר מאוד שלא יהיה יחזק הקשר שלא יכשל ח"ו באיסור חטאת, ובפרט בציצית חדשים יש לזהר משום שהקשר התחתון שלהם עוד רפוי ואינו מתקיים כל כך.

ו. לכן הביה"ל בסי' י"ג (ד"ה קודם) כתב שנתון לבדוק הטלית לפני שבת, ולהכניסו מיד לתוך התיק שאז לא יצטרך לבדוק בשבת עכ"ל. אבל לאלו שנוהגים שלובשים טלית גם בליל שבת לא מרוויחים כלום מזה, מפני שבכל אופן יצטרכו לבדוק למחרתו ביום השבת, כיון שלבשו כבר את הטלית בליל שבת.

הסיח דעתו

ז. אם בדק הציצית באותו היום אינו צריך לבדוק פעם שנית, אפילו שהסיח דעתו כגון שפשט הטלית מעליו ואחר כך חזר ולבשן דדינו אז שצריך לברך על הציצית פעם שנית, מכל מקום בדיקת הציצית אינו צריך כיון שכבר בדק באותו היום טלית זו ואמרין שבזמן מועט כזה אין רגיל להיפסק, ומעמידים אותו על חזקתו משום שהיו שלמים בבוקר כשבדקו (מ"ב סק"ב).

בדק אחר התפילה

ח. אם בדק הטלית אחר התפילה ומיד אחר כך הניחו בתיקו שלו, למחרתו כשמתעטף בו אין צריך לחזור ולבדוק (מ"ב שם), אך איכא מדקדקים שאף על פי שבדקו כשהוא הניחו

אכילת פת הבאה בכיסנין קודם הסעודה

את סעודת צפרא דשבתא סועד השבוע מאיר בבית אביו, לאחר התפילה כשעלה להוריו הגישו לו צלחת ובה מיני מזונות ועוגות משוכחות, לכבוד שבת קודש. מאיר קידש ואכל יותר מכזית מן המזונות. אך תיכף ומיד שב גם אביו מהתפילה, וכיון שראה ששעת חצות מתקרבת, מיהר לקדש ומיד לאחר מכן הכריז 'נטילת ידים לסעודה', כעת מסתפק מאיר האם קודם שיטול את ידיו לסעודה עליו לברך ברכת 'על המחיה', או שמא יפטרו העוגות בברכת המזון שבסוף הסעודה?

תשובה: במשנה ברורה (סי' קסח ס"ח): 'פת הבאה בכיסנין, יש מפרשים פת שעשוי כמין כיסים שממלאים אותם דבש או סוכר, ויש אומרים שהיא עיסה שמעורב בו דבש או שמן או חלב או מיני תבלין ואפאה, ויש מפרשים שהוא פת שעושים אותם כעכים יבשים וכוססין אותם. והלכה כדברי כולם, שלכל אלו הדברים נותנים להם דינים שאמרנו בפת הבאה בכיסנין'.

היוצא מדבריו שיש מחלוקת מהו פת הבאה בכיסנין, ולפי כל שיטה שני דברים האחרים נחשבים לפת גמור, וכגון למאן דאמר שפת הבאה בכיסנין הוא פת עם מילוי, אז פת שנילוש בדבש נחשב לפת גמור ומברכין עליו המוציא.

ואם כן מי שאכל פת הבאה בכיסנין שהוא בעצם ספק המוציא ספק מזונות, ואחר כך רוצה לאכול סעודת פת נמצא בספק כי אולי מחוייב עכשיו בברכת המזון וכשיטול ידיו ויברך המוציא ואחר כך יברך ברכת המזון יפטור גם חיוב זה, או שמא מחוייב עכשיו בברכת מעין שלש וחייב לברך אותה. ומספק זה פסק הביאור הלכה (סי' קעו ד"ה בך על הפרפרת) שלא יברך על המחיה ויסמוך על ברכת המזון שיברך לבסוף, דבדעבד יוצא לכולי עלמא אפילו על פת כיסנין גמורה, וכמבואר בחדושי ר' עקיבא אייגר (סי' רח ס"ח), וטוב שיכון בעת ברכת המזון לפטור אותם.

ועיין עוד בשו"ת אור לציון (פ"ב ס"ח) שכתב, שבאופן שאוכל מזונות לפני הסעודה הוא נכנס לחשש שמא ברכת המזונות פוטרת את הלחם, ועל כן עדיף שיברך ברכה אחרונה על מיני המזונות לפני הסעודה. אך השער הציון (סימן קעו סק"ב) נראה שחולק על סברא זו, שכתב שהמברך בורא מיני מזונות על הפרפרת אינו פוטר את הפת אפילו בדעבד.

והגאון ר' שלמה זלמן אויערבאך (הליכות שלמה תשרי פ"א הערה כ"ד) הורה שכאשר אכל מזונות אחר קידוש, אזי אם היה בדעתו בשעת אכילתו לאכול הסעודה מיד, לא יברך אף אם לבסוף נשתהה קצת עד הסעודה. אבל אם לא היה בדעתו לאכול מיד, אף אם אחר כך נמלך ורוצה ליטול לסעודה יברך תחילה מעין שלש.

אבל יש פתרון שיכול לפתור ספק זה, אם ימשיך לאכול פת הבאה בכיסנין באמצע הסעודה, שאז ודאי ברכת המזון יפטור את המעין שלש, וכמבואר במשנה ברורה (סי' קעו סק"ב) דמי שאוכל קודם נטילת ידים פירות ובדעתו לאכול גם בתוך הסעודה, ומכיון עכשיו לפטור גם מה שיאכל בתוך הסעודה, אם כן הוי הכל לצורך הסעודה ופטור מברכה אחרונה על הפירות. אך כל זה רק באם אוכל מאותו מין פת הבאה בכיסנין בתוך הסעודה, וכגון אם אכל פת שנילושה במי פירות שימשיך ויאכל ממין זה, מכיון שלפי השיטה שפת הבאה בכיסנין הוא פת שנילושה במי פירות, אז פת שכוססין אותה ברכתה המוציא, ואם כן לפני הסעודה היה מחוייב במעין שלש, לא מהני מידי כשאוכל בתוך הסעודה מין שודאי המוציא, ואינו נפטר מהספק [ובזמנינו אין חשש זה מכיון שרובא דרובא של המיני מזונות הם נילושים במי פירות ואם כן הם מאותו המין].

ואי אפשר להקשות לפי זה אם כן איך אפשר לברך מזונות על מין פת הבאה בכיסנין שנילושה במי פירות ואחר כך לאכול גם ממין שכוססין אותם, דיש לומר דהוי תרתי דסתרי שלא בבת אחת ולכן מקילין בזה, אבל כאן שהיה מחוייב בודאי במעין שלש ועכשיו אוכל בתוך הסעודה מין שספק מזונות וספק המוציא לא פתר את הספק בכלום, מכיון שעל הצד שהוא המוציא אינו המשך של פת הבאה בכיסנין שאכל קודם הסעודה.

ויש חולקים על כל זה וסוברים שאין מחלוקת בגדר פת הבאה בכיסנין ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, שהטעם שפת הבאה בכיסנין ברכתו מזונות ולא המוציא הוא כמו שכתב השולחן ערוך הרב (סי' קסח ס"ח) וזה לשונו: 'במה דברים אמורים בלחם גמור שדרך בני אדם לקבוע סעודתו עליו, אבל מיני לחמים שיתבאר לפנינו שאין דרכם של בני אדם לקבוע סעודתם עליהם אין מברכין עליהם המוציא וברכת המזון, רק בורא מיני מזונות וברכה אחת מעין שלש'. ולפי זה אין שום נפק'מ' במיני פת הבאה בכיסנין, ובספק הנ"ל יכול לאכול בתוך הסעודה אף מין אחר של פת הבאה בכיסנין ויוצא מכלל ספק.

העולה לדינא:

א. המקדש בשבת בבוקר על מיני מזונות ואין בדעתו לאכול את הסעודה מיד, אף אם לבסוף לא נשתהה פסק הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שיברך מעין שלש. ב. אם בדעתו לאכול מיד את הסעודה לא יברך אחריו דספק ברכות להקל. ג. לכתחילה כדי לפתור ספק זה יאכל בתוך הסעודה דבר שברכתו מזונות, ויצא מכלל ספק.

דעת השו"ע [נפל למשכב]:

והנה בשו"ע אמנם לא מובא מזה דבר, אבל אולי ניתן להוכיח קצת מדבריו כמאן ס"ל, דאיתא בשו"ע (או"ח סימן ריט ס"ח) לגבי חולה שצריך לברך הגומל, לדעת השו"ע בכל חולי צריך לברך אפילו אינו חולה של סכנה, ולדעת הרמ"א מברכים רק על חולי שיש בו סכנה, ובמשנ"ב (סי' כ"ד) כתב דאף לדעת השו"ע מ"מ דוקא כשעלה למטה אבל במיחוש בעלמא אינו מברך אף לדעה זו.

ויש לומר בזה, דאולי דעתם כדעת המהר"ל הנ"ל דכל עוד שלא נפל למשכב אינו בגדר חולה לענין ביקור חולים, ולכן גם כאן אף לדעת השו"ע שמברכים על חולי שאין בו סכנה עדיין צריך שיהא נפל למשכב.

חלה ג' ימים:

ומביאור הלכה (שם ד"ה כגון) יש קצת משמעות דלענין מצות ביקור חולים זה רק כשחלה ג' ימים, שהביאור הלכה מסתפק במה שכתב הט"ז שכשמוטל ג' ימים במטה צריך לברך, וכתב הבאה"ל שמה שכתב הט"ז מובא באמת לגבי ביקור חולים שהרחוקים מותרים לבקר רק אחרי ג' ימים, ואין זה ענין לדברי הרמ"א שקאי על חולה מסוכן, שבו ודאי אף בפחות מג' ימים חייב בברכה, ואם יש מקום לדברי הט"ז ממשיך הבאה"ל זה דוקא לדעת השו"ע שמברך אפילו בחולה שאין בו סכנה, וע"ז אפשר לומר שדוקא כשחלה ג' ימים שאז צריך לבקשת רחמים, עכ"ד. קצת נראה מתוך דבריו שיתכן שאף לדעת המחבר אינו נחשב לחולה לפני ג' ימים, שהרי אינו צריך אפי' לבקש רחמים וא"כ אזלא ליה חד מעיקרי הטעמים של המצוה, ואולי אין בזה מצוה לדעת הבאה"ל. והגם שיש לחלק הרבה בין הדינים של ברכת הגומל לבין דיני ביקור חולים אמנם קצת ראי' יש כאן שלא נקרא חולה אא"כ נפל למשכב.

מיחוש בעלמא:

שוב ראינו בברכי יוסף להחיד"א (בסימן של ס"ד) שיש שם משמעות מדבריו שאף על מחוש בעלמא יש מצוות ביקור חולים עיי"ש.

לחזקו אחר שהבריא:

שוב מצאתי בשלמי נדרים (על מסכת נדרים בסוגיא שם), שכתב שחולה לאחר ששלפתו חמה עדיין אינו בריא גמור ויש לשומרו שלא יחזור לחליו (וכעין זה תוס' חולין טו:), ומדבריו יוצא חידוש שגם לאחר שנתרפא אם היא עדיין חלוש המזג ויש לשומרו שלא יחזור לחליו עדיין ניתן לקיים בו מצוות ביקור חולים. כעין זה איתא בדרשות כתב סופר (דרשות לח"ק) שלחזק גופו של חולה לאחר שהבריא כבר כדי שלא יחזור לחליו זהו ג"כ מצות ביקור חולים.

העולה לדינא:

אף בחולה שאין בו סכנה יש בו מצוות ביקור חולים, אם חלה כל גופו ונפל למשכב [אם נפל למשכב ג' ימים לכו"ע, ואף בפחות מג' ימים לדעת רוב פוסקים (שאינם מציינים לדעת הט"ז) יש בו מצוות ביקור חולים].

וכן שחלה והבריא ועדיין חלוש קצת ג"כ שפיר דמי שיש בו עדיין מצוות ביקור [כי לא מצאנו מי שיחלוק במפורש על מה שנראה מתוס' (חולין טו:)].

אבל כשלא נפל למשכב אלא שחלה וכואב לו מאוד מאבר אחד, בזה יש לנו מחלוקת לכאורה שלא הוכרעה, וקצת ראייה משו"ע ורמ"א שלא נקרא חולה לענין זה.



פני היצירה

"שער הכוונות המבואר": המפתח להיכלות הסוד

יצירת מופת חדשה - 'שער הכוונות המבואר' מבית 'אור לישרים' - 'עוז והדר', פותחת את שערי 'שער הכוונות' ומגישה את יסודות תורת האר"י עם ביאור משולב, השוואות מכתבי יד, וסקירה מקיפה של השיטות וההלכה למעשה

האתגר. 'שער הכוונות' הוא מעמודי התווך של תורת האר"י, אך גם מן הקשים והחתומים שבהם. ניצב הלומד בפני לשון הכתוב שלעיתים היא סתומה ומרומזת, לעיתים חסרה, ופעמים רבות ביאורה מפוזר ברחבי כתבי האר"י. במשך הדורות נכתבו עליו מעט פירושים, ובעיקר ציונים הדורשים העמקה רבה. עד היום, מעולם לא נוצרה מסגרת אחת המקיפה את התמונה בשלמותה.

היסוד. הטקסט של 'שער הכוונות' עבר הגהה מחודשת על פי כתבי יד מקוריים, תוך השוואה מדוקדקת למהדורות קמא' של ספר הכוונות הישן. במקומות בהם נתגלו שינויי נוסח משמעותיים, הדבר נידון בגוף הביאור כדי להעמיד את הדברים על דיוקם, ולבאר כל מקום שבו הרח"ו ראה לנכון לשנות את הלשון בעריכתו.

השיטה. הסדרה נועדה להעמיד לפני הלומד ביאור משולב: פירוש רציף, בהיר וקולח המשולב בתוך לשון הרב. המטרה היא לאפשר קריאה זורמת והבנה מיידית של כוונת הדברים,



הרה"ג ר' אליהו סאל שליט"א

מבלי לאבד את עומקם.

המפה. במדור המקורות, מועתקים לשונות האריז"ל מדרושים אחרים, דברי חז"ל והזהר אליהם הוא מציין ("כנודע"). הייחודיות היא בהיקף: מובאות כאן שיטות המפרשים הראשונים והאחרונים כולם, ללא סינון סלקטיבי. גם דברים שנכתבו במקומות אחרים אך נוגעים לסוגיה, נכללים בסקירה. כך נוצרת מפת דרכים מלאה ללומד המבקש לעיין בשורשי הדברים.

העומק. לצד הביאור הרציף, נפתח מדור ייחודי בשם "ביאורים ועיונים". כאן נערך "שולחן ערוך" של סוגיות שלמות בהן המפרשים האריז"ל או התחבטו. הדיון אינו מצטמצם להערות מקומיות, אלא פורש לפני הלומד את מכלול הצדדים, הראיות והמהלכים באופן מסודר. כמו כן, מובאים בו ציטוטים מלאים מספרים שעסקו בנושא בהרחבה, שלולא מדור זה לא ניתן היה להביאם.

האיזון. במקומות שבהם נחלקו המפרשים או שקיימת עמימות, הביאור נמנע מהכרעה מלאכותית. לשונות המפרשים מובאות כהווייתן, מתוך מטרה לתת ללומד את הכלים לבחור ולהבין בעצמו, מבלי לכפות עליו הכרעה.

המעשה. הספר אינו נשאר ברמת התיאוריה. לצד הביאור העיוני, מובא סידור הכוונה למעשה כפי דעת הרש"ש (על פי ספריו "נהר שלום" ו"רחובות הנהר"). וכן כפי שהוא מסודר בפועל בסידורי הרש"ש, תוך ציון כל ההבדלים שנעשו בין המהדורות השונות.

השער. הסדרה מונגשת גם ללומד בן זמננו. מושגים קבליים הדורשים הקדמה, נפתחים בהסבר רחב או תמציתי לפי הצורך. כך יכול גם לומד מתחיל להיכנס בשערי הספר, מבלי לוותר על העומק הנדרש למכוונים ותיקים. בסוף כל כרך מובא סיכום שיטתי של כל

הכוונות, המאפשר חזרה מהירה ("למען ירוץ הקורא") וקבלת תמונה בהירה בסקירה אחת.

הבית. מאחורי היצירה עומד מכון 'אור לישרים' בנשיאות האדמו"ר רבי דוד אבוחצירא שליט"א והגרמ"מ פומרנץ שליט"א. המכון, שכבר קנה לו שם עולם במהפכת ההנגשה של ארון הספרים היהודי, מביא גם כאן את הבשורה: שילוב נדיר של מקצועיות בלתי מתפשרת, עיצוב מאיר עיניים והקפדה על כל תג ותג. השאיפה היא אחת: להגיש את אוצרות הקבלה כליל יופי, בכלי מפואר ובבהירות שתאיר לכל לומד.

העורך. מלאכת העריכה הופקדה בידי הרב אליהו סאל שליט"א, העוסק עשרות בשנים בכתבי האר"י, הן מן הצד העיוני והן מן הצד המעשי. עבודתו משלבת עיון שיטתי נרחב, לצד היכרות מעשית עם מסורת הכוונות וסידורי הרש"ש לדורותיהם. "הקשר שלי לכתבי האר"י החל כבר מגיל צעיר", משתף הרב סאל. "גדלתי בבית שבו לימוד כתבי האר"י היה דבר חי ונוכח, וסבי ע"ה היה מתלמידי ישיבת בית אל. כבר אז נפתח לפניי עולם הקבלה כלימוד שיש לו מסורת, שיטה והמשכיות". הרב סאל מתאר את העבודה על הסדרה כסגירת מעגל אישית: "זהו חיבור בין לימוד מוקדם, עיון מתמשך ומפגש בוגר עם הכתובים, מתוך רצון עז להעמידו לפני הלומדים בצורה מסודרת, נאמנה ובהירה".

נשמת התפילה. מעל הכל, הספר מבקש להפוך את הלימוד העיוני לחוויית חיים רוחנית. המטרה אינה רק ידע אינטלקטואלי, אלא החייאת עבודת התפילה. הספר מעניק ללומד את המפתח להפוך את המילים השגורות בסידור ל"סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה". כאשר האדם מבין את הכוונות הטמונות באותיות, התפילה כולה משנה פניה: והופכת לעבודת קודש חיה ובערת, המחברת את האדם לבוראו בקשר של דעת ודבקות.

ד'תתצ"ח
מחזור שנים פ"ד

זרח אורו של הרמב"ם בהאי עלמא

התשפ"ז גמר הפרוייקט המוטמנטלי עם 94 כרכי הרמב"ם המבואר



להשיג בחנויות הספרים

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66